

ÜGYÉSZEK LAPJA

2023/1.
Harmincadik évfolyam

ÜGYÉSZEK LAPJA

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- KÁRMÁN GABRIELLA 5
A gyógyszerhamisítás elleni küzdelem
nemzetközi dimenziói
- PÁPAI-TARR ÁGNES 21
Alanyi büntetés kiszabási tényezők: különös tekintettel az
elkövető bűncselekmény után tanúsított magatartására
- GUBIS PHILIP 37
Az error in objecto és az error in persona
egyes dogmatikai kérdései
- GARAI RENÁTA 51
Bűncselekményi veszélyhelyzetek a nemzeti
dohányboltokban
– a munkakörülmények és a fluktuáció viszonya

DISPUTA

- KISS ANNA – TÖRŐ ANDREA 65
Áldozatvédelem Európában,
az EJEB és az EUB esetjoga alapján

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

- BÁCSKAI MÁTÉ 69
A tokenizáció egyes jogi hatásai

FIGYELŐ – OKRI HÍREK

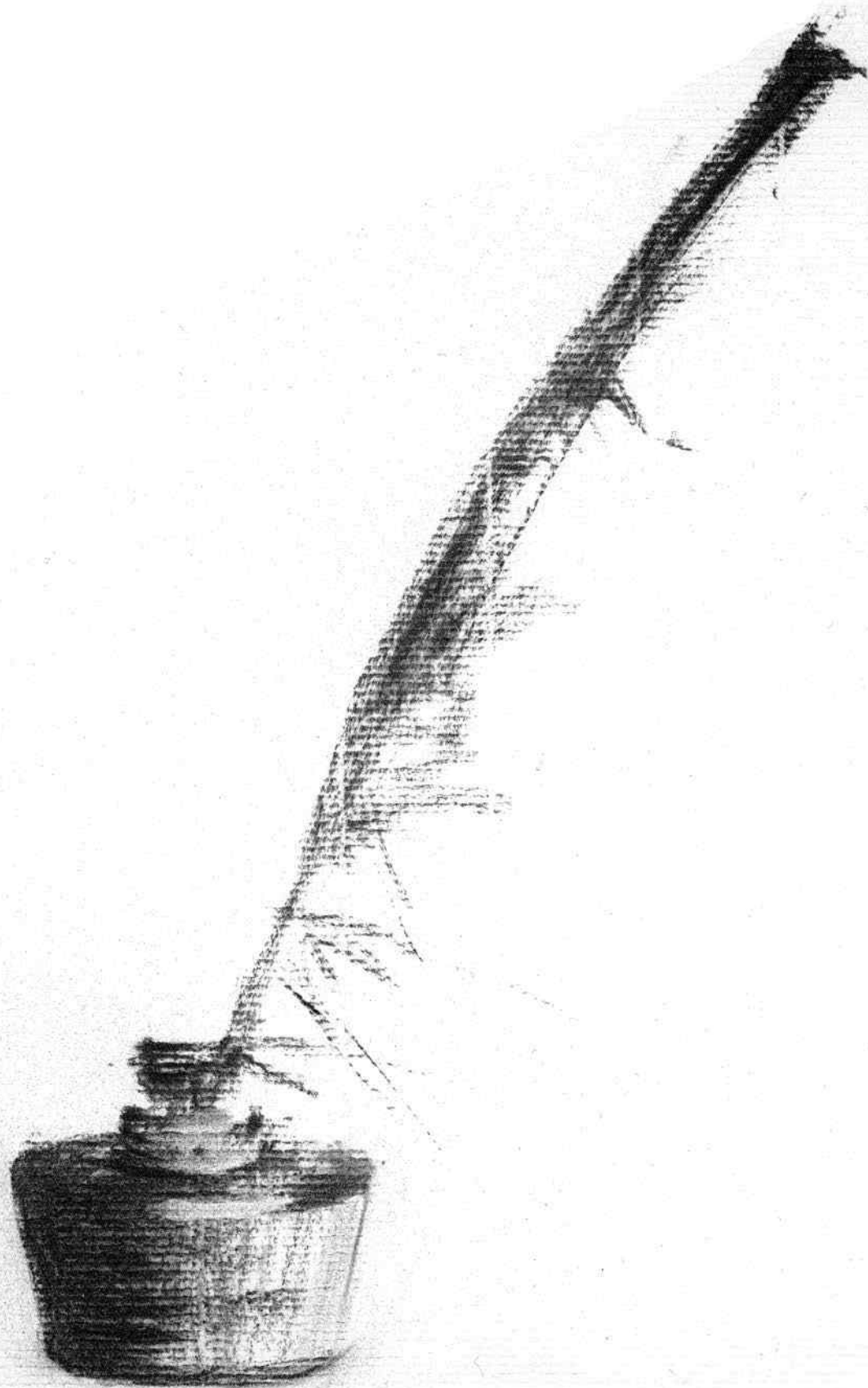
- DERES PETRONELLA 75
A kibertérrel összefüggő bűncselekmények sajátosságai
Magyarországon

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

- MÁRTON BALÁZS 81
Az Európai Ügyészség harmadik országokkal
folytatott együttműködése, különös tekintettel
a Svájci Államszövetségre

KÖNYVISMERTETÉS

- HAVASI SÁRA 95
Lajtár István – Szűcs András: Büntetés-végrehajtási jog
Jogi szakvizsga felkészítő kötet

A gyógyszerhamisítás elleni küzdelem nemzetközi dimenziói

A hamis egészségügyi termékek – közöttük a gyógyszerek – az OECD–EUIPO¹ 2022. évi jelentése szerint² a legveszélyesebb hamisítványok közé tartoznak, hiszen a hamisított, illetve a nem megfelelő termékek a fogyasztók egészségére, vagy akár az életére is veszélyt jelentenek.

Az egészségügyi termékek és különösen a gyógyszerek hamisítása valóban rendkívül súlyos, az egyént, a társadalmat és a gazdaságot egyaránt sújtó probléma, amely elsősorban az egészséget, az emberéletet, ezzel együtt a közegészségügyet is veszélyezteti, emellett tetemes erkölcsi és anyagi károkkal jár. A nemzetközi szakirodalomban hivatkozott 2016. évi adatok szerint a hamis gyógyszerek kereskedelmének volumene elérte a 4,4 milliárd dollárt.³

Mindez különösen indokoltá tette a büntetőjog eszközrendszerének az alkalmazását is; az emberi élet és egészség, emellett az egészségügyi termékekbe, a legális gyógyszergyártásba és gyógyszerforgalmazásba vetett bizalom olyan értékek, melyeknek sérelme esetén a büntetőjognak is létjogosultsága van. A probléma jelentőségét reprezentáló adatok, valamint a veszélyeztetett jogok és érdekek súlyossága nemzetközi összefogáshoz és a MEDICRIME Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) kidolgozásához, majd elfogadásához vezettek.⁴ Az Egyezmény koncepciója *Kristian Bartholin*, az Európa Tanács büntetőjogi divíziója tagjának felvetése nyomán indult el, majd született meg 2011-ben az Európa Tanács – e 46 országot tömörítő páneurópai szervezet – keretei között. Az Egyezmény az első kötelező erejű nemzetközi eszköz a büntetőjog területén az egészségügyi termékek hamisításának megoldására; az aláíró államok számára előírja, hogy bűncselekménnyé nyilvánítsák a gyógyszerek és az egészségügyi termékek hamisítását.

E tanulmányban a gyógyszerhamisítás problémakörének sokrétűségét, és az eszközrendszer dimenzióit szeretném bemutatni, a nemzetközi megközelítések-ből kiindulva.

* Kármán Gabriella PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) – European Union Intellectual Property Office (EUIPO)

² OECD–EUIPO: *Dangerous Fakes: Trade in Counterfeit Goods that Pose Health, Safety and Environmental Risks, Illicit Trade*. OECD Publishing, Paris, 2022.
<https://doi.org/10.1787/117e352b-en>

³ OECD–EUIPO: *Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products, Illicit Trade*. OECD Publishing, Paris, 2020, p. 4. <https://doi.org/10.1787/a7c7e054-en>

⁴ Az Európa Tanács Egyezménye az egészségügyi termékek hamisításáról és hasonló, közegészségügyi veszélyt jelentő bűncselekményekről. Moszkva, 2011. október 28.

A MEDICRIME Egyezmény

Az Egyezmény általános céljaként fogalmazza meg a közegészség védelmét büntetőjogi intézkedésekkel, az áldozatok védelmét, a nemzeti és nemzetközi szintű együttműködés elősegítését, valamint a megelőző intézkedések meghozatalát. Ennek érdekében új bűncselekmények és megfelelő mértékű szankciók bevezetésére van szükség, arra, hogy a részes államok törvényei bűncselekménynek minősítsék a hamisított gyógyszerek, hatóanyagok, segédanyagok, alkotórészek, anyagok és tartozékok szándékos előállítását, forgalmazását, kínálását – ideértve a közvetítést –, az azzal való kereskedelmet, a hamisított gyógyszerkészletek raktározását, behozatalát és kivitelét, továbbá a gyógyszerhamisítással összefüggésben szándékosan elkövetett hamis dokumentumok készítését, illetve a dokumentumok meghamisítását (5–7. cikk).

A hamisított egészségügyi termékek előállítása és az azokkal történő egyéb visszaélések mellett az Egyezmény előírja a szerződő felek nemzeti joga szerint engedélyköteles gyógyszerkészítmények engedély nélküli előállítása, illetve az azokkal történő forgalmazási jellegű magatartások, valamint a szerződő felek nemzeti joga szerint a megfelelőségi követelményeket nem teljesítő orvostechnikai eszközök előállítása és forgalmazása szándékos eseteinek bűncselekménnyé nyilvánítását is (8. cikk).

Az Egyezmény tárgyi hatálya az egészségügyi termékek körét fogja át, függetlenül attól, hogy szellemi tulajdonjogok oltalma alatt állnak-e vagy sem, vagy generikusak-e⁵, beleértve az egészségügyi termékekkel együttes használatra kijelölt tartozékokat, valamint a hatóanyagokat, segédanyagokat, alkotórészeket és anyagokat, amelyeket az egészségügyi termékek előállításánál használnak. Az Egyezmény meghatározza az egészségügyi termék, a gyógyszerkészítmény, valamint azok tartozékainak fogalmát, a gyártás fogalmát, és azt is, hogy mikor tekintünk egy egészségügyi terméket „hamisítványnak”. A fogalmak tisztázása elősegíti a különböző nemzetek egységes szabályozását, fogalomhasználatát és a nemzetek közötti együttműködést.

Az Egyezmény új megközelítésének a lényege abban áll, hogy az egyénre és az egészséget fenyegető veszélyre koncentrálna a korábbi hozzáállással szemben, amely a gyógyszerhamisítás szellemi tulajdon-védelmi aspektusát helyezte előtérbe. Korábban nem a sértettek védelme volt az elsődleges szempont. Az

⁵ Az úgynevezett originális (eredeti) gyógyszerek újonnan kifejlesztett hatóanyagot tartalmaznak, amelynek kifejlesztése egy hosszú (általában 12-14 évig tartó), jelentős anyagi ráfordítással járó folyamat eredménye. Az újonnan kifejlesztett hatóanyagot 20, illetve bizonyos esetekben 25 évig tartó termékszabadalmi oltalom védi, ezen időszak alatt más gyártó nem forgalmazhat azonos hatóanyag-tartalmú készítményt. Ha a szabadalom lejár, a hatóanyagot más gyártók is használhatják, és az így előállított készítmények lesznek az ún. *generikus* gyógyszerek. Ezek tehát az originális gyógyszerek azonos hatóanyagú másolatai. <https://www.magvosz.org/hu/oldal/mi-a-kulonbseg-az-originalis-es-a-generikus-gyogyszerek-kozott>

Egyezményrel az emberek egészsége került a fókuszba; az elkövetési magatartások bűncselekménnyé nyilvánításával megnyílnak a sértettek jogi lehetőségei is az elkövetőkkel szemben.

Az Egyezmény az egészségügyi termékek hamisítása és a hasonló bűncselekmények elleni hatékony büntetőjogi fellépés érdekében is lépéseket tesz: mindenekelőtt speciális szakértelemmel rendelkező nyomozók, illetve nyomozó egységek kiképzésének előírása által – ideértve a kapcsolódó pénzügyi nyomozás területét is. Emellett egyéb más módon is biztosítani kell a hatékony nyomozás és vádemelés feltételeit az ilyen ügyekben (titkos műveletek, ellenőrzött szállítások, egyéb különleges nyomozási technikák alkalmazásával, valamint az ehhez szükséges források rendelkezésre bocsátásával) (16. cikk).

A hatékony eljárások érdekében az Egyezmény 17. cikke a nemzeti hatóságok és az ipari, valamint a kereskedelmi szféra közötti együttműködésre és információcserére is tartalmaz előírásokat. A megfelelő kommunikáció hiánya a sikeres bűnüldözés akadályát jelentheti. Az Európa Tanács online tréninget szervezett a HELP-programmal (*European Programme for Human Rights Education for Legal Professionals*) együttműködésben jogászok számára, amelynek keretében a résztvevők nemzetközi jogalkalmazási tapasztalatokkal ismerkedhettek meg.⁶

A hamis egészségügyi termékekkel történő visszaélés eszközszeréhez a megelőzés is hozzátartozik, amely magában foglalja a minőségi és biztonsági követelmények előírását és betartását, emellett a szakemberek képzését és a lakosság tájékoztatását a hamis egészségügyi termékek kockázatairól (18. cikk).

Az egészségügyi termékek hamisítása és az azzal való visszaélések jellemzően több országot érintő bűncselekmények, így az együttműködésnek mind a nemzetek, mind a tudományágak és az egyes szektorok között működnie kell. Ennek az alapjait fekteti le az Egyezmény. A 21. cikk a nemzetközi bűnügyi együttműködés alapjait tartalmazza. Az együttműködés körében kiemeli a lefoglalás és az elkobzás érdekében történő együttműködést, a kiadatást és a bűnügyi jogsegélyt. A megelőzés és más intézkedések érdekében nemzeti kapcsolattartó pont kijelölését írja elő.

Az Egyezmény nyitott, amit az szemléltet a legjobban, hogy bár európai kezdeményezés, minden ország számára adott a lehetőség a csatlakozásra, azok számára is, amelyek nem tagjai az Európa Tanácsnak. Eddig 21 részes fele és további 18 aláírója van az egyezménynek.

Az egészségügyi termékek hamisítása elleni küzdelemmel emellett több nemzetközi szervezet is foglalkozik. A jelenség megismerése és sokoldalú vizsgálata egyre differenciáltabb megközelítést tesz lehetővé.

⁶ The Medicrime Convention in 10 Question and Answers. Council of Europe, January 2019, p. 9. <https://edoc.coe.int/en/medicines/7866-the-medicrime-convention-in-10-questions-and-answers.html>

Fogalmak

Az Egyezmény a „hamisított egészségügyi termék” és a „hamisítvány” (*counterfeit*) fogalmat használja, ami a definíció szerint az azonosság és/vagy az eredet tekintetében történő hamis megjelenítést jelenti.

Az Európai Parlament és a Tanács az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelvnek a hamisított gyógyszerek jogszerű ellátási láncba való bekerülésének megakadályozása tekintetében történő módosításáról szóló 2011/62/EU irányelv (2011. június 8.) elsősorban a gyógyszergyártás és az -ellátás biztonságának növelését célozza az Európai Unióban.

Az irányelv a következőképpen határozza meg a hamisított gyógyszer fogalmát:

„[B]ármilyen gyógyszer, amelyen az alábbiak valamelyike hamisan van feltüntetve:

- a) azonossága, beleértve a csomagolását és a címkézését, a megnevezését, valamint az egyes összetevők – a segédanyagokat is beleértve – és azok hatáserősége szempontjából feltüntetett összetételét;
- b) eredete, beleértve a gyártóját, a gyártó országát, a származási országát vagy a forgalomba hozatali engedély jogosultját;
- c) előtörténete, beleértve az alkalmazott forgalmazási lánc azonosítását lehetővé tevő nyilvántartásokat és dokumentumokat.

Ez a meghatározás nem terjed ki a nem szándékos minőségi hiányosságokra, és nem érinti a szellemi tulajdonjogok bárminemű megsértését.”

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény az egészségügyi termék hamisítása tényállásához fűzött magyarázatában a hamisított gyógyszer fogalmának az értelmezése kapcsán az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 1. § 42. pontjában meghatározott fogalomra utal, amely a hamisított gyógyszerekről szóló irányelv fogalmát implementálta a magyar jogba.

2017-ben a WHO (*World Health Organization*; Egészségügyi Világszervezet) Globális Felügyeleti és Ellenőrzési Rendszere és tagállami mechanizmusa a nem megfelelő és a hamisított termékek fogalmi zavaraira és a szellemi tulajdonjogok védelmére hivatkozva új meghatározásokat fogadott el az alábbiak szerint.

- Nem megfelelő (*substandard*): olyan egészségügyi termékek, amelyek engedélyezettek, de nem felelnek meg a minőségi feltételeknek és/vagy az egyéb szükséges követelményeknek.
- Nem regisztrált (*unregistered/unlicensed*): olyan egészségügyi termékek, amelyek nem mentek át a nemzeti vagy regionális hatóság forgalomba hozatali engedélyeztetési eljárásán.

- Hamisított (*falsified*): olyan egészségügyi termék, amely szándékosan/csalárd módon megtévesztő az eredetiségét, összetételét vagy forrását illetően.⁷

E fogalmak kimunkálása óta alapvetően ez a fogalmi rendszer képezi az alapját a gyógyszerhamisítás elleni fellépést célzó dokumentumoknak.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) tevékenysége

A WHO 2020 júniusában állásfoglalást adott ki a nem megfelelő és a hamisított egészségügyi termékekről.⁸

„Világszerte közel kétmilliárd ember nem fér hozzá a szükséges gyógyszerekhez, oltóanyagokhoz, orvostechikai eszközökhöz, beleértve az in vitro diagnosztikai eszközöket, és más egészségügyi termékeket, ez olyan vákuumot hoz létre, amelyet túl gyakran töltenek be nem megfelelő és hamisított termékekkel. A probléma egyre növekszik, mivel a globális ellátási láncok összetettebbé válnak, ami azt jelenti, hogy az egyik országban gyártott termékeket egy másik országban csomagolhatják és határokon át terjeszthetik, majd egy harmadik országban értékesíthetik a fogyasztóknak. Az e-kereskedelem növekedése szintén hozzájárul ehhez a tendenciához azáltal, hogy megkönnyíti a gyógyszerek online, gyakran engedély nélküli forrásból történő vásárlását.”⁹

A WHO ezt a kérdést a következő évtized egyik sürgős egészségügyi kihívásaként határozta meg, különös tekintettel arra, hogy az alacsony és közepes jövedelmű országokban tízből egynél több gyógyszer nem megfelelő vagy hamisított. Egyetlen ország sem marad érintetlen ebben a kérdésben, a WHO a világ minden tájáról kapott jelentéseket nem megfelelő vagy hamisított gyógyszerekről, oltásokról és in vitro diagnosztikai eszközökről.

A nem megfelelő és hamisított orvosi termékek sok problémát okoznak mind a gyógyszert szedő egyének, mind a családok, a nagyobb társadalom, az egészségügyi rendszer és az ellátási lánc számára egyaránt. Mindennek a negatív társadalmi-gazdasági hatásai jelentősek.

A WHO tagállamai átfogó, a megelőzésre, a felderítésre és a reagálásra összpontosító globális stratégiában állapodtak meg a minőségi, biztonságos és hatékony egészségügyi termékekhez való jobb hozzáférés elérése érdekében.

⁷ Member State mechanism on substandard/spurious/falsely-labelled/falsified/counterfeit medical products. Report by the Director-General, 2017, p. 34.

https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA70/A70_23-en.pdf

⁸ The WHO Member State Mechanism on Substandard and Falsified Medical Products.

<https://www.who.int/publications/i/item/WHO-MVP-EMP-SAV-2019.04>

⁹ https://www.who.int/health-topics/substandard-and-falsified-medical-products#-tab=tab_2

A tagállamok közötti együttműködés rendszere 2012-ben jött létre.¹⁰ A WHO 2013-ban a jelenség megismerése és hatékonyabb kezelése érdekében létrehozta a Globális Felügyeleti és Ellenőrzési Rendszert, ezzel ösztönzi a tagállamokat, hogy jelentsék a nem megfelelő és a hamisított egészségügyi termékekkel kapcsolatos eseteket. A jelentési rendszer lehetővé teszi veszélyhelyzet esetén a gyors reagálást és a kockázatok, valamint a beavatkozási szükségletek mélyreható elemzését.¹¹ Ennek keretében felméri a problémákat, erősíti a nemzeti és a helyi erőforrásokat az ellátási lánc megbízhatóságának biztosítása érdekében, megosztják egymással a tapasztalatokat, jó gyakorlatokat, vizsgálják a nem megfelelő és hamisított egészségügyi termékeket eredményező tevékenységeket. Megállapításaikat rendszeresen publikálják. A nem megfelelő és a hamisított egészségügyi termékekkel való visszaélések megelőzését, illetve visszaszorítását célzó intézkedésekről a tagállamok globális platformja dönt.

Az ENSZ útmutatója

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 2019-ben útmutatót készített a hamisított gyógyszerek és az azokkal történő kereskedelem elleni küzdelem érdekében a helyes jogalkotási gyakorlat érdekében.¹² Eszerint a bűnmegelőzési és büntető igazságszolgáltatással foglalkozó bizottság 20/6. számú határozata sürgeti a tagországokat, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket a jogalkotás terén a hamis gyógyszerek kereskedelmével szemben: itt elsősorban az elkobzást, a vagon-visszaszerzést, a kiadatást, illetve a kölcsönös jogi segítséget hangsúlyozzák annak érdekében, hogy az egész elkövetési lánc felderítésre kerüljön. Az intézkedéseket más olyan bűncselekmények esetében is meg kell tenni, amelyeket a hamis gyógyszerekkel kapcsolatban követnek el, mint például a pénzmosás, a korrupció, valamint a csempészet.

Az útmutató kiemelten szól a szervezett bűnözéssel való összefüggésekről; a jelenség a szervezett bűnözés egyéb ágazataihoz is kapcsolódik, ugyanazokra az útvonalakra és technikákra épül, kihasználva a nemzeti jogrendszerek és az igazságszolgáltatás hézagait.

A probléma dimenzióit illetően utal a WHO adataira, miszerint a hamis gyógyszerek káros hatásait nehéz számokban megadni, az azonban nyilvánvaló, hogy

¹⁰ Az Egészségügyi Világszervezet Közgyűlése elfogadta a WHA 65.19. számú határozatát a tagállamok szervezetének működéséről a nem megfelelő, valamint a hamis egészségügyi termékeket illetően.

¹¹ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/substandard-and-falsified-medical-products>

¹² United Nations Office on Drugs and Crime: Combating Falsified Medical Product-related Crime. A Guide to Good legislative Practices. United Nations, Vienna, 2019

https://www.unodc.org/documents/treaties/publications/19-0741_Guide_Falsified_Medical_Products_ebook.pdf

a káros hatásuk többdimenziós, az egészségtől a gazdaságon át, a szocio-
ökonómiai következményekig bezárólag.¹³

Az útmutató a WHO fogalmi kategóriáit veszi alapul, azonban leszögezi, hogy
részletesen csak a hamisított egészségügyi termékekkel foglalkozik (*falsified
medical products*), azokkal az esetekkel, amelyekben a gyógyszerek azonossá-
gát, összetételét és forrását tekintve történik szándékos megtévesztés, ide nem
értve a szellemi tulajdonjogokat.

Az ENSZ útmutatója kiemelten szól a megelőzés eszközeiről, ezek között pedig
elsősorban az ellátási lánc szabályozásáról és ellenőrzéséről. Ennek keretében
biztosítani kell a következőket:

- az egészségügyi termékek a megkívánt minőséggel, biztonsággal és ha-
tékonysággal rendelkezzenek; az egészségügyi szakemberek és a fo-
gyasztók birtokában legyenek a megfelelő információknak ahhoz, hogy
megfelelően tudják alkalmazni a termékeket;
- az egészségügyi termékeket megfelelően gyártsák, raktározzák és for-
galmazzák,
- az illegális gyártás és a kereskedelem eseteit derítsék fel és megfelelően
szankcionálják;
- a reklámozás tisztességesen, arányosan és észszerűen történjen;
- az egészségügyi termékekhez való hozzáférést ne akadályozzák indokol-
atlanul.¹⁴

E kötelezettségek teljesítését segítik a WHO minőségbiztosítási iránymutatásai.

Ezek mellett a megelőzést szolgálja az információgyűjtés, az információcsere
és az adatok elemzése, az ügyek kutatása, a hamis egészségügyi termékekkel
okozott egyéb károk, hatások, valamint más összefüggések vizsgálata. Ezt
olyan adatok is kiegészíthetik, mint a kereskedelemben részt vevő bűnelkövetői
hálózatok modus operandija, illetve útvonalai.¹⁵

Az ENSZ útmutatója részletesen foglalkozik az egészségügyi termékek hamis-
sítása bűncselekmény jellemzőivel, ajánlásokat fogalmaz meg a bűncselek-
mény szabályozására és a javasolt büntetésekre a szabadságvesztéstől a sze-
mélyi szabadságot nem korlátozó büntetésekre és intézkedésekre. Emellett
foglalkozik a sértettek kártalanításának kérdéskörével is.

A hatékony nyomozás feltételeit is részletesen tárgyalja az útmutató. Az egé-
ségügyi termékek hamisításával kapcsolatos bűncselekmények nyomozásában a
bűnüldöző szervek mellett speciális szakértelemmel rendelkező szakemberek
közreműködése is szükséges: a forenzikus vizsgálatot végző igazságügyi szak-
értők, az egészségügyi termékek szabályozásáért felelős szakemberek, a speciális

¹³ Uo. 2. o.

¹⁴ Uo. 13. o.

¹⁵ Uo. 16. o.

pénzügyi nyomozók, valamint a hatóságok közötti koordinációért felelős munkacsoportok egyaránt hozzájárulhatnak a felderítés és a bizonyítás sikeréhez.¹⁶

A szakmai anyag a speciális nyomozási eszközök között kiemeli a szállítmányok ellenőrzését, a fedett nyomozók alkalmazását, az elektronikus eszközökkel történő megfigyelést, a lefoglalást és az elkobzást, a szakértői tevékenységet, valamint a hamis termékek megsemmisítését.¹⁷

A nemzeteken belüli és a nemzetközi szektorok közötti együttműködésre kiemelt hangsúlyt helyez az útmutató. A kapcsolattartáshoz példaként az Európa Tanács hálózati modelljét (*The Council of Europe's Single Points of Contact; SPOC*) javasolja.¹⁸ A nemzetközi bűnügyi együttműködés eszközeinek szükségességéről is szól.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdonvédelmi Hivatalának megközelítése, hozzájárulása

Az Európai Unió Szellemi Tulajdonvédelmi Hivatala (EUIPO) elsősorban a hamis termékek által okozott gazdasági károkkal és ennek a következményeivel foglalkozik. A hamis egészségügyi termékek esetében az anyagi károk és az egészségügyi ellátórendszerrel szembeni bizalmatlanság mellett kiemelt tényezőként az egészségre gyakorolt káros hatás sürgeti a beavatkozást.

Az EUIPO és az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) 2020-ban készített közös tájékoztató anyaga a gyógyszerhamisítás rendelkezésre álló adatait elsősorban a szellemi tulajdonvédelem szemszögéből elemzi, a fellépés eszközei között azonban valamennyi lehetőséggel és szervezettel számol.¹⁹

Az EUIPO és az OECD elemzése szerint a gyógyszerhamisítás magas profitot termelő ágazat, a lelepleződés kis esélyével, a kiszabott büntetések enyhék. A 2014–2016-ig terjedő időszakban lefoglalt hamisítványok között súlyos betegségek gyógyítására szánt gyógyszerek is voltak, mint például a malária, a HIV/AIDS és a rák. Emellett antibiotikumokat, étrendkiegészítőket, fájdalomcsillapítókat, a diabétesz és a központi idegrendszer betegségeinek kezelésére szolgáló gyógyszereket is hamisítottak.

Az EUIPO és az OECD kutatást folytatott, amelynek során elemezték a lefoglalási és a bűnüldözési adatokat, emellett interjúkat készítettek az ipar, a kereskedelem és a fogyasztók képviselőivel a jelenség volumenének meghatározása céljából.²⁰ A kutatás eredményei szerint főként a Kínai Népköztársaság, Hong Kong, Szingapúr és India területéről származnak a hamis gyógyszerek,

¹⁶ Uo. 47. o.

¹⁷ Uo. 48–52. o.

¹⁸ Uo. 57. o.

¹⁹ OECD–EUIPO (2020): i. m.

²⁰ Uo.

a jelentősebb tranzitországok pedig az Egyesült Arab Emírségek, Szingapúr és Hong Kong, de Jemen és Irán is annak számítanak.

A legutolsó átfogó OECD/EUIPO jelentés szerint a hamis és kalózttermékek importja 2016-ban összességében elérte az 509 milliárd USD-t, vagyis a globális kereskedelem 3,3 százalékát. A hamisítványok szárazföldön, vízen és levegőben is érkeznek, leggyakrabban nagy konténerekben, kis csomagokban, kihasználva a modern logisztikai lehetőségeket.²¹

A jelentés a gyógyszersektort külön foglalkozik. Megállapítja, hogy a jelenséghez hozzátartozik a fogyasztók magatartása is, akik nem elég tudatosak és könnyen megtéveszthetők. Az OECD/EUIPO tanulmánya a forgalmazott hamis gyógyszerekre úgy tekint, mint bitorolt védjegyekre, és a hamis gyógyszerek esetében a „counterfeit” vagy „fake” kifejezéseket használja a WTO (*World Trade Organisation*) és a WHO fogalmi használatának megfelelően.

A probléma súlyát érzékelteti, hogy a gyógyszeriparban magas a szellemi tulajdon jelenléte és a gyógyszer mint termék tekintetében szükségességénél fogva nagy a kereslet. Mindez a gyógyszeripart a hamisítással szemben támadhatóvá teszi. Az OECD/EUIPO 2014., 2016. és 2019. évi jelentései szerint a gyógyszer a 10. leggyakrabban hamisított terméktípus.

Az OECD/EUIPO összefoglalója részletesen foglalkozik az ellátási lánc jellegzetességeivel; meglátása szerint ennek töredezettsége hozzájárul a hamisítás és a hamis termékekkel történő kereskedelem sikerességéhez. A gyártótól a nagykereskedőn át a kiskereskedőig terjednek a hálózatok. A probléma leginkább ott jelentkezik, ha a gyógyszer a határokat átlépve érkezik, több importőrön, kiskereskedőn és viszonteladón keresztül. Az elosztás, az átcsomagolás és a szállítás új lehetőségeket teremt a hamis gyógyszerek elosztási láncba juttatására. Ennek folyamán egyre nehezebb a gyógyszer származását azonosítani. A szállítás leggyakrabban levélben (csomagban) vagy futár által történik. Az internet új lehetőséget kínál a hamis gyógyszerek terjesztésére, különösen azáltal, hogy itt elfedhető az eladó valódi személye, a termék pedig kedvezőbbnek tüntethető fel. Így az sem ritka, hogy a hamis gyógyszerek ezeken a csatornákon szabályozottabb piacokra is bekerülnek.²²

Az útmutató elemzi a gyógyszerhamisítás mellett szóló érveket: a jövedelmezősége kétségtelen, a lelepleződés veszélye azonban relatíve alacsony. A legtöbb hamisítás miatt csak akkor indul eljárás, ha a fogyasztó vagy a kiskereskedő ismertté válik, az ellátási lánc felgöngyölítése azonban már bonyolult. Sok országban a rendőrség nem tud igénybe venni drága szakértőket. A határokon át folytatott nyomozások sikerét számos tényező akadályozhatja. A kilátásba

²¹ Uo. 14. o.

²² Uo. 41–42. o.

helyezett büntetések jóval enyhébbek, mint például a kábítószer-kereskedelem miatt felelősségre vont személyeké.²³

Az egyénekre a következő hatást gyakorolhatja a hamis gyógyszer:²⁴

- káros hatásai lehetnek,
- nem előz meg jövőbeli betegségeket,
- hozzájárul az antimikrobális ellenállóképesség kialakításához,
- az egészségügyi szakemberekbe, rendszerekbe vetett bizalom is csökken.

A gyártókra is káros következményekkel jár a jelenség: csökken az eladások száma, növelni kell a védő intézkedéseket (és az ezzel járó költségeket), a jó hírnév sérelme fenyeget, és magasak az eljárással járó költségek.

Mindez végső soron az állami költségvetésekre is hatással van: az egészségügyre fordított források növekednek, átcsoportosításokra lehet szükség, csökkennek az adók, növekednek az ellátási lánc biztonsága érdekében kifizetett költségek, ugyanakkor csökken a közegészségügyi programokba vetett bizalom.²⁵ Mindez messzebbmenő gazdasági következménnyel is jár.

A gyógyszerhamisítás szükségszerűen szervezett elkövetést feltételez, és kapcsolódik a szervezett bűnözés meglévő formáihoz. Az internet fokozza ennek lehetőségeit. Jellemző az illegális online gyógyszertárak segítségével történő elkövetés. A pénzmosás, a szexuális kizsákmányolás céljából elkövetett emberkereskedelem, a fegyvercsempészet az elkövetői hálózatok tevékenységéhez szintén gyakran hozzátartoznak.

Az OECD az EUIPO-val együtt 2022 márciusában új jelentést tett közzé Veszedelmes hamisítványok (*Dangerous Fakes*) címmel, amelyben az egészségre, a biztonságra és a környezetre veszélyt jelentő hamis termékek kereskedelmével kapcsolatos problémákat elemzik. Kiindulópontjuk szerint a hamis termékek egyre növekvő veszélyt jelentenek a gazdaságra és az egyénre egyaránt. Ennek alátámasztására, figyelemfelkeltés gyanánt empirikus kutatást folytattak az e kategóriába tartozó termékek kereskedelmének volumenéről, jellemzőiről, a termékek mennyiségéről és összetételéről. A legnagyobb veszélyt jelentő termékek között természetesen a gyógyszerészeti termékek is szerepelnek a parfümök, kozmetikumok, ruházati cikkek, játékok és a gépjárműalkatrészek mellett.²⁶

A jelentés felhívja a figyelmet arra, hogy a hamis termékek terjesztésében fokozódik az online platformok szerepe; a lefoglalások 60 százaléka online kereskedelemről származó termékeket érint.

²³ Uo. 52–55. o.

²⁴ Uo. 57. o.

²⁵ Uo. 60–64. o.

²⁶ OECD–EUIPO (2022): i. m.

A jelentés azt is kiemeli, hogy a Covid19-járvány hatására változtak a trendek a hamis termékek piacán, különösen az egészségügyi termékeket illetően.²⁷ A pandémia kapcsán a közegészségügyi veszélyhelyzet, a gazdasági nehézségek és a nem megfelelő tájékoztatás együtt idézett elő olyan szituációt, amely problematikussá tette a jó minőségű gyógyszerekhez és egészségügyi termékekhez való hozzáférést, ez a fogyasztókat és az eladókat még inkább a hamisított gyógyszerek felé terelte.²⁸

A nem megfelelő és a hamisított gyógyszerek (*Substandard and Falsified Medicines*, SFM) online terjedésének növekedéséhez az internet szerepének az intenzitása és a gyógyszeripar fokozódó globalizációja is hozzájárul, ezek eredményeképpen a gyógyszerekhez határokon átnyúlóan is könnyen hozzá lehet férni, legális vagy illegális forrásokból egyaránt. A nem megfelelő és a hamisított gyógyszerek online kereskedelmének jellemzőit az elmúlt évtizedben számos kutatás vizsgálta különböző nézőpontokból; az ilyen készítményekkel kapcsolatos ismereteket, attitűdöket és magukat az egészségügyi termékeket is figyelemmel követik és analizálják, emellett az ilyen tevékenység elleni eszközöket a gyógyszerhitelesítési technológiától a weboldal-ellenőrzési megközelítésekig és az új felderítési módszerekig egyaránt vizsgálják.²⁹

A konklúziókban több alkalommal megfogalmazódott, hogy a nem megfelelő és a hamisított gyógyszerek az alacsony és a közepes jövedelmű országokban elterjedtebbek, mivel ezekben több ellátási lánc fut párhuzamosan, amelyeknek a szabályozása és a felügyelete nem tökéletesen megoldott. A magas jövedelmű országok többségében kevésbé van esély arra, hogy a nem megfelelő vagy hamisított gyógyszerek bekerüljenek a legális ellátási láncba. Emellett a kábítószer-kereskedelemre fokozottan koncentráló bűnüldözés is hozzájárult ahhoz, hogy az elkövetők kiterjesztették a tevékenységüket a nem megfelelő és a hamisított gyógyszerekre.

A világháló fejlődése a kiberbűnözés számára táptalajt jelent ezen a területen is. A fogyasztók számára az online vásárlás kényelmes, gazdaságos és bizalmasabb, mivel nem kell megosztaniuk személyes adataikat, a bűnözők számára azonban előnyös az ügyfelek széles körű elérhetősége és az anonimitás.

²⁷ Erről részletesebben lásd Kármán Gabriella: A COVID-19-járvány hatása az egészségügyi termékekkel való visszaélésekre. *Kriminológiai Tanulmányok*, 2022/59., 108-228. o. https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT59_2022/007_Karman_108-128.pdf

²⁸ Kalliroi S. Ziaivrou – Stephen Noguera – Vassiliki A. Boumba: Trends in counterfeit drugs and pharmaceuticals before and during COVID-19 pandemic. *Forensic Science International*, vol. 338, 2022. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2022.111382>

²⁹ Jamee Ahmed – Laura Modica de Mohac – Tim K. Mackey – Bahijja T. Raimi-Abraham: A critical review on the availability of substandard and falsified medicines online: Incidence, challenges and perspectives. *Journal of Medicine Access*, 2022. <https://doi.org/10.1177/23992026221074548>

A jelenséggel szembeni hatékony fellépés kulcsa feltétlenül a hatóságok, a média és az internetszolgáltatók közötti együttműködés. A megoldási javaslatok között említésre kerülnek a weboldalak lehetséges ellenőrzési rendszerei, például az EU-tagállamokban a hitelességi követelményeknek megfelelő weboldalakon közös uniós logót alkalmaznak. A nem megfelelő és a hamisított gyógyszerek online kereskedelmével szemben a bűnüldözés eszközrendszerének célzott fejlesztésére és az egészségügyi szakma, valamint a fogyasztók tudatoságának a növelésére is szükség van. Ezek mellett a jelenség aktuális megnyilvánulási formáinak az ismerete folyamatos vizsgálatokat tesz szükségessé.³⁰

Az Európai Parlament és a Tanács gyógyszerhamisítás elleni irányelve (a gyógyszergyártás és -ellátás biztonságának szolgálatában)

A jogi eszközök között az Egyezmény mellett a másik, az ellátási lánc biztonságát védeni hivatott európai dokumentum az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelv, amelynek a hamisított gyógyszerek jogszerű ellátási láncba való bekerülésének megakadályozása tekintetében történő módosításáról szól a 2011/62/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv. Ezt „hamisított gyógyszerekről szóló irányelvnek” (*Falsified Medicines Directive; FMD*) is nevezik. Az irányelv elsősorban a gyógyszerek gyártásának és Európán keresztül történő szállításának a biztonságát célozza, emellett a betegek védelmét és a hamis gyógyszerek legális ellátási láncba történő bekerülésének megelőzését. A 2011/62/EU irányelv 2013 januárjában lépett hatályba.

Az irányelv a következőkre kötelez:

- egyedi azonosító és hamisítás elleni eszközök alkalmazása a gyógyszerek külső csomagolásán;
- közös EU-logó a legális online gyógyszerterek azonosítására;
- szigorúbb szabályok az aktív hatóanyagok importjához;
- szigorúbb nyilvántartási követelmények a nagykereskedők részére.

Az irányelv a biztonságos gyógyszerellátást segítő intézkedésként vezette be, hogy a legálisan működő online gyógyszertereket közös uniós logó kell hogy azonosítsa, abból a célból, hogy a fogyasztók ellenőrizhessék a gyógyszer biztonságos forrását. A 85. cikk (3) bekezdése értelmében

„Az Unió egész területén felismerhető közös logót kell létrehozni, amely egyszerűsített módon lehetővé teszi a gyógyszereket lakossági távértékesítésre kínáló személy székhelye szerinti tagállam azonosítását. Ezt a logót jól láthatóan kell megjeleníteni a gyógyszereket lakossági távértékesítésre kínáló honlapokon az (1) bekezdés d) pontjának megfelelően.”

³⁰ Uo.

Ennek megfelelően a vásárlók Magyarországon a logóra kattintva a jutnak el a gyógyszerészeti államigazgatási szerv honlapján közzétett, a magyarországi előírások szerint működő legális patikák listájához. (Magyarországon a hatályos jogszabályok szerint csak közforgalmú gyógyszertárak végezhetnek internetes gyógyszerforgalmazást, és csak vény nélkül kapható gyógyszereket értékesíthetnek a világhálón keresztül. Előírás továbbá, hogy honlapjaik címét legkésőbb a tevékenység megkezdésekor be kell jelenteniük az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézetnek.)

Emellett az Európai Bizottság 2001/83/EK irányelvét kiegészítő, a Bizottság 2016/161 felhatalmazáson alapuló rendelete 2019. február 9-i hatállyal a megelőzést szolgáló új rendelkezés-csomagot vezetett be. A *szerializáció* lényege, hogy meghatározza az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek külső csomagolásán elhelyezendő biztonsági elemekre vonatkozó részletes szabályokat: a gyógyszerek ellenőrzését és azonosítását lehetővé tévő jellemzőket és műszaki előírásokat, a biztonsági elemek ellenőrzésének módozatait, a biztonsági elemek információit tartalmazó adattároló rendszer létrehozására és kezelésére vonatkozó rendelkezéseket, azon gyógyszerek és termék kategóriák jegyzékét, amelyeken biztonsági elemeket kell elhelyezni. A gyógyszerhamisítás elleni küzdelem részeként ekkortól kétdimenziós vonalkóddal és manipulálás elleni kóddal is el kell látni a vényköteles gyógyszereket az azonosítás és az eredetiségvizsgálat megkönnyítése érdekében.

Az ún. „végponttól végpontig” történő ellenőrzés keretei között a hazai gyógyszeripari lánc szereplőinek is kapcsolódniuk kell a nemzeti adattároló rendszeren keresztül az európai adattároló rendszerhez és meg kell felelni a jogszabály által előírt kötelezettségeknek. A gyógyszerek eredetiségét ellenőrizniük kell, amikor a lakosság számára elérhetővé teszik. A hamisítás magasabb kockázatának kitett gyógyszerek esetén a nagykereskedőknek kiegészítő ellenőrzéseket is fogatosítani kell.

Az ellenőrzés során a gyártók, a nagykereskedők és a lakossági gyógyszerellátásra engedéllyel rendelkezők ellenőrzik az egyedi azonosító sértetlenségét, és a manipulálás (felbontás) elleni eszköz sértetlenségét (Egyezmény 10. cikk). A forgalombahozatali engedély jogosultja minden jelzésről automatikusan értesítést kap és ezeket minden esetben ki kell vizsgálnia. A szerializáció elsősorban a gyógyszerek legális ellátási rendszerének biztonságát fokozza.

A nemzetközi bűnügyi együttműködés eredményei

A gyógyszerhamisítás elleni globális bűnüldözési stratégiát főként az Interpol, valamint az Europol szervezi. Az állami és a gyógyszeripari kezdeményezések összekapcsolódnak.

Az Interpol 2013-ban a 29 legnagyobb gyógyszeripari vállalattal együttműködve három évre szóló megállapodást kötött a gyógyszeripari bűnözés elleni

küzdelem érdekében. A programban egyéb kulcsfontosságú érdekelt felek is részt vettek, ezek között a bűnüldöző szervek, a gyógyszeripari/nagykereskedői iparág képviselői, az internetszolgáltatók, a hitelkártya-társaságok, az egészségügyi szabályozó hatóságok és a vámhatóságok.³¹

Az Interpol szervezésében 2008-tól működik a Pangea-akció, amelyben 2017-ben már 123 ország vett részt. Az akció célja a hamis gyógyszerek és egészségügyi termékek illegális online kereskedelmének a felderítése. A részt vevő szervek koordinált akció keretében ugyanazon időszak (1 hét) alatt illegális weboldalakat vizsgálnak a bűnszervezetek felderítése érdekében.³² 2022-ben a XV. Pangea-akcióban 94 ország vett részt. A bűnüldöző szervek világszerte több mint 7800 lefoglalást foganatosítottak, amely összesen több mint 3 milliárd darab illegális és hamis gyógyszert és egészségügyi terméket érintett, 11 millió USD értékben. Több mint 4000 linket vizsgáltak meg a világhálón, főként közösségi médiaplatformokról és üzenetküldő alkalmazásokból, amelyeket ezt követően zároltak, illetve eltávolítottak. Közel 3000 csomagot és 280 postai csomópontot ellenőriztek a repülőtereken, a határokon és a postai elosztó- vagy teherpostai központokban. Több mint 600 új nyomozást indítottak és több mint 200 házkutatási parancsot bocsátottak ki. Az intézkedések legalább 36 szervezett bűnözői csoport tevékenységét érintették.³³

Az Europol által koordinált és az OLAF, az EUIPO, az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (Frontex), a Nemzetközi Doppingellenes Ügynökség (WADA) és a Vámigazgatások Világszervezete (WCO) támogatásával folytatott III. SHIELD-művelet során 2022-ben 28 ország rendőrségei és vámhatóságai indítottak összehangolt akciót a nem megfelelő vagy hamisított gyógyszerek, dopping-szerek, élelmiszerek és Covid-19 elleni gyógyászati segédeszközök felderítésére. A művelet 2022 áprilisa és októbere között zajlott, ez alatt a hatóságok több mint 40 millió euró értékű gyógyszert és dopping-szert vontak ki a forgalomból; 349 gyanúsítottat tartóztattak le, vagy jelentettek fel az igazságügyi hatóságoknál; 10 laboratóriumot zártak be és 89 weboldalt tiltottak le.

Az akció tapasztalatai szerint³⁴ bár a Covid19-világjárvány nyújtotta lehetőségek még mindig vonzóak az elkövetők számára, az erre szolgáló gyógyszerekkel és védőfelszerelésekkel való kereskedelem jelentősen visszaesett. Ennek a fő oka az lehet, hogy a Covid elleni megelőzést és terápiát szolgáló egészségügyi termékek már elérhetőek, a vakcinák ingyen hozzáférhetőek, ami kedvezőtlen a bűnözők számára.

³¹ <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2013/INTERPOL-and-pharmaceutical-industry-launch-global-initiative-to-combat-fake-medicines>

³² <https://www.interpol.int/Crimes/Illicit-goods/Pharmaceutical-crime-operations>

³³ <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2022/USD-11-million-in-illicit-medicines-seized-in-global-INTERPOL-operation>

³⁴ <https://eucrim.eu/news/results-of-operation-shield-iii-against-illicit-medicine-traffic-ing-and-doping-substances/>

Összegzés

A gyógyszerhamisítás és az egészségügyi termék hamisítása problémakörének kezelését számos tényező nehezíti. A felderített esetekből következtetni lehet a probléma súlyára, de a károkról csak becsült adatok állnak rendelkezésre. Bár zajlanak kutatások ennek feltárására, nincs elég adat a gyógyszerhamisítás kiterjedt következményeiről. Az interneten keresztül történő terjesztés tovább nehezíti az ellátási lánc felgöngyölítését. Számos felmérést végeznek a gyógyszerhamisítás és a hamis gyógyszerek terjesztésének nemzetközi jellemzőiről és az ellene történő fellépés lehetséges eszközeiről. Az emberi életet és egészséget veszélyeztető visszaélés, a tárgykör keresletét befolyásoló jellemzők, a nagy profittal – így számottevő kárral – járó cselekménysor, a szervezett bűnözés más ágazataival történő összefonódás és a nemzetközi jelleg egyaránt hangsúlyozzák a hatékony büntetőjogi fellépés szükségességét.

Ezek a tények mindinkább aláhúzzák a probléma tudatosításának, valamint a hatóságok és egyéb szereplők (érdekképviseleti szervek, gyógyszergyártók stb.) közötti szoros együttműködésnek a fontosságát. A sikeres büntetőeljárások a felderítés és a bizonyítás eredményességén alapulnak, további fokmérői a felelősségre vont elkövetők száma, a lefoglalt hamis készítmények mennyisége, a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzésének és a sértettek kártérítésének a sikere, mértéke. Mindehhez szükséges a büntető joggyakorlat elemzése és a tapasztalatok megfogalmazása, visszacsatolása.

Alanyi büntetéskiszabási tényezők: különös tekintettel az elkövető bűncselekmény után tanúsított magatartására

Bevezetés

A bíróságok kötelezettsége, hogy az ítékezés során valamennyi alanyi és tárgyi büntetéskiszabási tényezőt alaposan feltárjanak és értékeljenek. Sem a bíró, sem a bíróval szembeni társadalmi elvárások nem elégedhetnek meg a súlyosító és enyhítő körülmények sablonos felsorolásával, hiszen ez csökkenti az ítélet meggyőző erejét és a szankció nevelő hatását is. Az elmúlt néhány évben a büntetéskiszabás átfogó vizsgálatát célzó kutatás egyik szűkebb szegmensként¹ kiemelten vizsgáltam a büntetéskiszabás lehetséges alanyi tényezőit, tekintettel arra, hogy talán a tárgyi tényezők kézzelfoghatóbb módon állnak a hatóságok rendelkezésére, és feltárásuk külön bizonyítási nehézséget és munkatöbbletet nem jelent. Ezzel szemben a szubjektív tények felderítése mindig időigényesebb, bonyolultabb és nem kívánatos munkaterhet ró a hatóságokra.

Az elkövető személye és személyi társadalomra veszélyessége csupán egy a megfontolást igénylő büntetéskiszabási alapelvek között,² de hangsúlyoznunk kell azt is, hogy soha nem elhanyagolható tényező, még csekélyebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén sem. Az elkövető szubjektív sajátosságainak a feltárása segít abban, hogy a kiszabott büntetés neme és mértéke ténylegesen alkalmas legyen az elkövető gondolkodásmódjának, jövőbeli magtartásának a befolyásolására. A büntetést ugyanis mindig konkrét személlyel szemben szabja ki a bíróság, és ennek a személynek szinte minden tulajdonsága komoly szempont lehet a büntetés meghatározásakor.³

A kutatás során igyekeztem részletesebben utánajárni annak, hogy az 56. BKv-ban nem taxatív módon felsorolt alanyi büntetéskiszabási tényezők⁴ gyakorlata ténylegesen hogyan alakul. Egységes-e ezeknek a figyelembevétele a bírói gya-

* Pápai-Tarr Ágnes PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

¹ 2019 szeptemberétől a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával indult a „Büntetéskiszabás aktuális kérdései” címmel komplex kutatás.

² Lásd Fázsi László: A büntetéskiszabás elvei bírói szemmel. *Magyar Jog*, 2022/11., 633. o.

³ Rendeki Sándor: *A büntetés kiszabása. Enyhítő és súlyosító körülmények*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976, 155. o.

⁴ Az 56. BK vélemény a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről az alanyi büntetéskiszabási tényezőket 12 pontba sorolja, lásd 56. BKv II. 1–12 pont.

korlatban, vagy szignifikáns eltérések tapasztalhatók velük kapcsolatban? Kíváncsi voltam arra, hogy valóban a bírák rendelkezésére állnak-e a terhelt személyével, személyiségével kapcsolatos többletinformációk, amelyek az individualizált büntetéskiszabáshoz elengedhetetlenül szükségesek. Amennyiben az előző kérdésre pozitív válasz adható, és a többletinformáció valóban a bíró rendelkezésére áll, akkor sikerül-e ezeket az egyéniesített büntetéskiszabás szolgálatába állítani?

A kutatási célok elérése érdekében a rendelkezésre álló szakirodalom feldolgozásán kívül, anonim bírósági határozatokat vizsgáltam és aktakutatást is végeztem. Ez az anonim bírósági határozatok kiválasztása címszavakra való rákereséssel történt a Jogkódex adatbázisában. Az aktakutatással igyekeztem kifejezetten csekély tárgyi súlyú, tömegesen előforduló bűncselekmények büntetéskiszabási gyakorlatát megvizsgálni a Debreceni Törvényszék illetékességi területéhez tartozó járásbíróóságokon. Az aktakutatás két bűncselekményi csoportra koncentrált. A vagyoni elleni bűncselekmények legnagyobb részét évről évre a lopások képezik. Ezt a tényt alátámasztják a rendelkezésünkre álló statisztikai adatok is, hiszen az elmúlt öt évben az összes vagyoni elleni bűncselekmény 60–65%-át a lopások alkották.⁵ Érdemesnek tűnt tehát a Magyarországon leggyakrabban elkövetett bűncselekmény helyi büntetéskiszabási tapasztalataival megismerkedni. A kutatás során összesen 226 vádlott lopás miatt kiszabott büntetőszankcióját vizsgáltam meg. A megvizsgált esetek kizárólag lopás, folytatólagosan elkövetett lopás, illetve lopások alaki halmazata miatt kiszabott szankciókat tartalmazott. A lopások legnagyobb része szabálysértési értékhatárra elkövetett lopást valamelyik vétségé felminősítő esete, illetve értékhatár szerint minősülő lopás vétsége volt.

A másik bűncselekményi csoportot az *ittas vezetések* elsősorban immateriális alakzata képezte, amely a közlekedési bűncselekményeken belül „örökös bajnokként” az első helyet foglalja el.⁶ Összességében 209 ittas vezetés miatt kiszabott büntetést vizsgáltam meg.⁷

Jelen tanulmányban természetesen terjedelmi korlátok miatt sem vállalkozhattam valamennyi alanyi büntetéskiszabási körülmény teljes körű bemutatására, így kiragadva ezek közül néhányat, kizárólag az elkövetőnek a bűncselekmény elkövetése után tanúsított magatartását mint lehetséges büntetéskiszabási szempontot tekintem át.

⁵ Tájékoztató a bűnözés 2021. évi adatairól. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2022. 30. o. <http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/tajekoztato-a-bunozes-2021.-evi-adatairol.pdf>

⁶ Uo. 26. o.

⁷ Pápai-Tarr Ágnes: Büntetéskiszabás a gyakorlatban: Ittas vezetések szankciókiszabási gyakorlata egy aktakutatás eredményei alapján. *Pro Futuro*, 2021/1., 114–132. o. <https://doi.org/10.26521/profuturo/2021/1/9852>; Pápai-Tarr Ágnes: Néhány gondolat az ittas vezetések szankciókiszabási gyakorlatáról. *Magyar Jog*, 2021/10., 581–589. o.

A büntettnak a bűncselekmény elkövetése utáni magatartásából jól lehet veszélyességére következtetni.⁸ Az elkövető személyiségéről a bűncselekményt követő magatartásából ugyanis egyértelmű következtetések vonhatók le. Ezeknek a körülményeknek az értékelése meghatározhatja a büntetési nemet és mértéket, ezért alapos vizsgálatuk az ítélkezési folyamatban nagyon is hangsúlyos feladat. Idetartozik minden olyan tényező feltárása, amelyből az elkövető személyének csekélyebb vagy éppen ellenkezőleg, nagyobb társadalomra veszélyességére, vagy éppen a bűncselekmény őszinte megbánására lehet következtetni. Sok esetben az elkövető a bűncselekmény elkövetése után maga is rádöbben cselekménye helytelenségére, amit megfelelő nyomatékkaal a bünteteskiszabáskor a bírónak értékelni kell. Ahogy arra azonban már *Földvári József* is rámutatott, az őszinte megbánást gyakran nem egyszerű megkülönböztetni a színleléstől.⁹ Ezért az elkövető megbánásra utaló magatartásának értékelése sem túri meg az automatikus hivatkozást. Ugyanakkor a bűnösségre is kiterjedő beismerés, az őszinte megbánás, az önfeljelentés és az eredmény elhárítására irányuló igyekezet enyhítő nyomatékát e körülmények együttes megléte fokozza, hiszen ezek mind arra utalnak, hogy a vádlott bűnelkövetéstől való visszatartása az átlagosnál lényegesen enyhébb büntetést igényel.¹⁰

Önfeljelentés

Az önfeljelentés már annak idején az ókori Rómában is enyhítő körülménynek számított, csakúgy, mint napjainkban.¹¹ Több bírósági döntés is rámutat arra, hogy az önfeljelentés egyáltalán nem elvárható magatartás a vádlott részéről,¹² ezért is tulajdonít meglétének a gyakorlat kiemelt hangsúlyt a bünteteskiszabás körében.¹³ Ennek napjainkban akkor van különösen jelentősége, ha a bűncselekmény felderítése éppen ennek köszönhetően vált lehetővé, de legalábbis azt nagymértékben elősegítette. A nyomatékát fokozza, ha ezzel lehetővé vált az elkövető cselekményének vagy kilétének a megállapítása is.¹⁴ Enyhítő hatása van annak is, ha az elkövető a bűncselekmény felderítésében közreműködik.

⁸ Schultheisz Emil: *A büntetés kiszabása*. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1953, 5. o.

⁹ Földvári József: *A büntetés tana*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970, 371. o.

¹⁰ Lásd: BH 2000.7.281.

¹¹ Sárý Pál: *Előadások a római büntetőjog köréből*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2011, 343. o.

¹² Az önvádra kötelezés tilalma miatt. Be. 7. § (3) bek.

¹³ BH 2011.7.184., EH 2010.2122.; BH 2011.3.57.; Fővárosi Ítéletábla Bhar.64/2017/6.; Szegedi Ítéletábla Bf.339/2018/3.; Fővárosi Törvényszék B.501/2016/317.; Pécsi Törvényszék Bf.207/2016/7.; Nyíregyházi Törvényszék Bf.299/2016/4.; Kecskeméti Törvényszék B.575/2017/180.; Fővárosi Törvényszék B.501/2016/317.

¹⁴ Győri Ítéletábla Bf.24/2018/7.

Az önfeljelentésnek nincs azonban nagy jelentősége, ha az elkövetésnél szemtanúk voltak, viszont nagyobb a nyomatéka, ha a leplezéstől az elkövetőnek már egyáltalán nem kellett tartania.¹⁵ Ittas vezetések esetén, a cselekmény jellegéből fakadóan, egyetlen esetet sem találunk, amikor az eljárás önfeljelentés alapján indult volna, ellenben valamennyi esetet a tettenérés jellemez. A bagatell lopások esetén sem tekinthető tipikusnak az önfeljelentés, ezzel az elkövetés után tanúsított magatartással a megvizsgált aktákban szintén nem találkoztunk.

Beismerő vallomás

A bűncselekmény elkövetése után tett beismerő vallomás általában enyhítő körülmény, amely kétségtelenül gyakran, de nem szükségképpen jár együtt az önfeljelentéssel. Ennek a bizonyítási eszköznek a büntetéskiszabás során történő figyelembevételre számos problémát generál, hiszen egyáltalán nem mindegy, hogy a beismerés mire terjed ki, felderítő jellegű-e vagy éppen tettenérés után került-e sor a megtételére. Ezzel az enyhítő körülménnyel kapcsolatos bírói gyakorlat napjainkban sem tekinthető kiegyensúlyozottnak.¹⁶ Ugyanabban a kérdésben akár ugyanazon bíróságok különböző tanácsai is képviselhetnek egymással ellentétes álláspontot, ami láthatóan egyáltalán nem segíti elő az egységes ítélkezést. Ezért a beismerő vallomások köré rajzolódó problémákkal indokoltnak tűnik részletesebben is foglalkozni.

A beismerésről általánosságban

Szemben az önfeljelentéssel, amely a bűncselekmény felderítését kifejezetten lehetővé tette, a beismerő vallomáshoz a római jog még nem fűzött enyhítő hatást.¹⁷ Bár a középkorban hazánkban is ismerős volt a tortúra, de a jogalkotás igyekezett azt a lehetőségekhez képest korlátozni, majd a felvilágosodás szellemiségének köszönhetően eltörlésre is került.¹⁸ Nagy hagyománya volt ugyanakkor a beismerő vallomásnak mint enyhítő körülménynek a későbbi magyar büntetőjog-történetben.

A Csemegi-kódex idején még a töredelmes megbánás képezett enyhítő körülményt,¹⁹ de lényegében már ebben az időszakban kialakultak azok a főbb szempontok, melyek mentén a beismerő vallomások köre ma is megítélendő. Ekkorra ugyanis kialakult az a gyakorlat, hogy a nem töredelmes, nem őszin-

¹⁵ Rendeki: i. m. 243. o.

¹⁶ Erről számolt be annak idején, az 1970-es években Rendeki Sándor is. Uo. 237. o.

¹⁷ Sály: i. m. 343. o.

¹⁸ A beismerő vallomás változó szerepének mind egyetemes, mind magyar jogtörténeti aspektusait lásd részletesen: Czédli-Deák Andrea: A beismerő vallomás szerepének változása. *De iurisprudentia et iure publico*, 2015/1., 1–16. o.

¹⁹ Finkey Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1909, 470. o.

te megbánást tanúsító beismerés nem lehetett enyhítő körülmény. Abban az esetben, ha a vádlott tettenérés miatt nem tagadhatta a bűncselekmény elkövetését, ezt sem lehetett a javára értékelni.²⁰

A beismerő vallomások értékelése körüli gyakorlati bizonytalanságokat az elméleti szakemberek igyekeztek mindig is szilárd alapokra helyezni. Földvári szerint a teljes, a cselekmény egészére és a bűnösségre is kiterjedő beismerés fogadható el enyhítő körülményként.²¹ *Rendeki Sándor* a beismerő vallomásokhoz három követelményt fűz, melyeknek együttes megléte esetén a beismerés enyhítőként értékelhető. Szerinte akkor vehető figyelembe a beismerés, ha az minden lényeges tényre és a bűnösségre is kiterjed, és ebből az elkövető őszinte megbánására lehet következtetni.²² A feltáró jelleg és az egész eljárás során tanúsított őszinte beismerés pedig a körülmény nyomatékára ható tényezők.

A beismerő vallomások enyhítő körülményként történő figyelembevételének szabályai az idők során változtak, a bírói gyakorlat pedig sok tekintetben enyhülést hozott. Habár a szakirodalom következetesen hangsúlyozza, és a tételes jog is azt mutatja, hogy jelen felfogásunk szerint a beismerő vallomás csupán egyike a bizonyítékoknak, és nem azok „királynője”, jelentőségét mégsem ez az álláspont fejezi ki a leghűségesebben.²³

Elég, ha ennek alátámasztására az eljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézményeket hozzuk fel példaként, amelyeknél gyakran alkalmazási előfeltétel a beismerő vallomás.²⁴ Manapság is jellemző az a tendencia a hatóságok részéről, hogy a beismerés megszerzését elsődleges feladatuknak tekintik.²⁵ Ez pedig arra utaló jel, hogy a beismerő vallomások feltétlen megszerzésére való törekvéssel az igazságszolgáltatás gyengéségét és bizonytalanságait fejezzük ki, hiszen ez egyértelműen azt a látszatot kelti, hogy a bíró saját ítéletében is csak akkor fog megbízni, ha azt a vádlott is ellátja az igazság bélyegével.²⁶

²⁰ Kardos Dóra: A büntetést befolyásoló fontosabb alanyi tényezők bemutatása. *Ügyészek Lapja*, 2021/1–2., 49. o.

²¹ Földvári: i. m. 373. o.

²² Rendeki: i. m. 240. o.

²³ Erdei Árpád: Kodifikációs megfontolások a büntetőeljárás elvei ürügyén. *Magyar Jog*, 1990/3., 219. o.

²⁴ Például bíróság elé állítás esetén vagylagos feltétel (új Be. XCVIII. fejezet). Az egyezségnek szintén előfeltétele a bűnösség beismerése (új Be. LXV. fejezet).

²⁵ Bánáti János – Belegi József – Belovics Ervin (szerk.) – Erdei Árpád (szerk.) – Farkas Ákos – Kónya István: *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2017, 257. o.

²⁶ Aurer György: A terheltnek kihallgatása és vallomása. In: Heller Erik – Moór Gyula – Rác György (szerk.): *Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születésének 60-ik és jogtanári működése 35-ik évfordulójának emlékére*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1933, 248–257. o.

Ráadásul úgy tűnik, hogy a beismerő vallomások jelentősége az új büntetőeljárási törvény hatálybalépésével még inkább felértékelődött.²⁷

Beismerő vallomás és annak nyomatéka a gyakorlatban

Napjainkban a bírói gyakorlat alapján a beismerő vallomásoknak nagy jelentősége van büntetés kiszabási szempontból. Számos döntést találunk, melyben a bíróságok helyesen vagy akár helytelenül, de a beismerő vallomásoknak enyhítő hatást tulajdonítanak. Olyan bírói érveléssel is találkozunk, miszerint a beismerő vallomás büntetést enyhítő szerepe kiemelkedik az enyhítő körülmények köréből, és ebből fakadóan kiemelkedő a nyomatéka.²⁸

A jelenlegi helyes és követendő gyakorlat szerint a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás enyhítő körülmény, és a részbeni beismerés is az lehet. Nagyobb a beismerő vallomás nyomatéka, ha az felderítő jellegű. Ilyen esetben a cselekmény egészére kiterjedő beismerésnek a bűnösség részbeni tagadása mellett is enyhítő hatása van.²⁹ Önmagában tehát a ténybeli beismerő vallomás a bűnösség beismerése nélkül nem enyhítő körülmény.³⁰ Abban az esetben, ha tetten érik az elkövetőt, kizárólag a bűnösség elismerésének és a megbánásnak van jelentősége.

Sajnos az aktakutatás során és az anonim határozatokat vizsgálva azt tapasztaltam, hogy a gyakorlatban a beismerő vallomásra az esetek nagy részében automatikusan hivatkozik a bíróság anélkül, hogy utalna a tettenérés esetére vagy egyáltalán a beismerés nyomatékára, a beismerésnek a konkrét ügyben értékelt súlyára, vagy arra, hogy az a bűnösségre is kiterjedt-e, feltáró jellegű volt-e.

A helyes bírói gyakorlat ezzel ellentétben az lenne, ha ezekre a kérdésekre a bíróság az indokolás körében már első fokon is kitérne, mint ahogy azt sok esetben másodfokon ténylegesen megteszi.³¹ Kifejezetten figyelemre méltóak

²⁷ Horváth Georgina: A beismerő vallomások múltja és jelene. In: Fazekas Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2018*. ELTE ÁJK Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018, 130. o.

²⁸ Debreceni Ítéltábla Bf.759/2018/37.; Bf.656/2018/9.; Bf.62/2019/50.

²⁹ 56. BKv II/11.

³⁰ Vannak esetek, amikor különösen a védelem erre is minden további nélkül hivatkozik, és olyan döntéseket is szép számmal találunk, amikor a bíróságok a ténybeli beismerést elfogadják enyhítőként. Például Győri Ítéltábla Bf.79/2018/5.; Balassagyarmati Törvényszék B.180/2012/426.

³¹ Például Fővárosi Ítéltábla Bf.125/2019/13.; Fővárosi Ítéltábla Bf.102/2019/7.; Debreceni Ítéltábla Bf.398/2018/58.; Debreceni Ítéltábla Bf.305/2018/11.; Debreceni Ítéltábla Bf.19/2018/7.; Győri Ítéltábla Bf.29/2019/18.; Győri Ítéltábla Bf.51/2018/14.; Győri Ítéltábla Bf.24/2018/7.; Győri Ítéltábla Bf.1/2018/5.; Pécsi Ítéltábla Bf.76/2019/18.; Pécsi Ítéltábla Bf.23/2019/11.; Pécsi Ítéltábla Bf.4/2019/14.; Szegedi Ítéltábla Bhar.13/2021/7.; Szegedi Ítéltábla Bf.248/2020/12.; Szegedi Ítéltábla Bf.267/2019/17.; Szegedi Ítéltábla Bf.153/2018/59.; Szegedi Törvényszék Bf.733/2018/28.

tehát azok az ítéletek, amelyek az enyhítő körülmény nyomatékára utalnak, és a beismerő vallomásra nemcsak sablonosan hivatkoznak.³²

A megvizsgált ittas vezetések nagy részénél a védők kifejezetten hangsúlyozzák, de az ügyészek is szinte sablonszerűen utalnak rá, hogy a beismerés enyhítő körülmény.³³ A helyes gyakorlatnak azonban egyértelműen az tűnik, hogy ez tettenérés esetén csupán kisebb mértékben vehető figyelembe.³⁴ Mivel a tettenérés valamennyi ittas vezetés esetén fennáll, ezért ennek az enyhítő körülménynek a figyelembevételé ezekben az ügyekben tulajdonképpen elhagyható és csupán a bűnösség beismerésére lehetne hivatkozni.

A lopás bűncselekményi csoportjában is nagy a jelentősége a beismerő vallomásoknak,³⁵ melyet az aktakutatás is egyértelműen alátámasztott. Kétségtelen, hogy sok esetben, amikor ez feltáró jellegű, esetleg a tetten ért bűncselekménnyel együtt bevallásra kerül korábbi lopások elkövetése is, akkor ennek a nyomatéka is nagyobb. Összességében azonban a tettenérés esetén itt is legfeljebb a bűnösség elismerésének és a megbánásnak lenne jelentősége. A beismerés és megbánás tekintetében szintén elmondható, hogy ebben az ügycsoportban is érzékeljük azt a fajta rutint a hatóságok részéről, amelyet már más büntetékiszabási körülményeknél is tapasztaltunk. A lopások esetén szinte valamennyi ügyben szerepel az enyhítő körülmények listáján a beismerés és megbánás. A beismerés – helytelenül – abban az esetben is az enyhítő körülmények körét gyarapítja, ha az elkövetőt tetten érték, és a tettenérésre csak nagyon kevés esetben történik utalás.³⁶

Az anonim bírósági határozatok alapján elmondható az is, hogy az automatikus jogalkalmazás következményeként a felsőbb szintű bíróságok sok esetben az enyhítő körülmények köréből kénytelenek mellőzni a beismerő vallomás figyelembevételét. Ennek oka lehet, hogy az a bűnösségre egyáltalán nem terjedt ki, vagy az elsőfokú bíróság túlzott jelentőséget tulajdonított a beismerésnek,³⁷

³² Például a tettenérés ténye enyhíti a beismerő vallomás nyomatékát (lásd Fővárosi Ítéltábla Bf.183/2020/48.), vagy az enyhítő körülmény a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás, amely szintén kisebb súllyal került értékelésre, hiszen már a nem jogerős elítélése is megtörtént a másodrendű vádlottnak és a felderítést sem segítette elő (pl. Szegedi Ítéltábla Bf.52/2020/47.).

³³ Hajdúszoboszlói Járásbíróság 6.B.16/2019.; 6.B.101/2018.; 6.B.79/2018.; 6.B.44/2019.; 6.B.22/2019.; 6.B.5/2018.; 1.B.50/2018.

³⁴ Hajdúszoboszlói Járásbíróság B.100/2018. és 6.B.88/2018.; Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.213/2018.

³⁵ Madai Sándor: „Az erdőben jogellenes fakivágással” elkövetett lopás egyes jogalkalmazási kérdései. *Magyar Jog*, 2018/5., 303. o.

³⁶ Debreceni Járásbíróság B.1187/2018.; 63.B.1400/2018.; 60.B.284/2019.; 68.B.54/2019.; 68.B.54/2019.; 68.B.379/2019. és Berettyóújfalui Járásbíróság B.53/2019.

³⁷ BH 2017.2.42.; Kúria Bfv.448/2020/10., Bhar.1070/2016/4., Bfv.1270/2014/6. és Bhar.1/2013/3.; Debreceni Ítéltábla Bf.55/2020/8.; Győri Ítéltábla Bf.76/2020/15., Bf.22/2020/52., Bf.64/2019/5.; Pécsi Ítéltábla Bf.52/2019/23. és Bf.24/2017/7.; Szegedi Ítéltábla Bf.38/2019/8., Bf.97/2019/48., Bf.719/2018/18., Bf.446/2018/14.,

vagy még rosszabb esetben a vádlott végig tagadta a bűncselekmény elkövetését és az elsőfokú bíróság ennek ellenére enyhítő körülményként értékelte a vádlott beismerését.³⁸

Az ítélezési gyakorlatban megnyugtatóan vannak már első fokon is teljesen helytálló indokolások,³⁹ de feltehetően magas azoknak az elsőfokú bírósági határozatoknak a száma, amikor csupán a ténybeli, akár részbeni beismerő vallomásnak felderítő jelleg hiányában is enyhítő hatást tulajdonít a bíróság, és ez másodfokú eljárás hiányában vagy éppen a felülbírálat terjedelme miatt soha nem kerül korrigálásra. Ritkábban előfordul ellentétes irányú tévedés is, amikor a másodfokú bíróságnak kell a beismerő vallomást az enyhítő körülmények közé emelni, mert annak az elsőfokú bíróság helytelenül egyáltalán nem tulajdonított jelentőséget, pedig az a bűnösségre is egyértelműen kiterjedt.⁴⁰

Arra is van példa, amikor a bíróság a beismerés enyhítő hatását igyekszik messzemenőkéig figyelembe venni, és ennek megfelelő indokolását is adja. Egyik ügyben még abban az esetben is megállapította a bíróság a beismerés enyhítő hatását, amikor a vádlott a nyomozás során tett beismerő vallomását később visszavonta. A nyomozati szakban tett vallomás azonban olyan tényeket tárt fel az ítéletábra szerint, melyek korábban a hatóságok előtt ismeretlenek voltak, így még a visszavont vallomásnak is enyhítő hatást tulajdonított a bíróság.⁴¹ Másik ügyben a nyomozati szakaszban tett beismerésnek enyhítő hatást a bíróság nem tulajdonított, amikor a bírósági eljárásban a vádlott tagadta a bűncselekmény elkövetését.⁴²

Érdekes gyakorlati kérdést vet fel a beismerések kapcsán, hogy a bűnösség elismerésének mire kell vonatkozni. Egy ügyben a törvényszék azért nem tulajdonított enyhítő hatást a beismerésnek, mivel az szerinte a bűnösségre nem terjedt ki. Ehhez képest az ítéletábra azt állapította meg, hogy a beismerés a bűnösségre is kiterjedt, de valóban nem a vád szerinti minősítésre. Az ítéletábra határozott álláspontja ezzel kapcsolatosan az volt, hogy a beismerő vallomás bűnösségre – és nem minősítésre – kiterjedő volta az enyhítő körülményként való értékelés feltétele.⁴³ Valóban egyetérthetünk azzal, hogy a minősítés kifejezetten szakkérdés, előfordul, hogy még az oly sok gyakorlattal

Bf.316/2018/2. és Bf.300/2018/21.; Balassagyarmati Törvényszék Bf.71/2015/10.; Debreceni Törvényszék Bf.621/2015/24.; Gyulai Törvényszék Bf.99/2019/7.

³⁸ Győri Ítéletábra Bf.98/2019/5.

³⁹ Például Budapest Környéki Törvényszék B.5/2018/11.; Győri Törvényszék B.283/2018/34. és B.313/2017/14.; Gyulai Törvényszék B.90/2019/28. és B.322/2018/195.; Kaposvári Törvényszék B.312/2016/337.; Szegedi Törvényszék B.466/2017/54. és B.1147/2014/20.

⁴⁰ Szegedi Ítéletábra Bf.695/2018/20.

⁴¹ Pécsi Ítéletábra Bf.40/2018/9. És a pécsi törvényszék döntésében is találunk hasonló indokolást: Pécsi Törvényszék B.299/2015/17.

⁴² Szegedi Ítéletábra Bf.173/2020/38.

⁴³ Szegedi Ítéletábra Bf.177/2020/20.

rendelkező különböző jogászi hivatásrendek sem feltétlenül értenek egyet, így nem támasztható az a feltétel, hogy a vádlott kifejezetten a vádirati minősítéssel egyetértve vallja magát bűnösnek.

Nemcsak kizárólag a nyomozati szakban tett beismerő vallomásnak lehet enyhítő hatása, hiszen a viszonylag későn, a tárgyaláson megtett beismerést is értékelni kell a bíróságoknak.⁴⁴ Vannak olyan bírói érvelések, melyek azt az álláspontot képviselik, hogy az eljárás későbbi szakaszában tett beismerő vallomás nem vesztí annak enyhítő nyomatékából, hiszen a beismerő vallomások tekintetében időbeli megkülönböztetést maga az 56. BkV sem tartalmaz.⁴⁵ Ezzel ellentétes állásponttal is találkozunk, amikor a bíróság úgy találja, hogy a bizonyítási eljárás szinte teljes lefolytatását röviddel megelőzően tett beismerésnek nem lehet nagy a nyomatéka.⁴⁶ Ez utóbbi tény ugyanis arra enged következtetni, hogy a vádlott sokkal inkább az enyhítő körülményként történő figyelembevétel reményében és nem őszinte megbánásból fakadóan tett beismerő vallomást.

Az előkészítő ülésen tett beismerés nyomatékának kérdése

Az eljárás későbbi szakaszában, különösen az előkészítő ülésen tett beismeréseknek az új Be. szabályai alapján szintén óriási jelentősége lehet. Ennek nyomatékát különösen az adja, hogy a Be. 524. § (1) bekezdése értelmében első fokon az ügy elbírálását meggyorsító, egyszerűsítő következményként jelentkezik a beismerő vallomás.⁴⁷ Kérdés, hogy ez a jogszabályi változás a beismerő vallomás súlyát vagy nyomatékát mennyiben lesz képes befolyásolni. Az előkészítő ülésen tett, bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást a bíróság elfogadhatja, amennyiben a vádlott lemond a tárgyalás tartásához fűződő jogáról. Ebben az esetben az ügyész a büntetés nemére és mértékére indítványt tehet. Az 1/2018 (VI. 30.) LÜ h. körlevél alapján, az ügyésznek határozott és konkrét elképzelést kell kialakítani arról, hogy az adott terhelt esetében milyen nemű, mértékű joghátrány kiszabása a legcélravezetőbb.

Ehhez természetesen nem árt, ha ekkorra az ügyésznek már rendelkezésére áll a büntetéskiszabás során figyelembe veendő valamennyi fontos tény és információ. Az ügyésznek ismernie kell a lehető legteljesebb mértékben a terhelt személyi körülményeit, fel kell tárnia a tényleges vagyoni, jövedelmi helyzetét, illetve az ítélkezési gyakorlat által kimunkált enyhítő és súlyosító körülményekkel is

⁴⁴ Még a hosszadalmas eljárás végén tett beismerésnek is lehet enyhítő hatása, de kétségtelenül annál nagyobb ennek a nyomatéka, minél hamarabb kerül rá sor, és minél több bonyodalmas bizonyítási eljárás lefolytatásától mentesíti a bíróságot. Lásd Szegedi Ítéletábra Bf.119/2020/8. és Bf.52/2020/47.

⁴⁵ Szegedi Ítéletábra Bf.215/2019/20.

⁴⁶ Nyíregyházi Törvényszék Bf.762/2018/39.

⁴⁷ Debreceni Ítéletábra Bf.434/2019/6.

tisztában kell lennie.⁴⁸ A körlevél alapján az előkészítő ülésen tett indítvány az általános joghátrány kiszabási indítványhoz képest annyiban térhet el, amennyiben az ügyész enyhítő körülményként értékel(het)i a terhelt beismerő vallomását. Így a beismerő vallomásnak nagyobb a nyomatéka, ha például felderítő jellegű, és ezáltal hosszadalmas bizonyítási eljárás kerülhető el.

Tettenérés esetén a beismerésnek azonban csekélyebb a súlya, és ugyanígy a kiemelkedően társadalomra veszélyes vagy éppen csekély fokban társadalomra veszélyes cselekményeknél a beismerő vallomás enyhítő körülményként történő értékelése csak csekély fokban vagy egyáltalán nem is mérsékelheti a joghátrányt. A körlevél alapján úgy tűnik, hogy az ügyészség inkább a korábbi gyakorlat fenntartása mellett tette le a voksát anélkül, hogy kiemelt jelentőséget tulajdonítana az előkészítő ülésen tett vallomásnak.

A bírói gyakorlatban ugyanakkor alappal merült fel az a kérdés, hogy vajon az új Be. hatálybalépésével a büntetés kiszabása körében is megváltozott szabályok nem igényelnek-e új szemléletet. A bűnösségnek a váddal egyező beismerésével a vádlott lemond a tárgyalástartás jogáról, ezzel lényegesen megkönnyítve a bíróságok dolgát. Ezáltal sokkal olcsóbb, gyorsabb és hatékonyabb lesz a büntetőeljárás. Ez a jogintézmény ugyanakkor céljának megfelelően csak akkor működik a gyakorlatban, ha a beismerő vallomásért cserébe a vádlott valódi kedvezményt kap.⁴⁹

A vádlott számára igazán kecsegtető az eddigi büntetés kiszabási gyakorlaton túlmenő kedvezmény biztosítása lehet.⁵⁰ Az új jogintézmény gyakorlatban való hatékony működése tehát felerősítheti azt az egyértelmű kívánalmat, hogy a beismerésnek különösen nagy nyomatékot tulajdonítson ilyen esetekben a bíróság. Az ítélezési gyakorlatban már vannak arra utaló jelek, hogy a bíróság kifejezetten az új jogintézmény pozitívumaira hivatkozva, a meglévő számos enyhítő körülmény mellett is nyomatékosabban értékelte a vádlottak beismerő vallomását, amennyiben az az előkészítő ülésen az ügy befejezését eredményezte.⁵¹

⁴⁸ Gulyásné Birinyi Ildikó – Pápai-Tarr Ágnes: Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. *Ügyészek Lapja*, 2019/3., 23–35. o.

⁴⁹ A jogintézmény jellegéről lásd Kiss Anna: Egyezés a bűnösség beismeréséről az új Be.-ben. *Jogászvilág*, 2018. április 5. <https://jogaszvilag.hu/szakma/egyezsag-a-bunosseg-beismeresrol-az-uj-be-ben/>; Gácsi Anett Erzsébet: A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben. In: Karsai Krisztina et al. (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem ÁJK, Szeged, 2018, 273–286. o.

⁵⁰ Debreceni Ítéltábla Bf.745/2018/5.

⁵¹ Győri Ítéltábla Bf.30/2019/4.; Debreceni Ítéltábla Bf.745/2018/5.; Szegedi Ítéltábla Bf.304/2020/6. „A beismerő vallomás nyomatékosabban enyhít, mintha azt a tárgyaláson tette volna meg a vádlott, és ennek a büntetés mértékében kell kifejeződésre jutnia” Lásd Szegedi Ítéltábla Bf.64/2020/10. és Bf.662/2019/4.

Ebben a tekintetben azonban egységes gyakorlatról még nemigen beszélhetünk, hiszen ezzel ellentétes döntéseket is találunk. Konkrét ügyben a bíróság kifejtette, hogy a terhelt az előkészítő ülésen bűnösséget beismerő nyilatkozatot tett, amely az eljárás egyszerűsítését szolgálta, de ez nem tekinthető terhelti vallomásnak (Be. 183. §), mert a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényállítást nem tartalmaz, csupán a bűnösséget ismerte el. Az ügyész erre tekintettel mértékes indítványt terjesztett elő. A bíróság ehhez kötve volt, és nem szabhattott ki annál hátrányosabb büntetést. Mindezek alapján a másodfokú bíróság álláspontja szerint már értékelésre került a mértékes indítvány során a beismerés. Ezért az ítéletábra álláspontja szerint, amennyiben a büntetés kiszabása során enyhítő körülményként kerülne értékelésre a beismerő vallomás, az már a kétszeres értékelés tilalmába ütközne.⁵²

Amint láttuk, az őszinte, töredelmes megbánáshoz képest a bírói gyakorlat eddig is jelentős engedményeket adott a beismerő vallomásért cserébe, és a jogalkotó szándéka jelenleg is inkább afelé tendál, hogy az előkészítő ülésen tett beismeréshez további kedvezményeket fűzzön. Azonban még az egyértelműnek tűnő iránymutatás ellenére is vannak bizonytalanságok az ítélkezési gyakorlatban a beismerő vallomások elfogadhatóságát illetően. Megállapítható az is, hogy az új jogintézmény, az előkészítő ülésen tett beismerés kapcsán még formálódik a joggyakorlat, ezért kifejezetten hasznosnak tűnne ebben a kérdésben a bíróságok számára egy felsőbb iránymutatás. Összességében, ha az 56. BkV iránymutatásait vesszük alapul, akkor a beismerő vallomásnak és a részbeni beismerő vallomásnak helyesen csak abban az esetben lehet enyhítő hatása, ha az a bűnösségre is kiterjed.⁵³ Ez alól kivétel a felderítő jellegű beismerés, mely a bűnösség részbeni tagadása esetén is lehet enyhítő. A magam részéről azzal a jogalkotó célkitűzéséhez is közelebb álló bírói érveléssel értek egyet, miszerint az előkészítő ülésen tett bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás nyomatékának, a rövidebb eljárásért cserében, hangsúlyosabbnak kell lennie.

Megbánás, jóvátétel

Az elkövető őszinte megbánása, amely szintén szoros összefüggésben van az önfeljelentéssel és a beismerő vallomással, enyhítő körülmény. Önmagában a megbánás hiánya azonban nem értékelhető súlyosítóként, hacsak elvetemült magatartással nem párosul.⁵⁴ A bűncselekmény beismerése és megbánása nem

⁵² Szegedi Ítéletábra Bf.354/2019/24.

⁵³ Egyértelműen fogalmazza meg ezzel kapcsolatos álláspontját a Kúria: Kúria Bhar.1242/2020/13. Sarkalatosan ellentétes bírói döntéssel is találkozunk, amely feltehetően bírói figyelmetlenség okán kerülhetett be az indokolásba: „A bűnösségre kiterjedő beismerő vallomás már nem, csak a ténybeli beismerés enyhít.” Lásd: Fővárosi Ítéletábra Bf.49/2021/9.

⁵⁴ Budaörsi Járásbíróság B.520/2013/75.

szükségképpen jár együtt.⁵⁵ A bűnösségre kiterjedő beismerő vallomás, megbánás nélkül is enyhítő körülményként fogadható el, azonban, ha ehhez őszinte megbánás is párosul, akkor ez utóbbit külön enyhítő körülményként is értékeli a bíróság. Az elkövetőnek kifejezetten a bűncselekmény elkövetése utáni magatartásából többek között az őszinte megbánására is lehet következtetni.

Igen gyakori, hogy a vádlott az enyhébb büntetés reményében kifejezetten úgy nyilatkozik, hogy megbánta a bűncselekmény elkövetését, azonban ennek semmi kézzelfogható bizonyítéka nincs az ügyiratban, és rosszabb esetben a magatartása ezzel teljesen ellentétes következtetésre adhat alapot. Éppen ezért a bíróságoknak erre a büntetéskiszabási körülményre is csupán megalapozott okfejtéssel lehetne utalni, és a bizonyításnak arra is ki kellene terjednie, hogy vannak-e olyan tények, melyek alátámasztják a vádlott őszinte megbánását. Nem fogadta el a másodfokú bíróság a megbánást enyhítő körülményként, mivel az előkészítő ülésen a vádlott úgy nyilatkozott, hogy a cselekmény elkövetését megbánta, annak komolysága azonban megkérdőjelezhető, hiszen a nyomozati szakban még azt adta elő, hogy a sértett megérdemelte, amit kapott, a szúrásokat nem bánta meg.⁵⁶ Ugyancsak nem értékelhető megbánásként a vádlott jogos védelemre alapított – elfogadhatatlan – védekezése, lévén, hogy ez beismerésnek sem minősül. Az a körülmény pedig, hogy a helyszínen ugyan bánta, de a bíróság előtt voltaképpen tagadta a bűnösségét, arra enged következtetni, hogy megbánása nem őszinte.⁵⁷ A megbánás szintén nem tekinthető őszintének, ha a vádlott kizárólag a sértettet hibáztatja a kialakult helyzetért, kapcsolatuk megromlásáért.⁵⁸

Amennyiben a vádlott a sértettnek nem nyújtott segítséget, állapota iránt közömbös maradt, az szintén azt sugallja, hogy nem bánta meg a bűncselekmény elkövetését.⁵⁹ Az elkövető megbánó magatartása, az eredmény elhárítására irányuló tevékenysége enyhítő.⁶⁰ A megbánásra utaló jel lehet a bűncselekménnyel okozott kár teljes vagy részbeni megtérítése,⁶¹ az elkövető bocsánatkérése is, különös nyomatékkal, ha maga a sértett meg is bocsátott.⁶²

A bocsánatkérés sem minden esetben őszinte. Konkrét ügyben a bíróság nem tekintette őszinte megbánáson alapulóknak a terhelt bocsánatkérését, hiszen az minden alkalommal hangsúlyozta, hogy a sértettek szavahihetőségét kétségbe

⁵⁵ Mellőzte a másodfokú bíróság a megbánó magatartás enyhítő körülményként való értékelését, miután az elsőrendű vádlott vallomása ilyen megállapításra sem ad alapot. Nyíregyházi Törvényszék Bf.694/2018/7.

⁵⁶ Fővárosi Ítéletábla Bf.132/2020/15.

⁵⁷ Fővárosi Ítéletábla Bf.313/2019/12.

⁵⁸ Fővárosi Ítéletábla Bf.206/2017/14.; Győri Ítéletábla Bf.71/2014/3.

⁵⁹ Kúria Bhar.1242/2020/13.

⁶⁰ Győri Ítéletábla Bf.38/2020/4.

⁶¹ Miskolci Törvényszék Bf.121/2017/42.; Egri Törvényszék B.47/2016/32.; Kúria Bfv.273/2019/11.

⁶² Budapest Környéki Törvényszék B.80/2015/14.; Egri Törvényszék B.47/2016/32.

vonja, azok kifejezetten rajta akarnak nyereszkeskedni. Ehhez képest súlytalan-nak tekinthető a velük szemben kinyilvánított bocsánatkérés és megbánás, ezek céljaként valószínűsíthető a büntetőjogi következmények enyhítésének elérése, valamint családjának féltése.⁶³

Az ittas vezetések aktáit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a vádlottak nagy része már a gyanúsítottai vallomásban is kifejezi sajnálatát és megbánását a bűncselekmény elkövetése miatt, s az aktáknak is nélkülözhetetlen enyhítő körülménye a megbánásra történő hivatkozás.⁶⁴ Ezek őszinteségének vizsgálata azonban utalás sem történik és azokban az esetekben egyértelműen megkérdőjelezhető az őszinte megbánás, amikor az elkövető már nem először követte el az ittas vezetés vétségét. A vizsgált akták esetén a lopások elkövetői a gyanúsítottai vallomásban vagy a bíróság előtt szinte kivétel nélkül kifejtik, hogy mennyire megbánják tettüket. Valóban vannak olyan esetek, amikor ezek őszinteségéhez nem fér kétség, hiszen a terhelt elmege a sértetthez, bocsánatot kér vagy visszaadja neki az ellopott dolgot,⁶⁵ vagy sírva ígéri meg a bíróságnak, hogy többet ilyet nem tesz. De vajon lehet-e a megbánásnak minden egyes esetben hitelt adni, különösen akkor, amikor notórius elkövetőről van szó, aki bocsánatot nem kér, a kárt nem téríti meg, egyszerűen csak szóban fejezi ki sajnálkozását. A bíróságok a megbánás őszinte voltát ebben az ügycsoportban is csak nagyon ritkán vizsgálják, és persze erre többnyire az akta alapján nem is feltétlenül van lehetőségük. A megvizsgált ügyek között csupán két esetben utalt rá a bíróság, hogy a megbánás nem őszinte.⁶⁶ Ráadásul ebből egy esetben a másodfokú bíróság nem értett egyet az első fokon eljárt járásbírósággal, hiszen mellőzte a büntetéskiszabási körülmények közül azt a tényt, hogy a megbánás ne lett volna őszinte.⁶⁷

A bűncselekmény káros következményei a konkrét esetek tárgyi súlyát befolyásolják. Ezért a bűncselekménnyel okozott kár megtérülése elsősorban a tárgyi büntetéskiszabási szempontok közé sorolható. A kár elkövető általi megtérítése azonban bizonyítéka lehet őszinte megbánásának is, ezért pár gondolat erejéig érdemes erről is beszélni. A lopás bűncselekményénél gyakori a bűncselekménnyel járó károkozás. Éppen ezért enyhítő körülmény a gyakorlatban, amennyiben a kár részben vagy egészben megtérült, illetve ritkább esetben már az is, ha a terhelt még nem fizette meg ugyan a kárt, de nyilatkozata alapján hajlandó annak megtérítésére.⁶⁸ A kár megtérülésének azonban számos módja van. Az 56. Bkv kifejezetten leszögezi, hogy a kár megtérülése

⁶³ Debreceni Törvényszék Bf.467/2017/40.

⁶⁴ Pápai-Tarr Ágnes (2021): i. m. 586. o.

⁶⁵ Debreceni Járásbíróság 60.B.472/2019.; Berettyóújfalui Járásbíróság Bpk.52/2019.; Hajdúböszörményi Járásbíróság 1.B.25/2019.

⁶⁶ Berettyóújfalui Járásbíróság B.148/2018.; Püspökladányi Járásbíróság 5.B.33/2019.

⁶⁷ Debreceni Törvényszék 1.B.481/2018/8.

⁶⁸ Debreceni Járásbíróság 60.B.472/2019., 13.B.1004/2019., 28.B.965/2019., 43.B.1052/2019. és B.692/2019.

csak kisebb nyomatékkal vehető figyelembe enyhítő körülményként, amennyiben a kár az elkövetőtől függetlenül történt meg. Ennek az enyhítő körülménynek a nyomatéka akkor a legnagyobb, ha a kártérítésre az elkövető jóvátételi szándékával és tevékeny magatartása következtében került sor.⁶⁹ Amennyiben a kár lefoglalás útján történt meg, akkor erre kifejezetten érdemes lenne utalni, mint ahogy számos esetben a gyakorlatban ez helyesen meg is történik.⁷⁰ Sajnos azonban az akták között arra is szép számmal találunk példát, amikor a jogalkalmazó egyáltalán nem foglalkozik a kár megtérülésének a módjával.⁷¹ A lopások nagy részét pedig kifejezetten az előbbi esetkör jellemzi, vagyis amikor a kár az elkövetőtől függetlenül, lefoglalással és a dolognak a sértett részére történő visszaadásával történik meg. Az erre történő hivatkozás tehát minden esetben elengedhetetlen lenne az indokolásban, hiszen ez az enyhítő körülmény nyomatékát jelentős mértékben csökkenti.

Megbánásra utaló jel és ezért a beismerő vallomáson és a vádlotti megbánáson túl is enyhítő körülmény a terhelt komoly öngyilkossági kísérlete, melyet egyes esetekben csak a másodfokú bíróság vesz figyelembe.⁷² Olyan is előfordul, hogy éppen a másodfokú bíróság mellőzi a vádlott öngyilkossági kísérletének figyelembevételét, hiszen a beismerés bűnösségre nem terjedt ki, és az öngyilkossági kísérlet sem az őszinte megbánásból fakadt, hanem pusztán a büntetőjogi felelősség elkerülését célozta.⁷³ Szintén meggyőző a bíróság érvelése, amennyiben a tényállásban kétséget kizáró tényként nem lehet rögzíteni azt, hogy a vádlott nagy mennyiségű gyógyszer bevételével, illetve önakasztással öngyilkosságot kísérelt volna meg, akkor az enyhítő körülmény nem lehet. Az említett kétségek mellett ezen ellenőrizhetetlen öngyilkossági kísérletek, még ha ténylegesen meg is történtek volna, büntetőjogi relevanciával bagatell voltak miatt nem bírtak.⁷⁴

A bizonyításnak ki kell terjednie a vádlott komoly öngyilkossági kísérletére és okainak feltárására. Csak akkor értékelhető ez a tény enyhítő körülményként, amennyiben az öngyilkosságra kifejezetten azért kerül sor, mert a bűncselekmény elkövetését a vádlott megbánta. Nem lehet enyhítő körülmény a vádlott olyan kijelentése, miszerint öngyilkossági kísérlete volt, ha az orvosi iratokkal

⁶⁹ Hajdúszoboszlói Járásbíróság B.21/2018.

⁷⁰ Például Debreceni Járásbíróság 68.B.433/2019., 68.B.509/2019., B.83/2019., B.271/2019., B.282/2019., B.129/2019. és Hajdúszoboszlói Járásbíróság B.61/2019.

⁷¹ Például Hajdúszoboszlói Járásbíróság 6.B.34/2018.; Püspökladányi Járásbíróság B.7/2019. és B.7/2019.; Debreceni Járásbíróság 5.B.622/2019., B.527/2019., B.657/2019., B.1249/2018., B.1249/2018., B.978/2018. és 63.B.1310/2018.

⁷² A terheltnek az elsőfokú ítélet meghozatalát követő komoly öngyilkossági kísérletét, amelyből egyértelműen a megbánására kellett következtetni, enyhítőként értékelte a bíróság. BH 2017.5.143. Lásd még: Kúria Bfv.1518/2016/5., Szegedi Ítéltábla Bf.337/2012/10., Fővárosi Törvényszék B.1525/2014/109., Fővárosi Ítéltábla Bf.205/2015/13.

⁷³ Fővárosi Ítéltábla Bf.198/2014/11.

⁷⁴ Fővárosi Ítéltábla Bf.406/2013/13.

nem támasztható alá. Az orvosi iratokból, a pszichiátriai véleményből pedig egyértelműen ki kell derülnie, hogy a szuicid cselekményre kifejezetten a bűncselekmény elkövetésének megbánása és nem más ok miatt került sor. Ennek hiányában a nem alátámasztott és nem komoly öngyilkossági kísérlet enyhítő körülményként nem vehető figyelembe.⁷⁵

Elvetemült magatartás

A vádlott bűncselekmény elkövetését követően tanúsított elvetemült magatartása, amely azt mutatja, hogy a terhelt nem bánta meg a bűncselekmény elkövetését, súlyosító körülmény.⁷⁶ Az elvetemült magatartás kategóriájára egyértelmű, egzakt definíció nem adható, így a fogalom tartalommal való megtöltése a gyakorlat feladata. Az eltérő jogértelmezés pedig szükségképpen ebben a körben is ellentétes ítélkezési gyakorlatot eredményezhet. A bírói gyakorlatban elvetemült magatartásnak minősül emberölés esetén a sértett testének halála utáni megbecstelenítése,⁷⁷ egyes esetekben feldarabolása,⁷⁸ a sértett megölése utáni durván kegyeletsértő, brutális, embertelen magatartása.⁷⁹ Ebben a bűncselekményi típusban azonban gyakran előfordul, hogy az alsóbb szintű bíróságok az elvetemült elkövetési módot mint az elkövető elvetemült magatartását súlyosítóként értékelik, holott ennek a különös kegyetlenség mellett a kétszeres értékelés tilalma miatt gyakran már nem lehet relevanciája.

Az elvetemült magatartás mint súlyosító körülmény kifejezetten a bűncselekmény elkövetése utáni magatartásként értelmezhető.⁸⁰ Az elkövetés utáni magatartás, a sértettel szembeni közömbösség, az ölési szándék megállapításához szolgál alapul, így önmagában ez sem lehet súlyosító.⁸¹ Az elkövető sértett iránti közömbösségét konkrét ügyben azzal egészítette ki a bíróság, hogy az elkövető a sértett jajgatásán, szenvedésén nevetgélt, és ugyanezt tette a bírósági tárgyaláson is a bizonyítási kísérletről készült videófelvétel lejátszása során.⁸²

Az elvetemültség is bizonyításra szoruló tény, mint ahogy arra a bíróság konkrét ügyben is rámutatott, nem volt súlyosító körülményként értékelhető a vádlottnak a cselekmény elkövetése után tanúsított, az ügyészi értékelés szerint „elvetemült magatartása”, ugyanis a bíróság e körben nem állapított meg tényállást.⁸³

⁷⁵ Fővárosi Ítéltábla Bf.302/2011/19.

⁷⁶ BKv 56. II/11.

⁷⁷ ÍH 2011.49.

⁷⁸ Győri Ítéltábla Bf.58/2018/8.

⁷⁹ BH 2003.7.317.

⁸⁰ Debreceni Ítéltábla Bf.655/2009/10.

⁸¹ Uo.

⁸² Miskolci Törvényszék B.1260/2007/62.

⁸³ Kecskeméti Törvényszék B.189/2017/33.

Zárógondolatok

Az alanyi büntetéskiszabási tényezők egy igen szűk szegmensét vizsgálva is az a következtetés vonható le, hogy a gyakorlatban nagy eltérések mutatkoznak az egyes enyhítő és súlyosító körülmények figyelembevétele tekintetében. Az alanyi büntetéskiszabási tényezők nagy része külön bizonyítást igényel, és nem tűri az automatikus hivatkozást, mely utóbbi jelenséggel sajnos mind az akták vizsgálata során, mind az anonim bírósági határozatok kapcsán szembesültem. A büntetéskiszabásban tapasztalható automatizmusok pedig egyáltalán nem egyeztethetők össze a rég megfogalmazott vezérelvvel, miszerint „a súlyosító és az enyhítő körülmények értékelése nem lehet formális, hanem szervesen kell kapcsolódnia a konkrét ügy tényeihez”⁸⁴. Véleményem szerint a jogalkalmazónak nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a büntetéskiszabási körülmények alapos feltárására, a bizonyításra és az enyhítő és súlyosító körülmények valódi nyomatékának ügynként való feltárására és ennek a szankció kiszabás indoklásában is markánsabban kellene megjelenni.

⁸⁴ Rendeki: i. m. 19. o.

Az error in objecto és az error in persona egyres dogmatikai kérdései

Bevezetés

Tanulmányomban az *error in objecto* és az *error in persona* esetkörét kívánom részletesebben vizsgálni, melyeket a ténybeli tévedés nevesített esetei között tart számon a jogirodalom. A ténybeli tévedéseket lényegtelen (irreleváns) és lényeges (releváns) tévedésekre lehet felosztani, az adott tévedés jellege pedig a konkrét tényállás szempontjából dönthető el. Amennyiben az elkövető tévedése releváns volt – vagy másképpen fogalmazva konstitutív erejű tényre vonatkozott –, úgy a tényállást a lényeges ténytől megfosztva kell megítélni, mely az elkövető szempontjából akár a bűnösségének kizárását, egyúttal a büntethetőségének kizárását vonhatja maga után.¹ Előrebocsátandó, hogy az *error in objecto* és *error in persona* esetkörét az irreleváns tévedések kapcsán szokták fő szabály szerint említeni a jogtudományi művek, azonban korántsem csak a lényegtelen tévedések esetén fordulnak elő, amint azt elemezni fogom.

Először az *error in objecto* és az *error in persona* egymáshoz való viszonyát vizsgálom, majd ezek fogalmáról, értelmezéséről és relevanciájáról szólok. Ezt követően az *error in objecto/persona* elméleti variációit kísérlem meg bemutatni azok megoldásaival, végül felvetem az alkalmatlan kísérlet és a tévedés összefüggését e nevesített esetekörökkel kapcsolatban.

Az error in objecto és az error in persona egymáshoz való viszonya

A tévedés e nevesített eseteit a jogirodalmi művek általában egymás mellett szokták tárgyalni mint az irreleváns tévedés nevesített eseteit, így fő szabály szerint közömbösnek tekintik a tárgyban (*error in objecto*) vagy a személyben (*error in persona*) történő tévedést. Egyúttal a két ténybeli tévedés elemzésénél

* Gubis Philip, PhD-hallgató, ELTE-ÁJK Büntetőjogi Tanszék

¹ Az is előfordulhat azonban többek között, hogy súlyosabban minősülő eset helyett kevésbé súlyos; minősített eset helyett alapeset; vagy bűncselekmény helyett szabálysértés kerül megállapításra a tévedés alkalmazásával. Erről részletesebben lásd Gubis Philip: A ténybeli tévedés elmélete és gyakorlata az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények tekintetében. In: Molnár Dániel – Molnár Dóra (szerk.): *Tavaszi Szél 2021. Tanulmánykötet I.* Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), Budapest, 2021, 219–221. o. A tévedés relevanciájának vizsgálatával kapcsolatban lásd Gubis Philip: Az elkövetési tárgyban való tévedés a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények körében. *Ügyészek Lapja*, 2021/6., 24–25. o.

előbbire olyan példákat hoznak, ahol tipikusan valamely dologra vonatkozik a tévedés (például A autója helyett B autóját lopja el az elkövető), míg utóbbinál a passzív alany kilétében történő tévedést jelölnék meg (például A helyett B-t öli meg az elkövető). Ez a didaktikai példaalkotás azonban véleményem szerint a két kategória egymás viszonylatában testvérként való viselkedését sugallhatja, mintha egymás mellett álló alkategóriák lennének; az *error in objecto* esetében dologgal, míg az *error in persona* esetében személlyel kapcsolatos a tévedés. Ezért először a két nevesített eset egymáshoz történő viszonyát kívánom tisztázni, hogy helyes-e valóban kettő, egymás mellett kezelendő kategóriaként értelmezni e két esetkört.

Ehhez az elkövetési tárgy értelmezését kell először megvizsgálni. A 19. századi munkákban ugyan a kor terminológiájának megfelelően, de különbséget tettek a mai értelemben használt jogi tárgy és elkövetési tárgy fogalma között. *Pauler Tivadar* szerint „A büntett tárgyat közvetlenül a büntett jog, közvetve pedig annak alanya képezi, miért is büntetteket minden jogalany ellen, legyen az akár jogi, akár természeti személy, lehet elkövetni.”² *Pauler* tehát a „büntett” közvetlen tárgya alatt értette a jogi tárgyat, míg közvetett tárgyaként az elkövetési tárgyat. Az elkövetési tárgy alatt itt még csak a személyeket jelölte meg, azonban könyvében néhány oldallal később a dolgokat is a mai értelmű elkövetési tárgy alá vonta:

„A büntett azonban létesül, midőn a tettes merényletét akár saját tévedése folytán, mellynél fogva a tárgyat félreismerte, (*error in objecto*) akár véletlenségből (*aberratio delicti, ictus*) más tárgy ellen követi el, mint a melly ellen azt intézni akarta, ha az ez utóbbival egyenlő természetű lévén, reá nézve is ugyanazon bántalomnak helye van; mert mind két esetben a szándokolt büntett alkalmas tárgyon (személyen vagy dolgon) valósággal vitetett véghez, a büntett lényege pedig nem csak valamely határozott személy vagy jogainak, hanem a jogelv megtámadásában, az elleni merényletben áll; és nem a bűnözőnek képzelete, hanem a rossz szándékából eredt jogsértésnek valódisága döntő.”³

Az idézett résszel egyúttal arra is rá kívánok világítani, hogy akár személyben, akár dologban tévedett az elkövető, mindkettőre az *error in objecto* volt használatos. Ennek indoka vélhetően az, hogy az *error in objecto*-ban az „*objecto*” szó az elkövetési „tárgy”-ra utalt, mely fogalom alá sorolták a személyeket és a dolgokat is.

Ezt a felfogást erősítette meg *Schnierer Aladár* is, aki úgy fogalmazott, hogy
 „A bűntény tárgya mindenkor valamely konkrét jog vagy oly jogviszony, mely – mint a jogállapot alkatrésze – a büntetőtörvény oltalma alatt áll [...] Azon külső dolog vagy személy, melyen a bűnös tett tényleg létesített, nem maga a

² *Pauler Tivadar: Büntetőjogtan. I. kötet. Bevezetés. Anyagi Büntetőjog Általános Része. 2. javított és bővített kiadás. Pfeifer Ferdinand, Pest, 1869, 76. o.*

³ *Pauler: i. m. 81. o.*

*büntény tárgya, hanem csak objectuma azon külső cselekvésnek, mely által a büntett elkövetetik...*⁴

Error in objecto alatt az egynemű „büntárgyak” felcserélését értette, amelyek lehetnek dolgok vagy személyek, így ezt az esetet a jogi műnyelvben „tárgybani tévedésnek” nevezték a korban.⁵

A 20. század eleji művekre térve, *Angyal Pál* példáival szintén arra utalt, hogy az elkövetési tárgy (ún. „tevékenységi tárgy”) szintén lehet személy és dolog, viszont már azt is hozzátette, hogy a „tevékenységi tárgy” passzív alanyként is jelölhető személy esetében. Ennek indokául azt adta, hogy a személy nem lehet tárgy.⁶ Érdekesség azonban, hogy bár használta az error in objecto és error in persona különbségtételt, mégsem mutatható ezek elkülönítésére teljes következtetesség, hiszen az error in objectóra olyan példát is hozott, ahol az elkövető az előtte álló személyt akarja megölni.⁷ Összességében levonható az a következtetés az ekkor született jogtudományi művekből, hogy már általában használták *Angyal*hoz hasonlóan a különbségtételt. Mind a mai értelemben vett elkövetési tárgy mellett megjelent az abból kiemelt passzív alany, mind az error in objecto mellett megjelent az error in persona a terminológiában.⁸

Kérdés, hogy ez a különbségtétel mennyiben volt szerencsés. Ugyanis annak az indokolásnak, miszerint a személy nem lehet tárgy, olyan színezete van, mint ha a tárgy és a dolog köznyelvi fogalmainak asszociatív hasonlósága determinálta volna a jogi terminológiát. A dolog jogi fogalma ekkor is ismert volt, a korabeli munkákból is látszik, hogy elkövetési tárgyakként eredendően a dolgok és személyek voltak megjelölve. Ezt követően fogalmi szinten kiemelésre került a személy mint passzív alany és lényegét tekintve a bűncselekmény mai értelemben vett elkövetési tárgyát a dolgok alkották.

Véleményem szerint ez vezetett oda, hogy ezzel a folyamattal egyidőben kezdett megjelenni az error in persona fogalmának szélesebb körű használata, azaz párhuzamosan mozgott az elkövetési tárgy fogalmi változásával.⁹ Holott egyébként az error in objecto szókapcsolatban az „objecto” szó a tárgyban tévedésre utalt, nem pedig a dologban történőre. Tehát mindezekből levonható az a következtetés, hogy az error in objectóból vált ki az error in persona önálló

⁴ Schnierer Aladár: *A büntetőjog általános tanai*. 2. átdolgozott és bővített kiadás. Franklin-Társulat, Budapest, 1888, 121. o.

⁵ Schnierer: i. m. 110. és 123. o.

⁶ *Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve*. 2. kiadás. Athenaeum, Budapest, 1909, 80–82. o.

⁷ *Angyal*: i. m. 344–345. o.

⁸ *Vö. Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve*. 3. átdolgozott kiadás. Grill, Budapest, 1909, 249. o.; vagy *Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve*. 2. kiadás. Franklin-Társulat, Budapest, 1900, 300. o.

⁹ Nyilvánvalóan az európai jogtudomány fejlődése is nagymértékben hozzájárult az error in persona széles körű fogalmi elterjedéséhez hazai jogirodalmunkban.

kategóriává, azonban továbbra is kérdéses, hogy az előbbi utóbbi genus proximának kell-e tekinteni, vagy sem. Ha onnan közelítjük meg a kérdést, hogy eredendően nem tettek különbséget a „bünt tárgy” kapcsán személyek és dolgok között, akkor véleményem szerint eredetileg az error in objecto az error in persona genus proximának tekinthető.

Érdeemes néhány további jogirodalmi álláspontot is megvizsgálni, amelyek előbb említett tudósainkéhoz időben később születtek. *Békés Imre* szerint „Elkövetési tárgynak azt a tárgyat nevezzük, amelyre vonatkozóan az elkövető cselekményét végrehajtja, elköveti.”¹⁰ Ehhez hozzátette, hogy ha a törvényi tényállásban nem dologról, hanem emberről van szó, akkor azt nem elkövetési tárgynak, hanem passzív alanynak kell tekinteni.¹¹ *Nagy Ferenc* álláspontja ehhez képest a következő volt: „Az elkövetési tárgy a törvényi tényállásban megjelölt az a személy vagy dolog, akire vagy amire az elkövetési magatartás behatást gyakorol vagy mint behatás irányul.”¹² Az elkövetési tárgy fogalmát újabban a *Gellér Balázs – Ambrus István* szerzőpáros így definiálja: „Az elkövetési tárgy a törvényi tényállásban meghatározott személy, dolog vagy más speciális tárgy, akire vagy amelyre az elkövetési magatartás hatása irányul.”¹³ Utóbbi definíció az elkövetési tárgyba a dolgon és személyen túl beleveszi a speciális tárgyat is, mivel fogalmilag vannak olyan élettelen tárgyak is a büntető törvénykönyv rendszerében, amelyek legáldefiníciójuknál fogva nem illeszthetők a dolog jogi fogalmába (így például a bankkártya).¹⁴

A kérdéskör tehát az elkövetési tárgy definícióalkotása alapján dönthető el. Azon jogirodalmi álláspontoknak, amelyek az elkövetési tárgy fogalma alá sorolják mind a személyeket, mind a dolgokat, véleményem szerint azt a nézetet kell pártolni, ami elfogadja azt, hogy az error in objecto az error in persona genus proximuma, azaz előbbire is helyes példa, hogy A pisztolyával B helyett C-t öli meg, hiszen az elkövetési tárgyban téved az elkövető, amely lehet a passzív alany is. Azon tábor, mely a passzív alanyt elkülönítve kezeli az elkövetési tárgytól, annál az error in persona megkülönböztetése indokolt lehet. Figyelemmel a jogtörténeti előzményekre, továbbá azon mai véleményekre, melyek

¹⁰ Békés Imre: *Magyar Büntetőjog I. Általános Rész.* BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973, 115. o.

¹¹ Uo. Korábban ehhez hasonlóan lásd Kádár Miklós – Kálmán György: *A büntetőjog általános tanai.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966, 260. o. Megjegyzendő, hogy Békés szerint az error in persona nem azonos a passzív alanyban való tévedéssel, mert utóbbit a törvény speciális körülményekkel írja körül, s az elkövető ezen konstitutív körülményekkel nincs tisztában, míg személyben való tévedésnél a tényállás szóhangzatában azonos fogalommal jelölt embereket kever össze. Békés: i. m. 220. o.

¹² Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része.* Korona Kiadó, Budapest, 2001, 145. o.

¹³ Gellér Balázs – Ambrus István: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017, 204. o.

¹⁴ Gellér – Ambrus: i. m. 205. o.

az elkövetési tárgy fogalmába a személyeket is besorolják mint passzív alanyokat, álláspontom szerint fenn kell tartani azt az értelmezést, hogy valójában az *error in objecto* főfogalma alá tartozik az *error in persona*. Ez pedig az elkövetési tárgy egységes felfogására tekintettel azt is jelenti, hogy más kategóriákat is létre lehetett volna hozni, így például külön nevesített esetet arra, amikor a tényállásban megjelölt dologban téved az elkövető. Az értelmezés tisztaságáért előrebocsátom, hogy a tanulmányban az elkövetési tárgy alatt részemről is személy, dolog vagy más speciális tárgy értendő.

Az error in objecto/persona fogalmáról, értelmezéséről és relevanciájáról

Az *error in objecto* vagy *persona* esetköréről akkor beszélünk, amikor az elkövetési magatartás hatása az annak megkezdésekor fennálló tévedés miatt egy másik elkövetési tárgyon realizálódik, mint amelyen az elkövető egyébként szándékolt. Ebbe a definícióalkotásba tág értelemben beleértem azon eseteket is, amikor az elkövetési magatartás, az elkövetési tárgy és/vagy az elkövető büntetőjogi értelemben véve csak potenciális, melynek kifejtésére a későbbiekben kerül sor.

Ezen esetkörökre az 1858-ban történt ún. Rose-Rosahl-ügyet (*Rose-Rosahl-fall*) hozom például; az eset nyomán megkezdődött éles jogirodalmi polémia mondhatni önálló irodalmat hozott létre a németajkú jogtudományban. A tényállás lényege szerint egy Rosahl nevű fakereskedő szép jutalom ígéretével felbujtotta Rose-t, hogy ölje meg Schliebe-t a lieskau-i út mellett lesben állva, ahol Schliebe rendszeresen hazatért. A megadott időben egy Schliebe-re hasonlító alakra Rose rálőtt, azonban később kiderült, hogy akit megölt, az nem Schliebe volt, hanem egy Harnisch nevű 17 éves középiskolai tanuló, a kántor fia.¹⁵

A jogeset megítélésére két fő irány látott napvilágot. A kevésbé elfogadott nézet szerint az *okozati összefüggés megszakad* ebben az esetben, mivel a szándékos emberölés esetében az elkövető téved a személyben, azaz az emberölési szándékkal a tévedés előtti cselekmény lehet kauzalitásban, de a tévedés utáni nem. Így ekkor gondatlan emberölés mellett emberölés kísérletét vagy legalább előkészületét kellene megállapítani.¹⁶ Ezzel szemben a többségi nézet már abban a korban is lényegtelennek tekintette a tévedést, azaz irrelevánsnak, kö-

¹⁵ Jan Dehne-Niemann – Yannic Weber: Die klassische Entscheidung „Über den Einfluß des Irrtums im Objekte beim Morde und bei der Anstiftung zu diesem Verbrechen.“ – Zum 150-jährigen Jubiläum des Falls Rose-Rosahl. *Juristische Ausbildung (JURA)*, 5/2009., S. 373–379. Az esetet eredetileg a Goltdammer’s Archiv für Strafrecht VII. kötete tette közzé, részletes tárgyalására lásd Wlassics Gyula: *A tettesség és részesség tana*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1893, 320–322. o. Említést tett róla újabban Mészáros Ádám Büntetőjogi Alapismertetek című egyetemi jegyzetében. <https://mek.oszk.hu/03300/03394/03394.pdf>

¹⁶ Wlassics: i. m. 322. o.

zömbösnek tekinthető a szándékra figyelemmel, épp ezért szándékos emberölést kívánt megállapítani.¹⁷ Az ölési szándékhoz annak tudata szükséges, hogy emberi élet kioltására irányuljon a cselekmény, így lényegtelen az, hogy kit öl meg az elkövető.¹⁸ Ezen cáfolat egyben kifejezi az elterjedtebb állásponton lévők elgondolását, akik nem látnak különbséget a két tett között; megítélésük szerint ugyanúgy szándékos emberölésről van szó ilyen esetben.¹⁹

Egyébiránt, ha a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) szerint kellene megítélni az esetet, az emberölés súlyosabban minősülő esetei [Btk. 160. § (2) bekezdés] is megalapozottak lehetnek, így az előre kitervelten, továbbá nyereségvágyból elkövetett emberölés is megállapítható véleményem szerint. Ez azonban nem változtat a tévedés relevanciáján, ugyanúgy irreleváns, hiszen a minősülésekre in concreto a személyváltozásnak nincs kihatása, az előre kiterveltség kapcsán az elkövető átgondolta, megtervezte a bűncselekmény elkövetésének körülményeit, azt, hogy lesben állva várja majd a passzív alanyt, összességében cselekménye eltökéltséget mutatott. A nyereségvágyat szintén meg lehet állapítani, mivel anyagi ellenszolgáltatás fejében kívánta az ölési cselekményt elkövetni.

Az ilyen jellegű esetek kapcsán a Magyar Királyi Kúria is állást foglalt 60. számú, 1886. június 8-i döntvényében: „[O]ly esetben, midőn a tettes mást sértett, mint a kit sérteni akart, a bűnhalmazat szabályai alkalmazást nem nyernek, hanem a tettes felelőssége akként állapítandó meg, mintha büntetendő cselekményét azon személy ellenében követte volna el, a kit megölni vagy testileg megsérteni akart.” Ehhez egyébként hozzá kell tenni, hogy a Magyar Királyi Kúria ugyanezen döntvényében az aberratio ictus fogalomkörét is egyezőnek találta az error in objectóval, így az indokolása mindkét nevesített esetre irányadó volt. Később a két esetkör egynemű kezelésének dogmatikai hiányosságára a gyakorlat is elmozdulással reagált.

A tágabb értelemben vett error in objecto/persona körébe vonható érdekes eset a korban a következő: egy hírlapban a vádlott becsületsértést tartalmazó közleményt tett közzé L. Gy.-ről, majd azzal próbált védekezni, hogy az abban foglaltak nem is L. Gy.-re, hanem L. A.-ra vonatkoztak, azaz tévedésben volt. Az esküdtbíróság ezt megtagadta, mivel ez akkor lett volna védhető, ha a vádlott tudatát nem fogja át, hogy állítása becsületet sért, vagy hogy azt nem L. Gy.-re alkalmazta. Miután egyik sem állt fenn, így a Magyar Királyi Kúria a

¹⁷ Angyal: i. m. 423. o.

¹⁸ Finkey: i. m. 249.

¹⁹ Inkább érdekesség, de tartalmilag az 1852. évi osztrák büntető törvénykönyv 134. §-a úgy fogalmazott, hogy gyilkosságot követett el, aki más személy ellen ölési célból úgy cselekedett, hogy abból neki vagy másnak a halála következett be. Idézi Schnierer: i. m. 126. o. Kissé olyan, mintha az error in objecto/persona törvényi szinten került volna megoldásra azzal, hogy ebbe az esetkörbe beleérthető az aberratio ictus is, melyet sokan egynemű megítélés alá helyeztek az error in objecto/persona eseteivel a korban.

semmisségi panaszt elutasította, mindamellett az bizonyos volt, hogy az állított dolgokat L. A. követte el, akit a szerző nem nevezett meg cikkében.²⁰

Először elemezzük az esetet úgy, hogy akár L. Gy.-vel, akár L. A.-val szemben közlik le a cikket, az becsületsértést valósított volna meg. Ebben az esetben a szándék a becsület megsértésére terjed ki, viszont a vádlott vélhetően L. A. ellen kívánta a becsületsértést elkövetni, de már az elkövetés megkezdésekor L. Gy.-t jelölte meg. Látható, hogy tévedett az elkövetési tárgyban, ebben az esetben viszont a becsületsértési szándékra figyelemmel ez irreleváns.²¹ Most pedig tételezzük fel ezt a példát úgy, hogy L. A. tekintetében nem minősülne az ő megjelölésével becsületsértőnek a cikk, mert a Csemegi-kódex²² 263. § 1. pontja szerint a sértett, közhivatalnok vagy hatóságnak tagja, s az „állítás” vagy kifejezés hivatásának gyakorlatára vonatkozik, amely esetben egyébként a kifejezés valódiságának bizonyításának helye volt. A vádlott ekkor, abban a hiszemben, hogy nem fog becsületet sérteni, vagy ellenbizonyítható lesz az állítása, szintén L. Gy.-t jelölte meg tévesen, mert például a személyazonosságában téved a két személynek, és ezért nem L. A. kerül megjelölésre. Ebben az esetben azt kell mondanunk, hogy nem volt eredendően becsületsértési szándék, mivel az a konkrét potenciális elkövetési tárgy (L. A.) esetében nem következett volna be, viszont azzal, hogy L. Gy. került megjelölésre, az ő becsülete sérült. Véleményem szerint azonban ebben az esetben nem lehet szándékosnak minősíteni a cselekményt, mivel itt már releváns ténybeli tévedésről van szó, amelyet L. A. konstitutív erejű jellemzője indukált, egészen pontosan az, hogy a gyalázkodó kifejezés használata vele szemben nem fog bűncselekményt megalapozni. Ekkor tehát csak gondatlannak lehet minősíteni a cselekményt, amely akkor büntetendő, ha a törvény – jelen példánál a Csemegi-kódex – azt büntetni rendeli. Az itt kifejtett második feltételezés pedig a tág értelemben vett error in objectónak/personának feleltethető meg.

Ez a gondolatmenet egyúttal el is vezet bennünket oda, hogy az error in objecto/persona nem feltétlen minősül irreleváns tévedésnek. Ehhez a már említett Rose–Rosahl-esetet konstruálom át, és a Btk. alapján kívánom megoldani. Ebben az új esetben tételezzük fel, hogy Rose ugyan a felnőtt korú Schliebe-t kívánja megölni, akivel kapcsolatban a jogeset körülményei alapján a passzív alany személyes tulajdonságaival összefüggő súlyosabb minősítésre nem áll fenn ok, ennek ellenére Harnisch-t öli meg, aki itt legyen 13 éves, azonban benne távolról Schliebe-t fedezte fel Rose. A Btk. minősítési rendsze-

²⁰ Büntetőjog Tára, XLVII. kötet, 390. 1. Hivatkozza Bernolák Nándor: *A tévedés tana a büntetőjogban*. Szent Erzsébet Nyomda, Kassa, 1910, 246. o.

²¹ Ugyanígy egy döntésében a Magyar Királyi Kúria kimondta, hogy rágalmozás esetében a sértett személyében való tévedés nem mentesít. A Kúria 6419/1928. B. XXII. 28. döntését idézi Angyal Pál – Isaák Gyula (szerk.): *Büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről. 1878: V. törvénycikk. Jegyzetekkel, utalásokkal és joggyakorlatokkal*. IV. kiadás. Grill, Budapest, 1941, 75. o.

²² 1878. évi V. törvénycikk a büntettekről és vétségekről

reben az emberölés súlyosabban minősül, ha 14 éven aluli személy sérelmére követik el. Itt az életkora a passzív alanynak konstitutív erejű tény lesz, hiszen egyúttal ez a tulajdonsága egy súlyosabb minősítés alapjául is szolgál. Azonban Rose szándéka arra terjed ki, hogy egy felnőttkorút öljön meg, így sikerrel hivatkozhat tévedésére a passzív alany speciális tulajdonsága kapcsán, azaz a releváns tényről megfosztva az esetet, azt kapjuk eredményül, hogy Rose-t nem lehet felelősségre vonni 14 éven aluli személy sérelmére elkövetett emberölésért, amely az emberölés súlyosabban minősülő esete. Ettől függetlenül a fentebb kifejtettekre figyelemmel továbbra is áll, hogy az eset minősíthető előre kitervelten, nyereségvágyból elkövetett emberölésnek. A kor tekintetében viszont a tévedés releváns lesz, azaz, ha egyéb minősítő körülmények nem forognak fenn, akkor ez egyenesen azt jelentené, hogy csak alapeseti emberölés kerülne megállapításra, ami akár a büntetési tételkeretre nézve is jelentős változás. Előfordulhat egyébként az is, hogy in concreto a személytévedés során realizálódik egy olyan körülmény az elkövető tudatában, amely megalapozhat egy súlyosabb minősítést. Így például, ha az elkövető nem tudott arról a tényről, hogy akinek a megölésére megbízzák, hány éves, de a személytévedés során azt realizálja, hogy 14 éven aluli személyre lő, akkor természetesen a passzív alany életkorában való tévedésre nem hivatkozhat az elkövető, tehát a súlyosabb minősítés megalapozott.

Az error in objecto/persona elméleti variációi és azok megoldása

Fentiekből alapján az error in objecto/persona esetében is lehet releváns vagy irreleváns a tévedés, így a következőkben azokat a variációkat kívánom bemutatni, amelyek a tág értelemben vett error in objecto/persona esetében előfordulhatnak. A példákban (a 9. példa kivételével) **A** lesz az elkövető, **B** az a tárgy/személy, amelyen/akin a cselekményt kívánja **A** szándékosan realizálni, míg **C** az a tárgy/személy, amelyen/akin a cselekmény hatása ténylegesen realizálódik. A minősítés tekintetében a Btk.-t veszem alapul.

1. **A** ölési szándékkal **B**-t akarja lelőni, de **C**-t nézi **B**-nek, ezért **C**-re lő. A körülmények, illetve **B** és **C** (mindketten felnőtt korú személyek) tulajdonságai szempontjából alapeseti emberölés kerülhet megállapításra külön-külön is. Ebben az esetben **A** szándékos emberölésért felel, az ölési szándékra, illetve a fent kifejtettekre figyelemmel.
2. **A** ölési szándékkal **B**-t akarja lelőni, de **C**-t nézi **B**-nek, ezért **C**-re lő. **B** felnőtt korú személy, **C** azonban 13 éves, így amennyiben **C** ellen szándékolná elkövetni az ölési cselekményt, úgy minősített emberölésért kellene **A**-t felelősségre vonni. Ebben az esetben – amely fentebb szintén kifejtésre került – **A**-t alapeseti emberölésért kell felelősségre vonni, mivel releváns tévedés áll fenn a passzív alany életkorára vonatkozóan. (Egyúttal feltételezve, hogy a lövés pillanatában **A** nem mérte fel **C** életkorát, mert például sötét volt.)

3. **A** ölési szándékkal **B**-t akarja lelőni, de **C**-t nézi **B**-nek, ezért **C**-re lő. **B** 13 éves, azaz **A** szándéka minősített emberölésre terjedt ki, viszont **C** felnőttkorú, azaz a 2. eset ellentétesen áll fenn. A tényleges sérelem **C**-n realizálódik, az ölési szándék adott volt, viszont in concreto mégsem a minősített eseti emberölés valósult meg objektíve. Így az eset helyes megoldása szerint alapeseti emberölésért felel **A**, azzal, hogy esetlegesen súlyosító körülményként lehet figyelembe venni azt, hogy egyébként minősített eseti emberölést kívánt megvalósítani. Az esetet egyébként jelen tanulmány következő alegységében más aspektusból is megközelítem az alkalmatlan kísérlettel kapcsolatban.
4. **A** egy színházban ölési szándékkal **B**-t akarja lelőni a színpad mögül, de **C**-t nézi **B**-nek, ezért **C**-re lő. **B** a színdarab egyik felnőtt korú szereplője, **C** azonban egy élethű ember alakú báb, azaz dolog, és értéke meghaladja az ötvenezer forintot, egyúttal a rendező tulajdona. Az eset megítélése már bonyolultabb, ugyanis itt nem mindkét elkövetési tárgy személy. Ahogy a jogtudósok fenti érvelése alapján bemutattam, az 1. pontnál az error in objecto/persona tekintetében azért fogjuk szándékosnak minősíteni mindkettő esetben az emberölést, mert az ölési szándék vezérli az elkövetőt. Viszont itt azt látjuk, hogy a ténylegesen sértett elkövetési tárgynál ez nem mutatható ki, hiszen egy szándékos dologrongálásnál a szándék a vagyoni jog sértésére irányul. Tehát nem csak, hogy az elkövetési tárgyak minősége teljesen más, de a védett jogtárgyaké is. Míg az emberölésnél az emberi élet, addig rongálásnál a vagyoni jog lesz a jogi tárgy. Kérdés, hogy ekkor lehet-e szándékosnak minősíteni a rongálást. Véleményem szerint ebben az esetben a szándékosság megállapításához szükséges több tudati oldali tényező is hiányzik. Eleve a körülmények és tények tudása hiányos, hiszen az elkövető emberre kíván löni, de egy vagyontárgyra lő ténylegesen; az eredmény lehetőségével sem számolhat, hiszen halált akar okozni, de kár következik be, amely merőben más eredmény. Az itt felsoroltak pedig elkerülhetetlen ismervei a szándéknak. Azaz álláspontom szerint itt legfeljebb gondatlannak lehet minősíteni a rongálást, ami azonban nem bűncselekmény, mert gondatlan alakzata nem büntetendő. Mindezekből logikailag az a következtetés is levonható, hogy a szándékosság fenntarthatóságához a ténylegesen sértett elkövetési tárgy tekintetében a sértendő jogtárgyak bizonyos egyneműségére is szükség van, legalább a közvetett jogtárgyak szintjén, de általában a közvetlenekén is.²³

²³ Ellenvetésként erre fel lehetne hozni a maradék-bűncselekmények példáját, ahol a szándékosságra nem lesz fő szabály szerint hatása annak, hogy eredendően más bűncselekményre – és ezzel más jogtárgysértésre – irányult az elkövető cselekménye. Ezt azonban nem tartom problematikusnak, mivel az elkövetési magatartás kifejtése során az elkövető tudata kiterjed arra, hogy milyen jogi tárgyat sért. Így például, ha eredetileg rablást (melynek jogi tárgya a vagyoni jog, illetve a cselekvési, személyi szabadság)

5. **A** egy színházban rongálási szándékkal **B**-t akarja meglőni a színpad mögül, de **C**-t nézi **B**-nek, ezért **C**-re lő. **B** egy élethű ember alakú báb, azaz dolog, és értéke meghaladja az ötvenezer forintot, egyúttal a rendező tulajdona, **C** azonban a színdarab egyik felnőtt korú szereplője a próbán. Azaz a 4. eset ellentéte forog fenn. A szándék eredendően a vagyontárgy megrongálása, viszont a lövés élő személyen realizálódik, aki ebbe belehal. A szándékkal kapcsolatban 4. pontban kifejtettek miatt itt az ölésre nem terjedt ki, azaz hasonló oknál fogva szándékos emberölésnek elméletben nem minősíthető a cselekmény. Megítélésem szerint azonban a gondatlan emberölés megállapításának lehetősége fennállhat, amennyiben az elkövető a tőle elvárható figyelemmel vagy körültekintéssel eljárva számolhatott volna azzal, hogy a konkrét szituációban egy szereplő is lehet az a báb. Olyan esetben azonban, amikor a próba után már mindenki hazament, és az egyik szereplő visszaosan a színpadra gyakorolni, már nem feltétlen állapítható meg a gondatlanság sem. (A példa egyébként hasonlatos a vadászbalesetek esetében előálló azon helyzetre, amikor a vadász abban a hiszemben, hogy vadra céloz, a vadásztársát lövi meg a sötétben.)
6. **A** egy színházban ölési szándékkal **B**-t akarja lelőni a színpad mögül, de **C**-t nézi **B**-nek, ezért **C**-re lő. **B** a színdarab egyik felnőtt korú szereplője, **C** azonban egy élethű ember alakú báb, azaz dolog, és értéke meghaladja az ötvenezer forintot, azonban **A** tulajdona. A 4. esethez hasonló lesz a megítélés, viszont tekintettel arra, hogy az elkövető a tulajdonos, így a saját tulajdontárgyának megrongálása esetén nem merül fel büntetőjogi felelőssége, mivel az számára nem idegen. Azaz ekkor a rongálás gondatlan alakzata sem merülhet fel, így nincs bűncselekmény.
7. **A** egy színházban rongálási szándékkal **B**-t akarja meglőni a színpad mögül, de **C**-t nézi **B**-nek, ezért **C**-re lő. **B** egy élethű ember alakú báb, azaz dolog, és értéke meghaladja az ötvenezer forintot, egyúttal **A** tulajdona, míg **C** a színdarab egyik felnőtt korú szereplője. Azaz a 6. eset ellentéte forog fenn. Itt a megítélés az 5. esethez lesz hasonló, az ott kifejtettek okán legfeljebb gondatlan emberölést lehet megállapítani.
8. **A** jogos védelmi helyzetben **B**-t akarja lelőni (aki éjjel fegyverrel akar **C**-re lőni), de **C**-t nézi **B**-nek (mivel egymás helyét cserélgeti **B** és **C**, miközben **B** már fegyverrel fenyegeti **C**-t azzal, hogy megöli), ezért az elkövető **C**-re lő tévedésből. A Btk. 22. § (1) bekezdés szerint nem büntetendő az a

kívánt megvalósítani az elkövető és az ahhoz szükséges erőszak alkalmazása után önkéntesen eláll, úgy a szándékos könnyű testi sértés (melynek jogi tárgya a más ember testi épségéhez és egészségéhez fűződő társadalmi érdek) állapítható meg. Azonban az eredetileg rablásnak kezdődő cselekmény kifejtése során azzal tisztában van az elkövető, hogy önmagában az erőszak alkalmazásával már sért egy egyébként egészen más jellegű jogi tárgyat.

cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges; és tételezzük fel, hogy ebben a helyzetben **B** lelövése a jogos védelemhez megkívánt szükségesség feltételét kiállja. Azaz az elkövető jogos védelmi helyzetben kívánt cselekedni, tehát **B** lelövése büntetendő cselekménye elkövetésének tekintetében büntetethez való jogot kizáró ok, a jogos védelem állt volna fenn. Álláspontom szerint a szándékos emberölés már erre tekintettel is kizárható, így legfeljebb gondatlanságot lehetne megállapítani **C** lelövésével kapcsolatban, amely során vizsgálni kellene például az elkövetőtől elvárható figyelmet és körültekintést annak kapcsán, hogy összekeverheti abból a távolságból a személyeket. Megjegyzést igényel, hogy ezen esetkör nem lehet vélt jogos védelmi helyzet a tényállás alapján, mivel nem a jogos védelmi helyzet ismérveinek fennállását feltételezi tévesen az elkövető, hanem azok tudatában abban a személyben téved, akivel szemben a jogtalan támadás elhárításához szükséges cselekményt gyakorolnia kellene.

9. Bár nem szorosan az error in objecto/persona problematikájával kapcsolatos, de érdekességként meg kívánom említeni az ún. Dohna-Fall²⁴ esetkörét, amely a közvetett tettesség kérdését veti fel az error in objecto/persona speciális esetében, amelyet tanácsos lehet „manipulált” error in objecto/personának nevezni. Ennek szemléltetésére nézzük a következő esetet, amelyben **A**-t azzal bízza meg anyagi juttatás fejében az esetben egyébként jelentőséggel nem bíró **X**, hogy egy zártkörű estélyen ölje meg **B**-t, akinek csak a nevét közli, mivel az estélyen mindenki névtáblát fog kapni. Erről **C** tudomást szerez, aki **D**-t kívánná megölni, **B** testvérét. **C**-nek sikerül rávennie **B**-t, hogy végül ne menjen el az estélyre, hanem érje el, hogy testvérével, **D**-vel cseréljenek helyet. A bejelentkezésnél **D** megkapja **B** névtábláját, miután **A** az estélyen azonosítja a névtáblát egészen a lépcsőházig követi **D**-t, ahol végez vele, valójában **A** azonban **B**-t akarta megölni. Önmagában a példa hasonló az 1. esethez, mert a körülmények alapján **B** és **D** tekintetében az ölési szándék megvan, továbbá itt az egyes súlyosabban minősülő emberölés megvalósításához szükséges feltételek is fennállnak, így az előre kiterveltség és a nyereségvágy is valószínűleg megállapítható lenne, akár az eredeti forgatókönyv szerint történnek a dolgok, akár ahogyan ténylegesen történnek, azaz a tévedés irreleváns. Nyilvánvalóan annak sincs jelentősége, hogy mi idézte elő a személytévedést, jelen helyzetben ezt **C** meszterkedése okozta, bár az is szükséges volt, hogy **B** és **D** belemenjen ebbe. Az eset érdekességét – kiváltképpen a németajkú jogirodalomban – egyébként az adta, hogy **C**-nek meg lehetne-e állapítani büntetőjogi fe-

²⁴ Például Adolf Schönke – Horst Schröder: *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 26. Aufl. C. H. Beck, München, 2001. S. 498. Hivatkozza és elemzi Szomora Zsolt: A közvetett tettesség de lege ferenda. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2002/4., 26. o.

lelősségét, így például közvetett tettesként. Részletes elemzésbe nem bocsátkozva, hazai jogunkban C büntetőjogi felelősségre vonása valószínűleg nem lehetséges.

Az alkalmatlan kísérlet és a tévedés összefüggése *error in objecto/persona* esetében

Bár nem szorosan az *error in objecto/persona* esetköréhez, inkább általában a tévedéshez tartozik ezen problematika, de a fent szemléltetett esetek és a konstitutív erejű tények kiválasztása szempontjából röviden felvetném ezt az elméleti összefüggést az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlettel kapcsolatban. Az alkalmatlan kísérlet végeredményben fordított tévedést feltételez, mivel az elkövető azzal a ténnyel nincs tisztában, hogy a tárgy, eszköz vagy mód alkalmatlan a bűncselekmény befejezéséhez. Ez a tévedés körében ott válik nyilvánvalóan leghangsúlyosabbá, ahol a tévedés konstitutív erejű tényre vonatkozik.

A 2. esetben az elkövető ölési szándékkal a felnőtt korú B-t akarta lelőni, de a 13 éves C-t nézte B-nek, és abban a tudatban lőtt, hogy egy felnőttet fog megölni. Ez esetben a kor konstitutív erejű tény, így az abban történő menthető tévedés esetén nem minősített emberölésért, hanem alapeseti emberölésért kell felelősségre vonni az elkövetőt, már amennyiben más minősítő körülmény nem merül fel. Azaz látható, hogy amennyiben egy releváns tényben téved az elkövető, amelyről az elkövetéskor nem tudott, úgy ez a minősített esetért való felelősségre vonást ki fogja zárni.

Mi történik azonban ennek fordítottja esetében, hasonlóan a 3. esethez? Ott éppen a minősített eseti emberölést kívánja megvalósítani az elkövető, mivel a 13 éves személyt kívánja megölni, de helyette a felnőtt korú személyt öli meg. Ekkor az általános nézet szerint csak alapeseti emberölésért kerül felelősségre vonásra az elkövető, mivel objektíve egyébként nem minősített eseti emberölést követett el, függetlenül attól, hogy azt szándékozott. Viszont itt felmerülhet az az értelmezés is az előzőek alapján, hogy emberölés minősített esete alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletéről legyen szó. Ugyanis itt épp a tévedés fordítottja áll fenn, mivel eredendően a 13 éves személyt akarta az elkövető megölni, a kor pedig releváns körülménynek minősül az eset megítélése szempontjából. Azaz a szándékosan elkövetett bűncselekmény minősítése szempontjából olyan releváns tény fennálltát feltételezte az elkövető, amely egyébként az elkövetési tárgy kapcsán nem állt fenn. Mindebből az a következtetés is levonható, hogy a fordított tévedés akkor alapozhatja meg elméleti szinten valamely bűncselekmény alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletét, ha olyan tény téves tudatában követi el az elkövető a bűncselekményt, amely tény fennállta esetében relevánsnak minősülne. Elméletben tehát felvethető, hogy utóbbi esetet minősített emberölés alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletének tekintsük, noha a jogintézmény máig a kísérlet tanának legproblematicusabb része és az újabb bírói gyakorlat egyszerűbb megítélésű esetekben is

lényegében az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet létjogosultságával helyezkedik szembe.²⁵ E tendencia azonban dogmatikai szempontból nem pártolható, mivel a jogalkotó által rögzített jogintézmény kiüresítése felé hajlik.²⁶

Összegzés

Tanulmányomban az error in objecto és az error in persona egymáshoz való viszonyával kapcsolatban arra jutottam, hogy a tévedés e két nevesített esetének viszonya az elkövetési tárgy definiálásának függvénye, tehát az a nézet, amely az elkövetési tárgy fogalma alá sorolja mind a személyeket, mind a dolgokat, annak egyúttal az error in objectót tanácsos az error in persona genus proximusaként értelmezni, nem pedig két, egymás mellett álló esetkörként.

Az error in objecto/persona fogalmi meghatározásába tág értelemben beleérttem azon eseteket is, amikor az elkövetési magatartás, az elkövetési tárgy és/vagy az elkövető büntetőjogi értelemben véve csak potenciális. Ebben a konstellációban kerültek elemzésre a nevesített esetek néhány régebbi ügy történeti tényállásán át, majd a relevanciavizsgálat során bemutattam, hogy mikor merülhet fel ezen esetek kapcsán releváns tévedés.

Mindezek után felállítottam egy elméleti variációalkotást az error in objecto/persona egyes kimeneteleire és azok megoldásaira, végül felvettem az alkalmatlan kísérlet elvi lehetőségét, amikor az elkövető olyan tény téves tudatában követi el a bűncselekményt, amely tény fennállta esetében relevánsnak minősülne.

²⁵ Az EBH 2012.B.4. ügy foglal állást, hogy a halva született gyermek ellátatlanul hagyása alkalmatlan kísérletet nem valósít meg. Passzív alany hiányában nem az alkalmatlan kísérlet jogkövetkezményeit kell alkalmazni, hanem – bűncselekmény hiányában – felmentő ítéletet kell hozni.

²⁶ Az új gyakorlat kritikájához részletesebben lásd Gellér–Ambrus: i. m. 367–369. o.; Ambrus István: „Mészáros Ádám: A bűncselekmény fogalmának alapkérdései. (Budapest: OKRI 2020) 249.” *Állam- és Jogtudomány*, 2021/1., 109. o.; Ambrus István: *A koronavírus-járvány és a büntetőjog*. MTA Law Working Papers, 2020/5., 11. o.

Bűncselekményi veszélyhelyzetek a nemzeti dohányboltokban – a munkakörülmények és a fluktuáció viszonya

Jogsabályi környezet, alapvető információk

A fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről szóló 2012. évi CXXXIV. törvény (Fdtv.) hatálybalépését követően gyökeresen átalakult a hazai dohánytermék-kiskereskedelmi rendszer. Célként fogalmazódott meg a társadalom közegészségügyi állapotának jelentős mértékű javítása, a fiatalok fokozottabb védelme, és nem utolsósorban a fogyasztóvédelmi szempontokat hatékonyan érvényre juttató működési forma létrehozása.¹ A dohánytermék-kiskereskedelem így lett 2013. július 1. napjától kizárólagosan az állam hatáskörébe utalt tevékenység, amelynek gyakorlását hús év határozott időtartamra – koncessziós szerződéssel – átengedve megnyíltak a nemzeti dohányboltok. Hazánkban ezt megelőzően több tízezer árusító hely működött, ezzel szemben ma hozzávetőleg 5800 helyen történhet a dohánytermékek árusítása. A nemzeti dohányboltokkal összefüggő kérdések a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága (SZTFH) hatáskörébe tartoznak; amely teljes körűen szabályozza, ellenőrzi és felügyeli a kiskereskedelmi rendszert, az Európai Unió nyomán követhetőségi rendszerében pedig nemzeti azonosítókód kibocsátó szerepet tölt be. A magyar disztribúciós rendszer a gyártástól a forgalmazásig nyomon követhető, szigorú szabályozások mentén egységesített, zárt láncolat, amelyben a folyamatos és zökkenőmentes ellátás biztosítása céljából a hatóság a nagykereskedelmi rendszer működését is felügyeli.² A Magyar Dohány Kiskereskedők Szövetsége (a továbbiakban: MDKSZ) képviseli a kis- és középvállalkozások érdekeit (naprakész információk biztosítása, tanácsadás, oktatási és képzési rendszer működtetése stb.). A szervezet tagja az Európai Dohány Kiskereskedők Szövetségének (*Confédération Européenne des Détaillants en Tabac*; CEDT), amely a nemzeti szövetségeket tömöríti.

Fontos kiemelni, hogy az ellenőrzött csatornákon történő értékesítés biztosítása érdekében a szakmai szervezetek támogatják és elősegítik azon kezdeményezéseket, amelyek a csempészet, a hamisítás és az illegális kereskedelem

* Garai Renáta PhD, LL.M, tudományos munkatárs, OKRI; oktatási és képzési vezető, Magyar Dohány Kiskereskedők Szövetsége

¹ Lásd az Fdtv. preambulumát.

² Részletesen lásd az SZTFH honlapján: <https://sztfh.hu/tevekenysegek/dohanyugyi-felugyelet/>

elleni jogi védekezést, valamint a bűnmegelőzés és áldozatvédelem mind hatékonyabb megvalósítását szolgálják.

A dohányboltokra nemcsak eltérő működési környezet, hanem másfajta szabályok is jellemzők. A legfontosabb különbség, hogy nem tartoznak a kereskedelmi törvény hatálya alá, továbbá az élelmiszerüzletekhez és az üzemanyag-töltő-állomásokhoz hasonlóan a kiskereskedelmi alapellátás részei, ennél fogva ellátási kötelezettségük áll fenn.³ Bizonyára mindannyian emlékszünk a koronavírus-járvány felfutó ágában alkalmazott kormányzati intézkedésekre; amikor például meghatározott időpontban valamennyi üzletnek be kellett zárnia, ez alól csak bizonyos kereskedelmi egységek és szolgáltatások (pl. gyógyszertár, pénzüintézet) jelentettek kivételt, ideértve a nemzeti dohányboltokat is. A lakosság ellátását a járvány időszakában is biztosítani kellett; s így volt ez a trafikrendszer szintén állami monopólium keretei között üzemeltető Ausztriában, Olaszországban, Spanyolországban, Belgiumban, Görögországban és Franciaországban is. Ilyen mértékű kötelezettségekkel körülbástyázva a vírus terjedése és az erre reagáló azonnali intézkedések szükségessége (beosztások átszervezése, üzlethelyiségek átalakítása) ezt a szektort is megviselte, hiszen a dohánybolti eladók és/vagy családtagjaik megbetegedése tovább nehezítette a szüntelen rendelkezésre állás kivitelezését, amelynek feltételeit viszont – a központi intézkedéseket szem előtt tartva – körütekintően kellett megvalósítani (védőtávolság, kiszolgálótér leválasztása, ajtón/ablakon keresztül történő értékesítés lehetősége, készpénzforgalom csökkentése).⁴

Az ellátórendszer átlátható és szakszerű működése, valamint a pozitív irányú változások ellenpólusaként sajnálatos módon azt is rögzíteni kell, hogy az üzletek egyedi kialakítása – a nagyobb bevétel reményében – a bűnelkövetők figyelmét is felkeltette.

Lesötétített munkakörnyezet, sokrétű és szerteágazó feladatkörök

Az állampolgárok évtizedekig vásárolhattak cigarettát a bevásárlóközpontokban, benzinkutakon vagy egyéb üzletekben, így a dohányboltok nyitásakor sokakat foglalkoztatott a kérdés: miért vannak ennyire lesötétítve ezek a kereskedelmi egységek? Az Fdvtv. fogalom-meghatározásának lényege szerint *elkülönített hely* (egy másik) üzletben fenntartott olyan, térben leválasztott helyiségrész, amely az egyéb jogügyletektől elkülönített módon történő értékesítést teszi lehetővé akként, hogy az árusított termék az értékesítése során, illetve azt megelőzően, vagy azt követően az üzletben tartózkodó fiatalok

³ Garai Renáta: Bűncselekményt nemzeti dohányboltban? Nem érdemes! *Ügyészségi Szemle*, 2021/4., 7. o. <https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2021-04.pdf>

⁴ Nemzeti Dohánykereskedelmi Nonprofit Zrt., 2/2020. COVID-19. Közlemény. <https://nemzetidohany.hu/uzemeltetoknek/kijelolt/kozlemenyek-2/2-2020-covid-19>

számára ne legyen látható.⁵ *Dohánybolt*nak minősül az a nem mozgó (és részekre bontás nélkül nem is mozgatható), más üzlettől elkülönült olyan önálló üzlethelyiség, amelynek *külső felületére tekintve* dohánytermék nem látható, és amelyben kizárólag meghatározott termékek forgalmazhatók és szolgáltatások nyújthatók.⁶ A beláthatóság tiltásának oka tehát – részben – a fiatalok előli elzártság megvalósítása, ezért az üzemeltetők kezdetben – a helyiségek bérbevétele vagy megvásárlása után – nem találtak jobb és gyorsabban kivitelezhető lehetőséget, mint különböző fóliák alkalmazását. Technikailag szóba jöhetnének más megoldások is – pl. sötétítő függöny, takaró hatással rendelkező egyéb eszközök, bútorok átrendezése –, de a fólia töretlenül vezeti a praktikusság listáját.

Reflexió 1.

A jogalkotói célt szem előtt tartva, a fiatalok⁷ belépésének és kiszolgálásának tilalma helyénvaló, a korlátozás fenntartása továbbra is szükséges. Ettől függetlenül ugyanakkor feltehető a kérdés, hogy a lesötétítéssel egészen pontosan mitől védjük a kiskorúakat?

A dohánybolti eladók beszámolóí alapján megfigyelhető, hogy kisebb-nagyobb gyermekek várakoznak fegyelmetlenül vagy éppen türelmetlenül a dohányboltok előtt, a babakocsival érkezők pedig a nyitott ajtóból közlik, hogy mit szeretnének vásárolni, hiszen az üzletbe kiskorú személyek még kísérővel sem léphetnek be. A fiatalok a szabályozás révén nem láthatják kívülről az egymás mellett sorakozó dohánytermékeket megvásárlásra kínált állapotukban, viszont – e néhány pillanat kivételével – látják otthon a konyhapulton, szívják füstjét a lakásban, autóban, közterületen. A cigarettatöltésnek és a fogyasztásnak is szemlélői lehetnek bármely családtagjuk és ismerőseik körében vagy a nyílt utcán egyaránt, ergo úgy tűnik, hogy a lesötétítéssel a 18 év alatti személyek csak a vásárlás mozzanatától „kímélődnek meg”.

A problémát tovább tetézi, hogy a fiatalok az első pillanattól „kitalálták a beszerzés fortélyait”: testvéreiket, barátait küldik be (nem beszélve a „jogalkotói víziót” semmibe vevő szülőkről). Bár a szabályozás kitér erre a lehetőségre is – az értékesítést kötelesek megtagadni abban az esetben, ha annak gyanúja merül fel, hogy a nem fiatalok fogyasztó fiatalok részére történő továbbadás céljából vásárol⁸ –, de lássuk be, hogy a mindennapok forgatagában ennek bizonyítása szinte lehetetlen.

⁵ Fdvtv. 3. § (1) bek. 5. pont.

⁶ Fdvtv. 3. § (1) bek. 8. pont.

⁷ Az Fdvtv. kiskorú helyett következetesen a fiatalok megnevezést használja a 18 év alatti személyekre, ugyanakkor a nemzeti dohányboltok esetében ezalatt minden 18. életévét be nem töltött személyt érteni kell.

⁸ Fdvtv. 16. § (6) bek.

Reflexió 2.

A dohánybolti eladók nem éppen ideális munkakörülmények között, rendkívül komplex feladatkört látnak el.

Napfénytől elzárva, állandó mesterséges fény mellett, összetett kötelezettségek mentén, felelősségi szabályoktól hemzseggő légkörben igyekeznek helytállni a dohánybolti munkatársak. A munkakör esetükben nemcsak a kiszolgálásra korlátozódik: szigorú szabályok hálójában az áruk raktározásával, állagmegővásával, eladótéri kihelyezésével (polckép) és értékesítésével kapcsolatos feladatokat látnak el, emellett közreműködnek a termékbeszerzés lebonyolításában is (rendelések összeírása, leadása). Ők maguk nyitják és zárják az üzletet, ezáltal a kapcsolódó előkészítő és utómunkák elvégzése is az ő feladatuk és felelőségük – ideértve a gépek és berendezések (pl. online pénztárgép, levelezőrendszer, kávégép, hűtőszekrények, biztonsági kamerarendszer, pánikgomb) működőképességének ellenőrzését is. Ezek viszont csak az ún. alaptévekenységek, mert az üzletben többnyire egyedül tartózkodó munkatárs feladata még a készlet- és a választékfigyelés, a naprakész árfeltüntetés, a zárjegyek (sérülésmentesség) és a szavatossági idők kontrollálása stb. Nemcsak kiszolgálnak tehát, hanem elvégzik az értékesítéshez kapcsolódó számviteli és adminisztrációs feladatokat, napi jelentéseket és adatszolgáltatásokat, amelyek megsértése vagy elmulasztása mind-mind magas összegű bírságot von maga után. Rendszeresen leltároznak, a szállítólevelek és a számlák alapján ők veszik át tételesen a boltba érkező árukat, azokat egyedül pakolják ki (folyamatosan töltenek), kezelik a vásárlói igényeket és az esetleges panaszokat, ráadásul – takarítónő hiányában – ők tartják rendben az üzlet belső terét és annak környezetét is. Zömében egyedül vannak akkor is, amikor hatósági ellenőrzés történik (NAV, fogyasztóvédelem, munkaügy), abban aktívan közreműködnek, az ellenőrzési jegyzőkönyvet aláírják. Be kell tartaniuk a vonatkozó munka-, tűz- és balesetvédelmi, egészségügyi, valamint egyéb hatósági előírásokat, de mindenképp az Fdvtv. előírásait kell ismerniük – és azt másokkal is betartatniuk. Az alkalmazottak munkábalépéskor részletes felelősségi megállapodásokat kötnek a munkáltatóval, ezek közül is legfontosabb a leltárfelelőség. A fenti feladatok hatékony és gazdaságos teljesítéséért fegyelmi és anyagi felelőséggel tartoznak; a hanyag, figyelmetlen munkavégzéssel okozott kár teljes körű megtérítésére kötelezettek. Napi 8-10-12 órában nemcsak a vevőkre, a hamis készpénz kiszűrésére, a visszaadandó összeg pontosságára figyelnek, hanem a 18 év alatti szabályra figyelemmel állandóan monitorozzák az üzletbe belépő és a sorban álló személyeket.

A nemzeti dohányboltokban elkövetett bűncselekmények

Magyarország Alaptörvényében összesen huszonhét szerepel a „biztonság” szó, többek között az alábbi kontextusban: a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a *biztonság*, a *rend*, az igazság, a szabadság kiteljesítése. Minden-

kinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz, továbbá minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez.

Meglátásom szerint számos jelzővel illethetjük a trafikokat, de a biztonságot erősen árnyalja a beláthatóságot tiltó, így a bűncselekményeknek táptalajt biztosító munkakörnyezet. A dohányboltok megnyitása óta eltelt tíz évet értékelve megállapítható, hogy a trafikszektor által elszenvedett legjellemzőbb bűncselekmények a garázdaság, testi sértés, lopás, rongálás, valamint a rablás köré összpontosulnak.⁹ (Táblázat)

Táblázat: Rendőri eljárásban regisztrált, nemzeti dohánybolt helyszínen elkövetett bűncselekmények száma az ENYÜBS 2013–2022. évi adatai alapján

Bűncselekmény	2013 ¹⁰	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összes
Emberölés	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Garázdaság	0	6	18	26	28	21	28	27	32	34	220
Hivatalos személy elleni erőszak	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Kábítószer birtoklása	0	0	0	1	1	0	1	0	1	0	4
Kábítószer-kereskedelem	0	0	0	3	0	0	0	0	0	1	4
Kényszerítés	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Kényszerítés hatósági eljárásban	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Kifosztás	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	4
Közveszély okozása	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Lopás	0	161	246	211	164	119	134	115	146	114	1410
Rablás	0	14	39	30	26	18	20	13	15	14	189
Rongálás	0	9	15	7	11	8	9	11	10	7	87
Személyi szabadság megsértése	0	0	1	4	0	0	1	0	0	0	6
Szeméremsértés	0	0	1	1	0	0	1	0	2	4	9
Szexuális kényszerítés	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Testi sértés	0	2	3	12	8	7	11	11	5	9	68
Összesen	0	192	324	297	238	175	206	179	212	184	2007

Kutatási részeredmények, tanulságos konklúziók

A 2022. évben a nemzeti dohányboltokat illetően két országos anonim online felmérés is lezajlott, ezek eredményei fölöttébb beszédesek, sokatmondóak és további gondolkodásra ösztönzőek.

⁹ Garai: i. m.

¹⁰ 2013. II. félévi adatok

Munkahelyválasztás és elégedettség

Az MDKSZ partnerein keresztül, a hivatalos honlapján és Facebook oldalán széles körben promótálta a „Munkahelyválasztás és elégedettség” elnevezésű, kizárólag dohánybolti dolgozók által kitölthető kérdőívet, amelyre az ország minden pontjáról összesen 876 kitöltés érkezett. A válaszadók 95%-a női tulajdonos, boltvezető, koordinátor vagy eladó volt; 75%-uk eladóként dolgozik, döntő többségük pedig évek óta ismeri a rendszert, így az összesített eredmények hűen tükrözik az aktuális helyzetet.

A felmérésből kiderült, hogy a munkahelyválasztás legfontosabb szempontjai a megfelelő munkakörnyezet, a munkahely és a lakóhely közötti távolság, a tervezhetőség és a kiszámíthatóság, illetve természetesen a munkabér összege, de hangsúlyosan megjelent az empatikus és elérhető vezetőség igénye is. Az álláskeresés folyamatában főként az interneten, illetve a jelenlegi vagy korábbi dohánybolti munkatársaktól tájékozódtak, ezért fontos, hogy a cégek milyen képet mutatnak magukról a külvilág számára. A kitöltők 62%-ának jó a viszonya a munkatársaival és igazi csapatként dolgoznak, míg a további válaszadók tekintetében ez nem feltétlenül igaz (vannak kisebb-nagyobb súrlódások és viták); 5%-uk közömbös (keveset kommunikálnak és csak a legfontosabbakat beszélik meg egymással) vagy kifejezetten rossz hangulatról számol be.

A kitöltők hosszan sorolták a három legjobb tényezőt, amiért szeretnek ott dolgozni, és ugyanilyen aktivitással osztották meg a három negatívumot is, amelyen változtatni kellene. A mérleg pozitív oldalát erősíti a biztos-stabil munkahely, a kereskedelem, illetve a vásárlók szeretete, de ezt a másik oldalra billentette a munkaerőhiány miatti túlóra és túlterheltség, a raktár- és a mosdóhiány, a betanítások elnagyoltsága, az empátia és az odafigyelés hiánya, illetve hangsúlyosak a *veszélyességi faktorok*. A válaszadók szerint sokan azért nem jelentkeznek dohánybolti munkára, mert a munkakör ismeretében kevesnek tartják a fizetést, mivel meglehetősen összetett és felelősségteljes feladatokat kell ellátni, és egyáltalán nem tartják biztonságosnak (frusztrálja őket a lesötétítés). A kérdések között szerepelt az is, hogy aki a jövőben munkahelyváltást tervez, annak mi az oka? Erre is jócskán érkezett válasz, és korántsem a fizetéssel összefüggésben, sokkal inkább a rájuk nehezedő munkateher és anyagi felelősség, továbbá a vezetők (túlhajszolás, stressz, feszültség) és a munkatársak (bizalomhiány, kivételezés), de legfőképp a *folymatos félelemérzet* miatt.

Csupán a válaszadók 32%-a szerint van egyensúlyban az elvégzett munkájuk a fizetésükkel, 64%-uk pedig akár pluszmunkát is vállalna külön díjazásért. Úgyszintén beszédes adat a tulajdonosok részére, hogy csupán a kitöltők 43%-a ítélte kifogástalannak a főnökével való viszonyát, míg a vezető és az alkalmazottak közötti kommunikációt 53%-uk tartotta jónak (a többi esetben fontos információk sikkadnak el). A munkatársak 71%-a szerint a közvetlen felettes készséggel rendelkezésre áll bármely kérdésben, viszont sokan úgy érzik, hogy ugyan meghallgatják őket, de nem veszik figyelembe a véleményüket, vagy

meg sem hallgatják (a vezetőséget nem érdekli a munkatárs észrevétele). Hangsúlyosan felmerült az építő jellegű visszajelzések hiánya, ugyanis az eladók fele csak időnként kap pozitív megerősítést, 4%-uk pedig szinte sohasem részesül ilyenben.

A külső megítélés és a fluktuáció kezelésének szempontjából lényeges, hogy az alkalmazottak mennyire ajánlanák az adott céget álláskereső barátaiknak, ismerőseiknek? E körben is megoszlottak a vélemények, és a mindössze 26%-os legmagasabb pontszámra tekintettel, láthatóan van mit javítani a helyzeten. Végül a kitöltők – anonimitásuk biztosítása mellett – leírták, hogy milyen változtatásokat javasolnának a vezetőjüknek, de mivel több száz és nagyon szerteágazó válasz érkezett, ennek kifejtése meghaladná e tanulmány kereteit. Annyi azonban összességében elmondható, hogy négyesemközti beszélgetések keretében ezek zöme minden munkahelyen feltárható és kezelhető volna.

Összefoglalásként kijelenthető, hogy a munkahelyválasztást nemcsak a munkabér összege, hanem a megfelelő munkakörnyezet, a munkahely és a lakóhely közötti távolság, a tervezhetőség-kiszámíthatóság, illetve az empatikus, elérhető vezetőség befolyásolja. Fontos szempont a kollegiális, jó munkahelyi légkör, és csak ezután jön a bérezés. Munkába állás előtt zömmel a korábbi vagy a meglévő munkatársaktól és az internetes felületeken tájékozódnak az álláskeresők, ezért nem hagyható figyelmen kívül, hogy milyen vélemény formálódik a munkahelyet illetően. A munkatársak közötti együttműködés közel sem kifogástalan, többször előfordulnak nézeteltérések, végső esetben pedig közömbössé válnak vagy kifejezetten rossz, ellenséges hangulat uralkodik a munkahelyen. Az alkalmazottak többsége az alacsony fizetés/kevés juttatás, a rossz munkahelyi légkör, illetve a félelemérzet (lesötétítés) miatt keresne másik munkahelyet, de emellett a fizikai és pszichés terhelés is hangsúlyosan megjelent a kérdőív kitöltése során. A dohányboltok vonzóbb munkahelyekké válhatnának, ha a veszélyhelyzet fokozott és állandó voltára tekintettel magasabb munkabérek lennének (veszélyességi pótlék), nagyobb és világosabb terekkel, kulturált étkezési lehetőséggel és saját mosdóhelyiséggel rendelkeznének (ide sorolandó a nyitvatartási kötelezettség vs. munkaközi szünet problematikája is), valamint ha több eladó dolgozna egyszerre (társas kapcsolatok, atrocitások közös kezelése). A munkahelyi vezetővel a többség jó vagy elfogadható viszonyban van, a többiek értékelésének oka a munkaadók számára feltárandó feladat. Elgondolkodtató, hogy megannyi munkatárs csak időnként kap pozitív vezetői visszajelzést vagy dicséretet (szeretnék, ha ez sűrűbben előfordulna), néhányan pedig szinte sohasem. A válaszadók 27%-a nem érzi igazságosnak a vezetőjét (kivételezés/egyenlő bánásmód, többletteljesítés elismerése), amelyen a fluktuáció csökkentése érdekében szintén javítani szükséges. A fentiek fényében érdemes odafigyelni arra, hogy közel 100 fő (n=876) gondolkodott el a munkahelyváltáson: 25-en szeretnének váltani a közeljövőben, 82-en pedig úgy látják, hogy két év múlva valószínűleg már nem fognak itt dolgozni. Ennek alapján a trafikszektor aktuális kihívásai között kiemelt helyen szerepel a munkaerőtoborzás és a munkaerő megtartása.

Biztonság, munkakörülmények

Az Országos Kriminológiai Intézet által a nemzeti dohányboltok sérelmére elkövetett bűncselekmények tárgyában lefolytatott kutatás részeként elkészített, *A nemzeti dohányboltok – biztonság, munkakörülmények* című anonim online kérdőívet 1412 fő töltötte ki.¹¹

72%-ban nők, 28%-ban férfiak vettek részt a kérdőíves felmérésben, ami alátámaszthatja az országos szövetség tapasztalatait, miszerint a nemzeti dohányboltokban többnyire női értékesítők dolgoznak. Az életkorok tekintetében elmondható, hogy legkevesebben 18–24 év közöttiek (8%), legtöbben pedig 51–55 év közöttiek (több mint 20%-ban). Nem csekély mértékű a 41–45 (13%), valamint a 46–50 év közötti korosztály sem (15%), míg a 60 év felettek táborát 12% képviselte. Mindez ugyancsak azt jelezheti, hogy a dohánybolti eladók és/vagy tulajdonosok egy része nem feltétlenül a dinamikus, életerős, védekezésre minden körülmények között képes korosztályokhoz tartozik.

A biztonságérzet kérdéskörével kapcsolatban a kitöltők többsége nem tudja megszokni munkahelyének lesötétíttetését és kifejezetten frusztrálja őket; sokakat kisebb-nagyobb mértékben zavar a külvilágtól ilyen módon való elzártság; míg a válaszadók harmada csak „teszi a dolgát”, nem tulajdonít jelentőséget ennek. A „nem kifejezetten foglalkozom ezzel” válaszok feltételezhetően ehelyütt is a tulajdonosoktól származnak, akik pontosan ismerik a törvényi szabályozás okát és hátterét; érdekük és céljuk mindenkor az eredményes működés.

Szorosan ide kapcsolódik, hogy a válaszadók 14%-a minden egyes munkában töltött napján félelmet érez a dohányboltban, és bár 53%-uk esetében ez a folyamatosság nem mutatható ki, olykor nem érzik magukat biztonságban (szituációfüggő). Megnyugtató lehet, hogy vannak olyanok, akik alapvetően nem félnek, de ez a 32,5%-os arány a körülmények megváltozása (jogszabálymódosítás) esetén jóval magasabb is lehetne. *(A válaszok megoszlását az 1. sz. ábra szemlélteti.)*

1. számú ábra: „Előfordult már, hogy félt a munkahelyén?”

Mindig félek a dohányboltban

Nem mindig érzem magam biztonságban/néha félek

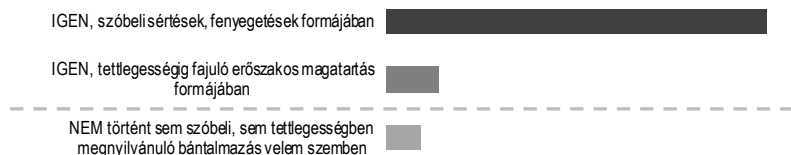
Alapvetően nem félek a dohányboltban

¹¹ A kérdőív koncessziójogosultak részére történő eljuttatásáért az országos szövetség mellett az SZTFH-nak is köszönettel tartozunk. Amennyiben a dohánybolt-tulajdonosok – a kifejezett kérésnek megfelelően – nagyobb arányban továbbították volna a linket az alkalmazottaik részére, úgy ez a szám a duplája is lehetne, ugyanakkor kétségtelen, hogy a folyamatos munkaerőhiánnyal küzdő üzemeltetők aligha szeretnék felhívni a figyelmet az álláshelyet jellemző bűncselekmények okozta veszélyhelyzetekre.

A kitöltők hosszan sorolták és részletezték az őket ért kellemetlenségeket (642), amelyek főként fenyegetések, rosszindulatú megjegyzések, trágár kifejezések, durva és lekezelő hangnem formájában nyilvánultak meg.

A kontaktusok mennyiségéből adódóan a szóbeli sértegetések megtörténte a kereskedelem és a vendéglátóipar szektorspecialitása is lehetne. A munkahelyen történt atrocitásokra rákérdezve a válaszadók 92%-ának már volt része a személyét érintő verbális bántalmazásban, míg 12%-uk munka közben a tettelegességig fajuló erőszakos magatartást is átélte. *(A válaszok megoszlását a 2. sz. ábra szemlélteti.)*

2. számú ábra: „Érte már Önt valamilyen atrocitás a dohánybolti munkája közben?”

Az ittas, illetve kábítószer hatása alatt lévő személyek agresszív viselkedése, kötekedő fellépése vagy éppen a szexuális töltetű észrevételek és kérdések sokszor túlmennek minden határon, ami leginkább akkor okoz konfliktust, ha az eladó felszólítja őket az üzlethelyiség elhagyására, illetve a közterületen történő alkoholfogyasztás tilalmára. A statisztikai adatok mellett a beszámolóikból kitűnik, hogy számtalanszor előfordult leköpés (személy vagy termék), kiabálás, dulakodás és verekedés, emellett pedig az emberi és higiéniai igénytelenséget (bűz, ürülék, vizelet, gyomortartalom a padlón stb.) is nehezítő tényezőként jelölték meg. Az esetek nagy részében az elkövető egyedül volt, a kitöltők 26%-ára többen vagy csoportosan (is) rátámadtak már, sokuknak védekeznie is kellett. A munkavégzés közbeni támadások közel 20%-ban eszközzel történtek (tégla, vödör stb.), melynek során néhány munkatárs megsérült; ez utóbbiakat leginkább késsel, fegyvernek látszó tárggyal vagy fegyverrel követték el.

A kitöltők 80%-a volt már (szem)tanúja vagy sértettje lopás bűncselekménynek (dohánytermék, egyéb termék, pénztárca, mobiltelefon stb.), de igen magas (70%) a megbotránkozást vagy riadalmat keltő, kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartások (garázdaság), továbbá a tetteges becsületsértés (hajhúzás, megrángatás) és a rongálások (az üzlet külső vagy belső felületei, vitrinek, polcok, termékek) száma is. Vélhetően ebből adódik, hogy a válaszadók 85%-a semmiképpen nem tartja problémásnak, hogy a munkahelye be van kamerázva (sőt talán kifejezetten örülnek ennek), míg a pánikgomb (támadásjelző) a kitöltők 60%-ának növeli jelentősen a biztonságérzetét.

A bűncselekmények megelőzésével és kezelésével kapcsolatos eljárásrendeket illetően a kitöltők 18%-a panaszkodott arról, hogy nem kaptak tájékoztatást,

nem oktatták őket ezzel kapcsolatban vagy csak részben mondták el nekik a teendőket; 21%-uk jelezte, hogy hiányosak az ismeretei ezen a téren.

Végül, de nem utolsósorban rámutatnék arra – az évek óta kommunikált – tendenciára, ami szerint nem várt eseményeknél a kitöltőknek csupán az 53%-a értesítene (hívná fel) elsőként a rendőrséget, a többiek másokat jelöltek meg prioritásként (főnök, családtag). Tetézi a problémát, hogy az üzletek nagy részében nincs egyéniesítve a riasztókód, tehát több kódjuk van/többen használják ugyanazt a kódot/mindenki egyetlen kódot használ. Az oktatások és képzések során konkrét példákon és jogeseteken keresztül szemléltetjük, hogy a riasztókódoknak nemcsak a „szirénázásmentes” reggeli nyitáskor van jelentősége, hanem az éjszakai/hajnali betörések esetén is, amelyeknél az elkövetők több esetben egy korábbi alkalmazott kódjával jutottak be az üzletbe, akadály- és feltűnésmentesen.

Összegzés, zárógondolatok

A nemzeti dohányboltokat üzemeltető társaságok, egyéni vállalkozások koncesszió-jogosultsága húsz évre szól, amelyből ez idáig tíz év telt el. Az emberölésbe torkolló rablásról¹² hírt adó portálok és állampolgári véleménynyilvánítások hangot adtak annak, hogy a lesötétítettség szinte kínálja a lehetőséget az erőszakos támadásokra, ami beigazolódott: 2013–2022 között nem kevesebb, mint 2007 bűncselekményt regisztráltak nemzeti dohánybolt helyszínen, mindebből ez idáig 1410 lopást, 220 garázdaságot, 189 (!) rablást, 87 rongálást és 68 testi sértést.¹³ Lázár János miniszterelnökséget vezető miniszterként – 2022. december 29-től dohányügyekért felelős miniszterelnöki biztos – a történeteket elítélve akkor úgy nyilatkozott, hogy amennyiben a rendőrségi vizsgálat azt állapítja meg, hogy a lesötétített ablakú dohányboltokat több rablótámadás éri, a kormány hajlandó felülvizsgálni az álláspontját és leszedetni a trafikosokkal a fóliát.¹⁴ A dohánytermékek egységes csomagolására¹⁵ is tekin-

¹² https://kaposvarmost.hu/hirek/kaposvari-hirek/2015/04/22/nyakon-szurtak-a-dohanybolt-21-eves-eladojat-a-fo-utcan_16782.html. A teljesség kedvéért megjegyzendő, hogy valamilyen oknál fogva ez az ügy a statisztikai adatok között nem szerepel.

¹³ Gyarmati Petra: Maradjon-e a fólia? Parázs vita a Nemzeti Dohányboltok elsötétítéséről. <https://nemzetidohany.hu/media/tobacco-magazin-2015-05-foliazas.pdf>

¹⁴ Leszedette a fóliát két másik trafikjáról a kirabolt kaposvári dohánybolt tulajdonosa. *KaposvárMost online*, 2015. április 25.

https://kaposvarmost.hu/hirek/kaposvari-hirek/2015/04/25/leszedette-a-foliat-ket-masik-trafikjarol-a-kirabolt-kaposvari-dohanybolt-tulajdonosa_16830.html

¹⁵ 2022 januárjától – a már készleten lévő árukészlet kifizásával párhuzamosan – bevezetésre került a cigaretták, cigarettadohányok egységes csomagolása. Minden cigaretta doboza és vágott dohány tasakja kizárólag egyforma olajzöld (zöldesbarna) színnel készülhet, és semmilyen színjelölés, logó vagy a termék könnyebbségre utaló kifejezés nem használható rajta (a márkanév és az azon belüli fajta elnevezése csak azonos típusú és méretű betűvel szerepelhet stb.).

tettel, a probléma továbbra sem a 18 év alattiak szükséges és indokolt védelmével van, hanem a külvilágtól elzárt, ámde a bűnözőknek nagyon is kedvező, teljes mértékben lesötétített helyiségek koncepciójával.

Az elmúlt években történt bűncselekmények jellegét illetően megállapítható, hogy a lopási és rongálási cselekmények lényegében nem különböznek a korábban tapasztaltaktól, és tulajdonképpen ugyanez mondható el a rablásokról is. A befejezett cselekmények mellett mind a vagyon elleni, mind pedig a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények körében voltak kísérleti szakban rekedtek. Az erőszakos cselekmények országos rajza azt mutatja, hogy az elkövetési időpont a veszélyhelyzet időszakában sem volt mérvadó, hiszen történt rablás a délelőtti, a déli és a délutáni órákban éppúgy, mint este vagy az éjszaka folyamán. Az elkövetők életkora és nemek közötti megoszlása úgyszintén a korábbi adatokat mintázza, vagyis ezen üzletkategóriát a fiatalabbak és a középkorúak helyezték fókuszpontjukba, míg a női tettesek és részesek csekély számban, de ugyancsak feltűntek. Érdeemes figyelni végezetül az elkövetők által megszerzett összegekre, továbbá a tettesek felkutatásának eredményességére. A dohánybolti rablással megszerzett pénzösszeg átlagosan 100 000 forint körül volt, és szinte kivétel nélkül rövid idő telt el a bűncselekmény végrehajtása és az elkövető előállítása között, azaz a felderítési mutató igen magas. Ma már tényként kezelhető, hogy a nemzeti dohányboltok olyan kiforrott pénzkezelési technikákkal, biztonsági berendezésekkel és egyéb, nem publikus megoldásokkal rendelkeznek, hogy ilyen kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekménytől elkövetői oldalon nagyobb „zsákmány” aligha várható, a lelepleződés pedig szinte biztosra vehető.

A kérdőívek végén a válaszadók szabadon kifejhették a témával kapcsolatos véleményüket. A válaszok mennyiségéből is látható, hogy az érintettek kihasználták ezt a lehetőséget, ami nem meglepő, hiszen a szektor szereplőit ez idáig erről nem kérdezték meg, a rendszer fennállásának tíz éves időszakában ilyen jellegű felmérések nem történtek. Főbb észrevételeiket az alábbi megállapítások szemléltetik.

- ◆ Sok helyen nincsen mosdó és szociális helyiség, a munkatársak ezek biztosítására köteleznék az üzemeltetőket.
- ◆ A szemeteléssel, hangoskodással, alkoholfogyasztással kapcsolatban is tömegesen írtak. A munkakörből adódóan számos dologra kell odafigyelni párhuzamosan (tétéles áruátvétel, bevételezés, árufeltöltés, árazás, szavatossági idő, 18 év alattiak belépésének tilalma, sorsjegyek, bűncselekmények megelőzése és kezelése, kiszolgálás, kasszakezelés, takarítás stb.), ezekkel a feladatokkal az eladók minden nap többnyire egyedül küzdenek meg.
- ◆ Az eljárásra jogosult szervek megítélését illetően összességében vegyes álláspontra helyezkedtek a kitöltők; számos helyről érkeztek olyan vélemények, hogy a rendőrség részéről nagyobb odafigyelésre és gyakoribb jelenlétre lenne szükség, továbbá egyes vélemények szerint sem ők, sem a

közterület-felügyelet nem intézkedik hatékonyan a közterületen történő alkoholfogyasztás szankcionálása érdekében.

- ◆ A szexuális tartalmú és egyéb, gyakran személyes jellegű megjegyzések és atrocitások miatt, valamint az agresszív vásárlókkal szembeni tehetetlenség és a félelemérzet okán a dohánybolti eladók sokszor értéktelennek érzik magukat és a munkájukat. Ezzel kapcsolatosan – a gyakorlati tapasztalatokkal egyezően – az országos HR-kutatás nagymértékű felmondási hullámot (fluktuációt) tárt fel, ami az egyébként is kezelhetetlen munkaerőhiány relációjában a legnagyobb fejtörést okozza az üzemeltetőknek.
- ◆ További vélemények szerint a rablási cselekményeket sokkal szigorúbban kellene büntetni, mert a jelenlegi ítélezési gyakorlatnak nincs megfelelő visszatartó ereje. Különösen felháborítónak tartják, hogy a többszöri lopás miatti feljelentés, tanúskodás és eljárások után az elkövetők bagatell és jelentéktelen, számukra „nevetséges” büntetésekkel folytatják az egészsét. *„Legközelebb már inkább be sem jelentjük, mert csak nekünk macerás bejárni a kapitányságra úgy, hogy aztán a kárunk nem térül meg, a tolvajt pedig közel sem érdekli az egész”* – írta megjegyzésként az egyik üzemeltető.
- ◆ Elgondolkodtatók azon felvetések is, hogy a dohányboltok a kezdetektől a bűnözők célpontjaivá váltak: *„Azt hiszik, itt »bankot robbantanak«, aztán meg nagyot koppannak”* – jegyezte meg az egyik válaszadó. Megemlítették a tényszerű médiakommunikáció hiányát (az elsötétített üzletekből remélt, ám a valóságban nem elérhető nagyobb pénzüsszegre történő felhívást), de emellett a szenzációhajhász, esetenként konkrét ismereteket nélkülöző tudósítások és azok sugallatainak szerepét is felrötták.
- ◆ A bűnmegelőzés és áldozatvédelem kapcsán számtalan javaslat érkezett, amelyek szerint kötelező képzéseket és oktatásokat kellene tartani a tárgykörben.
- ◆ Az állandó szélmalomharc és a kritikák megfogalmazása mellett persze érkeztek pozitív visszacsatolások is: beszámolhatunk vidám, bizakodó és motivált tulajdonosokról és alkalmazottakról egyaránt, akik *„imádom a munkámat”, „a családom lett ez a csapat az évek folyamán”, „mindent megoldunk közösen, csak akarni kell”,* és ehhez hasonló gondolatokkal fejezték ki elkötelezettségüket. Több tulajdonos jelezte, hogy a helyi rendőrséggel nagyon jó kapcsolata alakult ki; egy héten többször is járőröznek a dohánybolt környékén – főként az esti órákban és a hétvégén.
- ◆ A válaszadók legnagyobb arányban a lesötétítés problematikáját részletezték és vetítették ki a mindennapjaikra nézve azzal, hogy mind a munkakörülmények, mind pedig a biztonság szempontjából óriási segítség (és fellélegzés) lenne számukra az Fdvtv. ezen jogszabályhelyének módosítása – és addig is szívesen látnának biztonsági őröt a munkahelyükön.

Áldozatvédelem Európában, az EJEK és az EUB esetjoga alapján

Bevezető gondolatok

A Bűncselekmények Áldozatainak Napja alkalmából a Magyar Kriminológiai Társaság Viktimológiai szekciója 2023. február végén online kerekasztal-beszélgetést szervezett, Barabás A. Tünde szekcióelnök moderálásával.¹

Az áldozatok jogainak védelme az európai jogrend alapvető követelménye, amelynek célja, hogy deklarálja az áldozatok jogait az igazságszolgáltatásban, beleértve ebbe az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, továbbá az eljárásokban való aktív részvételt is. Az áldozatok támogatása, védelme és jogainak biztosítása az egész társadalom erkölcsi kötelessége, és egyben az emberi jogok, illetve az emberi méltóság tiszteletben tartásának legfőbb bizonyítéka. Emellett jogi kötelezettségünk is, hiszen az áldozatok védelmét a nemzetközi és az európai jog is előírja.

A kettős jogvédelem kialakulása Európában

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEK) 13. cikke az alábbiakat mondja ki:

„Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje...”

Bár az EJEK többnyire a terhelt emberi jogait védi, a 13. cikk azzal, hogy az igazságszolgáltatáshoz jutás jogát mindenkire kiterjeszti, az áldozatok eljárási jogaira is tekintettel van.

Az Európai Gazdasági Közösség alapszerződése kezdetben az alapjogokról átfogóan nem rendelkezett. Az EUB először, 1969-ben, a *Stauder-ügyben*² állapította meg, hogy az alapjogok az Európai Közösségben az általános jogelvek részét képezik, így ezeket az EUB védelemben részesíti. 1975-ben, a *Rutili-ügyben*³ utalt először az EJEK-re és hivatkozott az egyes emberi jogok korlátozására

* Kiss Anna PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI, strasbourggi tutor; Törő Andrea PhD, legfőbb ügyészségi ügyész, strasbourggi tutor

¹ <https://www.okri.hu/index.php/esemenyek/konferencia-beszamolok>

² 29/69 Erich Stauder kontra Ulm – Szocialamt (1969) EBHT 0419, 7. pont

³ 36/75 Roland Rutili kontra Ministre de l'intérieur (1975) EBHT 1219, 32. pont

vonatkozó rendelkezésekre. Ezt követően néhány ügyben utalt a strasbourgi jogokra, mint például a vallásszabadságra⁴ és a tulajdonhoz való jogra⁵.

Az 1990-es évekre kettős nemzetközi emberi jogi ítélkezési rendszer alakult ki Strasbourgban, illetve Luxemburgban az EJEB és az EUB által, és egy harmadik helyről se feledkezzünk meg: a tagállamok alkotmánybíróságairól.

2000 decemberében az EU maga állította össze az alapjogok katalógusát, az Európai Unió Alapjogi Chartája néven. A Charta 47. cikke a hatékony jogorvoslat-hoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot mindenkire nézve érvényesnek tartja:

„Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslat-hoz. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselet igénybevételéhez. Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez erre szükség van.”

A 47. cikk az uniós jog által biztosított összes jogot védi. Ez a bűncselekmények áldozatai esetében is az alábbi jogokat érinti:

- ⇒ Hatékony jogorvoslat-hoz való jog
- ⇒ Tisztességes eljáráshoz való jog
- ⇒ Nyilvános tárgyaláshoz való jog
- ⇒ Független bírósághoz való jog
- ⇒ Tanácsadáshoz való jog
- ⇒ Képviselethez való jog
- ⇒ Költségmentességhez való jog

Az áldozatok és a tisztességes eljárás joga

Az EJEE 6. cikke a nemzeti jogban elismert büntetőjogi vádakra és polgári jogi jogokat, valamint kötelezettségeket érintő vitákra vonatkozik, így az áldozatok nem követelhetik a 6. cikk szerinti tisztességes eljáráshoz való jogot, kivéve, ha a természetes személy sértett a büntetőeljárásban magánfélként polgári jogi igényt érvényesít.

Az áldozatok és az EJEE 2. valamint a 3. cikkének sérelme

Az EJEB esetjogából kiderül, hogy a hatékony nyomozás hiánya, a hatósági tétlenség sérti az EJEE 2. és 3. cikkeit, így ezek az egyezményi részek az áldozatok szempontjából is relevanciával bírnak.

⁴ 130/75 Vivien Prais kontra Tanács (1976) EBHT 1589, 8., 10., 18. pontok

⁵ 44/79 Liselotte Hauer kontra Land Rheinland-Pfalz (1979) EBHT 3727, 17–19. pontok

EJEB- és EUB-esetjog az áldozatok jogainak érvényesítésére

Az államoknak kötelessége, hogy védje az áldozatok érdekeit. Az EJEB a *Dink kontra Törökország-ügyben*⁶ kimondta, hogy az állam nem tette meg a szükséges lépéseket a valós és közvetlen életveszély elhárítására, és ezzel megsértette az EJEE 2. cikkét. A *Ramsahai és társai kontra Hollandia-ügyben*⁷ pedig a döntés értelmében „a nyomozás minden olyan hiányossága, amely veszélyezteti annak képességét, hogy azonosítsa az elkövetőt vagy az elkövetőket, ellentétes” az EJEE-vel. Ugyanakkor több ügyben utal arra az EJEB, hogy a sértettek érdekeit egyensúlyba kell hozni a vádlott jogaival (pl. a *Doorson kontra Hollandia-ügy*⁸) Az *M.C. kontra Bulgária-ügyben*⁹ az EJEB szerint a büntetőeljárás hiánya sértheti az EJEE 13. cikkét. A bűnügyi igazságszolgáltatási rendszerhez való hozzáférés önmagában nem elég, az államnak is biztosítania kell a rendszer hatékonyságát.

Az uniós jog szempontjából nagy előrelépést jelentett a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat¹⁰ után a 2012/29/EU áldozat-védelmi irányelv¹¹, amely számos ponton biztosít több lehetőséget a bűncselekmény áldozatának.

Ezek többek között:

- ⇒ A jogi segítségnyújtás elérhetővé tétele
- ⇒ Hatékony képzési rendszerek biztosítása
- ⇒ Tájékoztatás
- ⇒ Áldozatsegítő szolgáltatások a tagállamokban
- ⇒ A nem kormányzati szervezetek szerepe és a bűncselekmények áldozatainak képviselője

A kerekasztal-beszélgetés további részében a speciális áldozati körökkel kapcsolatos témák kerültek elő, mint például a kiskorú áldozatok és tanúk, az emberkereskedelem és a kapcsolati erőszak áldozatainak a különleges helyzetére vonatkozó esetjog. Ezeket a sérülékeny csoportokat mind az uniós jog, mind az Európa Tanács joganyaga elismeri.

⁶ EJEB, *Dink kontra Törökország*, 2668/07

⁷ *Ramsahai és társai kontra Hollandia*, 52391/99

⁸ EJEB, *Doorson kontra Hollandia*, 20524/92 sz. kereset

⁹ EJEB, *M.C. kontra Bulgária*, 39272/98 sz. kereset, 150–151. bek.

¹⁰ Az Európai Unió Tanácsának kerethatározata (2001. március 15.) a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

A tokenizáció egyes jogi hatásai

Az NFT-jelenség

69 millió amerikai dollár egy digitális alkotásért? 2021 márciusában ennyiért kelt el egy Beeple néven ismert művész által létrehozott token.¹ Mi sem természetesebb, hogy ez az esemény felrobbantotta a médiát, új témát adva ezáltal a művészeknek, a befektetőknek és a jogászoknak.

Az NFT a *Non-Fungible Token* kifejezés rövidítése, ami azt jelenti, hogy nem helyettesíthető token vagy zseton, ahhoz azonban, hogy megértsük ennek a definíciónak a tényleges értelmét, nem szabad megállnunk a pusztán tükörfordításnál. Az NFT-k olyan virtuális vagy valóságos tartalmak, blokklánc-alapú egyedi és azonosítható leképződései, amelyek *peer to peer* módon, kriptovaluták fejében értékesíthetők.² Láthatjuk, hogy mind a kriptovaluták, mind az NFT-k a blokklánc-technológia szülöttei, azonban kiemelten fontos elhatárolnunk őket egymástól. Habár mind a kettő *tokenként* értelmezhető, a kulcs – egyszerűen szólva – az egyediségükben jelentkezik, ugyanis egy NFT, ahogy a neve is mutatja, nem helyettesíthető, mindegyik eltérő tulajdonságokkal rendelkezik, tehát azokat nem tudjuk kicserélni egymással. Ezzel szemben a kriptovaluták felcserélhetők, hiszen két azonos fajtájú kriptovaluta értéke megegyezik egymással és az őket felépítő kódsor is ugyanaz.

Ahhoz, hogy vizsgálni tudjuk az NFT-eket, nem kerülhetjük el a technológiai háttérük megértését sem. Az NFT-k létezését a blokklánc-technológia tette lehetővé. Ez „egy megosztott, megváltoztathatatlan főkönyv, amely megkönnyíti a tranzakciók rögzítésének folyamatát és az eszközök nyomon követését az üzleti hálózatban. Az eszköz lehet kézzelfogható (ház, autó, készpénz, föld), vagy immateriális jószág (szellemi tulajdon, szabadalmak, szerzői jogok, márkajelzés). Gyakorlatilag bármi, ami értéket képez, nyomon követhető és kereskedhető egy blokklánc-hálózaton, csökkentve ezzel az összes érintett kockázatát és költségét.”³ Tehát értelmezhető úgyis, mint egy óriási adatbázis, amelyen tárolódnak a tokenek információi, továbbá a tokenek két felhasználó között – közvetítő fél nélkül – tranzaktálhatók, ezáltal létrehozva egy újabb blokkot, egy újabb tranzakció-

* Bácskai Máté, fogalmazó, Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Ügyészség

¹ Sára Vanda: Az NFT-k használatáról és káráról. Az NFT-jelenség. *Új Művészet*, 2022. február 18. <https://ujmuveszet.hu/labor/az-nft-k-hasznarol-es-kararol/>

² Mezei Péter: NFT-k a szerzői jog világában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2022/3., 9. o. <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2022-3/01-mezeipeter.pdf>

³ <https://www.ibm.com/se-en/topics/what-is-blockchain>

val pedig még egyet, így létrehozva egy hálót, azaz magát a blokkláncot. Minden új blokk tartalmazza a korábbi blokknak a *hash*-ét, ami felfogható a blokk biometrikus azonosításának, vagyis egy egyedi azonosítónak. Ennek eredményeképpen biztonságossá, visszakövethetővé és átruházhatóvá vált ezen digitális vagyontárgy rendelkezési joga, ez az a folyamat, illetve ezek azok az elengedhetetlen tulajdonságai a rendszernek, amik lehetővé teszik az NFT-k alkalmazását.⁴

Felmerül a kérdés, hogy mi lehet, vagy mi válhat NFT-vé? A rövid válasz az, hogy bármi, vagyis bármi, ami tokenizálható. NFT lehet egy digitális művészeti alkotás, egy festmény, egy animáció, egy dalszöveg, egy videójátékban megtalálható tárgy, egy koncertjegy, de akár a valóságos fizikai tárgy is, ami alkalmas arra, hogy tokenizálják, akár egy ingatlan is.⁵

Az NFT-k megjelenése – annak ellenére, hogy számtalan lehetőséget rejtenek magukban, csak úgy, mint maga a blokklánc-technológia – számos jogilag releváns kérdést, illetve problémát vet fel. Először is, miként értelmezhető az NFT, dologként, értékpapírként vagy valami másként? Lehet-e tulajdonjog tárgya? Felfogható-e szerzői jogi értelemben alkotásként? Érvényesülnek-e az adatvédelemhez fűződő jogok? Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy az NFT-k értelmezése és vizsgálata rendkívül összetett, hiszen kiterjed többek között általános polgári jogi aspektusosokra, azon belül speciális szerzői jogi értelmezésekre, adatvédelmi kockázatokra és még sorolhatnánk.

Kategorizálási kísérletek

Az NFT-k alkalmazásának eszenciája kizárólag a virtuális térben képzelhető el, ennek alapján pedig jogi értelmezésük során kanyarodjunk vissza a korábban – röviden – bemutatott blokklánc-technológiához.

Egyes felfogások szerint az NFT-k egyfajta kapcsolatot teremtenek a különböző metaverzumok között. Ezáltal tekinthetünk rájuk úgy, mint egyfajta digitális bőröndre, mivel a felhasználó az egyik metaverzumban megszerzett vagyontárgyat reprezentáló tokent képessé válik alkalmazni egy másik metaverzumban, tehát egyfajta rendelkezési jogosultság megtestesülése látható egy online világban. Folytatva ezt a gondolatmenetet, nézzük meg, mi történik, ha a felhasználó el kívánja adni az NFT-jét egy másik felhasználónak (ezáltal létrehozva egy újabb elemet a láncolatban, ami a blokklánc-technológia alapját képezi). Egy NFT tranzaktálása során egy hétköznapi adásvétel legfontosabb részeleme. Vagyis a tulajdonjog-változás nem következik be, mivel sok

⁴ Az NFT-k többsége az Ethereum blokkláncán alapszik, amely lehetővé teszi az okosszerződések működését.

⁵ Lynne Lewis: Non-fungible tokens (NFTs) and copyright law. *Twobirds.com*, 2021. 07. 02. <https://www.twobirds.com/en/insights/2021/australia/non-fungible-tokens-nfts-and-copyright-law>

esetben kizárólag a tokennek – az adatnak – a kvázi átruházása valósul meg. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne léteznének olyan módszerek, amelyek lehetővé teszik a *klasszikusabb* értelemben vett tulajdonjog-változást. Egy ilyen folyamatot ún. *smart contract*ok biztosítják, amelyek tárolják a token kódjait, így azok globálisan elérhetővé válnak, ez viszont kizárólag az „okosszerződés tulajdonjogának” (*ownership of contract*) az átruházását kódolja. Ennek alapján kérdésessé válik az is, hogy a felhasználó, aki megszerezte az NFT-t, milyen jogsultságokkal rendelkezik, kiterjeszthetők-e egyáltalán a tulajdonjogi szabályok a tokenre, figyelemmel arra, hogy hazánkban ez csak a fizikai valóságban megjelenő javakra, illetve a pénzre irányadó, és a jelenlegi szabályozások értelmében az NFT egyiknek sem minősülhet. Akkor mi „jogilag” az NFT? Nem más, mint egy digitális vagyontárgy, amely egyedi azonosítójegyeket hordoz, oszthatatlan (nem helyettesíthető).

A tulajdonjogi értelmezéseken túl vannak elméletek, amelyek értékpapírként akarják értelmezni a tokeneket. A Ptk. szerint az értékpapír „[...] olyan egyoldalú jognyilatkozat, amely papíralapú okiratként vagy jogszabályban megjelölt más módon létrehozott, rögzített, nyilvántartott és továbbított adatösszességgként (dematerializált értékpapírként) a benne foglalt jogot úgy testesíti meg, hogy azt a jogot gyakorolni, arról rendelkezni csak az értékpapír által, annak birtokában lehet.”⁶ Az NFT és az értékpapír konstellációnak talán az „okirat” kritérium a leghangsúlyosabb pontja. A dematerializált értékpapír megoldást jelenthetne, de annak az előállítása a hatályos szabályozás szerint kizárólag a Magyar Nemzeti Bank által jóváhagyott számítógépprogram, valamint adathordozó felhasználásával mehet végbe.⁷ Állaspontom szerint ez viszont a kriptovilág és a blokklánc-technológia létjogosultságát kérdőjelezné meg, vagyis a decentralizációt. Azonban ez nem jelenti azt, hogy nincs szükség jogi szabályozásra, hiszen csak azzal lehet biztonságos és harmonizált működést elérni, de ez nem érhető el úgy, hogy a szabályozni kívánt terület alapját akarjuk megváltoztatni.

A fentiek alapján azonban felmerül az a gondolat, hogy szükséges-e a NFT/token jogi kategorizálása, vagy egzakt jogi fogalmának a megalkotása. Erre az egyik legkézenfekvőbb példa az, hogy magának a pénznek sincs a hatályos magyar jogrendszer egészében egységesen érvényesülő fogalma, az egyes jogszabályokban a pénz nem azonos tartalommal szerepel.⁸

Az Európai Unió szabályozási kísérleteket szintén meg kell vizsgálni, ezek közül pedig kiemelt jelentőséggel bír a kriptoeszközök piacairól szóló javaslat (*Markets in Crypto-Assets; MiCA*). A javaslat ugyan az NFT-ket kizárja a hatálya alól, feltéve, ha nem tartoznak valamely meglévő kriptoeszköz kategóriájába. Ez azonban elindított egy folyamatot, mivel az Európai Bizottságnak egy

⁶ Ptk. 6:565. § (1) bek.

⁷ 284/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 2. §

⁸ Gárdos István: A pénz fogalma. *Polgári Jog*, 2016/1., 4. o.

átfogó jelentést kell készítenie az NFT-kről, illetve – ha szükségesnek tartja – jogalkotási javaslatokat is ki kell dolgoznia az NFT-rendszerekre, illetve biztonságos használatukra.⁹

Néhány további jogi probléma...

A korábban bemutatott tulajdonjogi, valamint fogalmi kérdéseken túl számos probléma merül fel még az NFT-k kapcsán. Ezek közül van olyan, ami magára a tokenekre vonatkozik, és találunk olyat is, ami az azok alapjául szolgáló blokkláncokat érinti.

A blokklánc, mint megosztott főkönyv, abban a felhasználók minden tranzakciót az elejétől a végig megismerhetnek, benne minden információval és adattal, ezáltal egy állandó és megváltoztathatatlan nyilvántartás keletkezik. Ebben az esetben viszont ütközni látszik az adatvédelem és maga a technológia, hiszen a GDPR 17. cikke egyértelműen rögzíti az elfeledtetéshez való jogot. A jogelv kimondja, hogy az érintett jogosult személyes adatai törlését kérni az adatkezelőtől. Az adatkezelő számára ezen kérés teljesítése különböző feltételek teljesülése esetén kötelező.¹⁰

Ennek a garanciának teljesülése azonban kérdéses, mivel a technológia éppen a folytonosságon alapszik. Másként fogalmazva, kifejezetten problémás lenne az adatok törlése a blokkláncból, tekintettel arra, hogy minden hálózati csomópontnak végre kellene hajtania a kívánt művelet a saját másolatában, majd a törlést követően felépíteni a blokkláncot, immáron a kitörölt adatok hiányában.¹¹ A GDPR-nak való megfelelés talán nem az adatok törlésében keresendő, hanem az adatokhoz való hozzáférés megátolásában. A CNIL¹² szerint ez úgy valósítható meg, ha elégetjük az adathoz tartozó privát kulcsot, vagyis az adat fennmarad a blokkláncon, de nem lehetséges hozzáférni, mivel a megtekintéséhez szükséges kulcs már nem létezik.¹³ Egy másik megoldási alternatíva az úgynevezett „felejtő” blokklánc, amelyeken a hozzáférést biztosító privát kulcsokat megadott időközönként újraprogramozzák, így a hozzáférés újfent nem lenne lehetséges.¹⁴

⁹ <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/>

¹⁰ GDPR 17. cikk (1) bek. a–f) pontjai

¹¹ Michéle Finck: *Blockchain and the General Data Protection Regulation*. European Parliamentary Research Service, PE 634.445, July 2019., 75. o.

¹² Commission Nationale Informatique & Libertés

¹³ Blockchain and the GDPR: Solutions for a responsible use of the blockchain in the context of personal data. www.cnil.fr/sites/default/files/atoms/files/blockchain_en.pdf

¹⁴ Giuseppe Ateniese – Bernardo Magri – Daniele Venturi – Ewerton Andrade: *Redactable Blockchain or Rewriting History in Bitcoin and Friends*. 2nd IEEE European Symposium on Security and Privacy, April 26–28, 2017 in Paris, France

Ahogy korábban említésre került, az NFT gyakorlatilag egy adattömeg a blokklánc által biztosított felületen, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy az adatok sokasága egy egyedi produktumot reprezentálhat, ami viszont már szerzői jogi védelem alá eshet. A hatályos magyar szabály úgy fogalmaz, hogy a szerzői jogi védelem az alkotást az egyéni, egyedi jellege alapján illeti meg, függetlenül bármilyen minőségi vagy mennyiségi követelménytől.¹⁵ Ennek olvasatában pedig bármilyen egyedileg létrehozott token megfelelhet. Ha elfogadjuk ezt a felvetést, akkor pedig elkerülhetetlen az is, hogy valamikor bekövetkezzen egy jogsértés egy szerzői jogi védelem alá eső NFT vonatkozásában, erre eklatáns példa lehet a *copyfraud*-jelenség, amely a névfeltüntetés jogának a megsértésére utal.¹⁶ A gyakorlatban ez úgy valósul meg, hogy nem az értékesíti a tokent, akinek erre jogosultsága lett volna, vagyis megtévesztő módon ment végbe a tranzakció. Tehát a korábban feltüntetett tulajdonjogi probléma itt is visszaköszön, mivel a blokkláncok, illetve egyéb kereskedelmi platformok lehetővé teszik az anonimitást, vagyis a tranzakciót lebonyolító felhasználók sokszor teljesen azonosíthatatlanok.¹⁷ Az NFT-kereskedelemnek további sarkalatos pontja az, hogy maga a művészeti alkotás csak az adatok mögött helyezkedik el, így az értékesítés során a fél a legtöbb esetben csupán – az okosszerződés értelmében – az adatok felett szerez jogosultságot. Ezen logika mentén tehát a szerzői jogi védelem az „eladó” félnél marad.

Álláspontom szerint, a fentiekre tekintettel a *copyfraud*-jogsértés úgy valósulhat meg, hogy az NFT mögötti tartalom – vagyis az adathalmaz – úgy kerül felhasználásra, hogy ezáltal sérül az eredeti szerzői jogi védelem alá eső mű egysége.

Összegzés

Az NFT-k és tokenek világa megállás nélkül fejlődik, azonban a digitális eszközökre, valamint a technológiai innovációkra vonatkozó jogi szabályozás, mint mindig, le van maradva, de ez egy olyan futóverseny, ahol a jognak mindig másodíknak kell lennie, hiszen csak így tudja megfelelően felmutatni a saját innovációját. A polgári jogi – azon belül a tulajdonjogi és szerzői jogi –, illetve az adatvédelmi területeken túl számos jogterületet érintenek az NFT-k, ide sorolandók a teljesség igénye nélkül a befektetővédelmi, a büntetőjogi és az adójogi problémák is. Számtalan kérdés tehető fel, azonban még nincs megfelelő jogi szabályozás, és ezáltal kialakult joggyakorlat sem, de még az is bizonytalan, hogy szükség van-e egyáltalán teljesen új szabályozásra az NFT-k és a tokenek tekintetében, vagy elegendő lesz-e a jelenlegi szabályozást alkalmazni.

¹⁵ Sztj. 1. § (3) bek.

¹⁶ Mezei: i. m. 16. o.

¹⁷ Balogh László: A blokklánc-technológia újabb terméke, az NFT jogi megítélése. *Jogászvilág*, 2022. október 11. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-blokklanc-technologia-ujabb-termeke-az-nft-jogi-megitelese/>

Véleményem szerint a probléma megoldását első lépésként a legalapvetőbb kérdésekre való válaszadással kell kezdeni, mint például az NFT-k lehetséges tulajdonjogi viszonyai vagy a kvázi adásvételek. Talán ezekre a válaszokra már nem is kell olyan sokat várni, mivel 2022 őszén a magyar jogalkotás elé került egy törvényjavaslat *A pénzügyi szektort érintő törvények módosításáról* címmel.

A kibertérrel összefüggő bűncselekmények sajátosságai Magyarországon

*„A jövőben minden bűncselekménynek lesz információtechnológiai vonzata.”
(Octopus-konferencia, 2019)¹*

A kiberbűnözés fogalmának nincs – talán nem is lehet – egyetlen meghatározása; rövid idő alatt ernyőfogalommal vált, amely bűncselekmények és magatartások széles körére utal. Általában minden olyan bűncselekményre vonatkozik, amelyet számítógép/számítástechnikai eszköz vagy internet használatával követnek el, vagy ezek az „eszközök” elősegítik a bűncselekmény elkövetését.

A kiberbűnözés nem forradalom, hanem evolúció: az idő múlásával a kiberbűnözés „kiber-eleme” szinte minden bűnözési formába beépül.²

A Covid19-válság szemléltette, hogyan gyorsul fel ez az evolúció, a bűnözők hogyan használják ki a társadalom legkiszolgáltatottabb helyzetét.

A hatályos magyar Btk. a Budapest Egyezmény³ előírásainak megfelelően XLIII. fejezetében önállóan rendeli büntetni a tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekményeket (422–424. §), *„arra figyelemmel, hogy e tényállások egységesen meghatározható jogi tárgya az információs rendszerek megfelelő működtetéséhez és az abban foglalt adatok megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek védelme”⁴.*

A büntetőkódex ezen kívül más fejezeteiben is rendelkezik olyan tényállásokról, amelyeknek (egy) elkövetési magatartásai a kiberbűnözés körébe sorolhatóak, lásd például a Btk. 375. §-ába foglalt információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást, vagy az informatikai/számítástechnikai eszközök igénybevétele (is) elkövethető bűncselekményeket (zaklatás, gyermekpornográfia, kábítószerek-kereskedelem stb.).

* Deres Petronella PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI

¹ Octopus 2019: Cooperation against Cybercrime, 20–22 November 2019, Council of Europe, Strasbourg, France

² 2020. és 2021. évi IOCTA-jelentés. A 2021. évi IOCTA-jelentés megállapításairól lásd bővebben Deres Petronella: Digitális tér – Kiberbűnözés. Aktuális helyzetkép. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 58. OKRI, Budapest, 2021, 59–63. o.
https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT58_2021/KT58_honlap.pdf

³ Az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt számítástechnikai bűnözésről szóló egyezménye.

⁴ Belovics Ervin (szerk.): Büntetőjog II. Különös Rész. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, 2021, 993. o.

Az informatikai rendszereket érintő egyes bűncselekmények számát tekintve az utóbbi években Magyarországon is jelentős emelkedés tapasztalható.⁵

Az Országos Kriminológiai Intézetben 2021–2022. években elvégzett kutatás első szakasza megkísérli vázolni a kiberbiztonság és kiberbűnözés aktuális nemzetközi, európai fejleményeit, hiszen a hazai helyzet csak ennek tágabb perspektívájában vizsgálható: a kutatás elsőként tárgyalja az Európai Unió 2022–2025 közötti időszakra elfogadott bűnüldözési prioritásait, ezek egyértelműen alátámasztják azt a megállapítást, amely szerint a kiberbűnözés a bűnözés szinte valamennyi ágensét áthatja. Ezt követően a fogalmi alapvetések után az Európai Bizottság biztonsági unióra vonatkozó új stratégiája alapján meghatározott legújabb irányvonalakat tekintti át, érintve a pandémiás időszak főbb mérőföldköveit a kiberbűnözés elleni küzdelem terén, ismerteti a Budapesti Egyezmény második kiegészítő jegyzőkönyvének rendelkezéseit, és kitér a 2021. évi Octopus-konferencia, továbbá az IOCTA (*Internet Organised Crime Threat Assessment*) 2021. évre vonatkozó egyes megállapításaira.⁶

A kutatás második, empirikus szakasza közel 500 bűnügyi irat alapján (az új Btk. hatálybalépése és a 2021. december 31. közötti időszakban indult és jogerős bírói ítélettel vagy végzéssel lezárult ügyek) értékeli és elemzi a hazai kiberbűnözés egy „születét”, a Btk. XLIII. fejezetébe sorolt tényállások joggyakorlatban jelentkező jellegzetességeit. E vizsgálat célja az volt, hogy képet adjon a 2012. évi C. törvény 422. §-ában foglalt tiltott adatszerzés (és a bűncselekmény 2018. január 1-jén hatályba lépett új alapesete, a 422/A. §), a 423. §-ában foglalt információs rendszer vagy adat megsértése és a 424. §-ában foglalt információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása bűncselekményének 2013 és 2021 közötti időszakáról, jellemzőiről, az ezen tényállások alapján indult eljárásokról, különös figyelemmel a minősítési kérdésekre, és a nyomozás eredményességét befolyásoló körülmények, a nyomozás során felmerülő problematikákra.

A kutatásban a Btk. XLIII. fejezetébe sorolt bűncselekmények empirikus feltérképezése az országban 2013. július 1. és 2021. december 31. között indult ügyekben meghozott jogerős bírósági ítéletek, illetve jogerős bírósági végzések alapjául szolgáló bűnügyi iratok vizsgálatával történt.

A Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztálya által megküldött VIR-adatok alapján a Btk.

- a 422. §-a alapján 40 elkövető,
- a 423. §-a alapján 407 elkövető,
- a 424. §-a alapján 25 elkövető

⁵ Lajtár István: A kiberbűnözésről. *Ügyészek Lapja*, 2019/1., 47–52. o.

⁶ Lásd részletesen Deres Petronella: Kiberbiztonság, kiberbűnözés – Helyzetkép a Covid19-pandémia időszakából. In: Virág György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 59. OKRI, Budapest, 2022, 29–46. o. https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT59_2022/003_Deres_29-46.pdf

összesen 431 ügyben (ezekből néhány időközben a kutatás során a mintából kikerült), valamint a főügyészségek által megküldött (időközben jogerőre emelkedett) ügyekben meghozott jogerős ítélet, illetve végzés alapjául szolgáló mindösszesen 462 bűnügyi irat elemzését végeztem el.

A vizsgált bűncselekmények *gyakoriságát* illetően összegezhető, hogy 2013. július 1. és 2021. december 31. között

▪ **229 tiltott adatszerzés**

⇒ ebből egy esetben sem került sor feljelentés elutasítására (régí és új Be.), 120 ügyben került sor vádemelésre (régí és új Be.), 11 esetben nyomozás megszüntetésére (régí Be.), 12 esetben az eljárás megszüntetésére (új Be.)

▪ **5153 információs rendszer vagy adat megsértése**

⇒ ebből 5 esetben került sor feljelentés elutasítására (régí és új Be.), 762 ügyben került sor vádemelésre (régí és új Be.), 219 esetben nyomozás megszüntetésére (régí Be.), 120 esetben az eljárás megszüntetésére (új Be.)

▪ **151 információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés**

⇒ ebből egy esetben sem került sor feljelentés elutasítására (régí és új Be.), 22 ügyben került sor vádemelésre (régí és új Be.), 7 esetben nyomozás megszüntetésére (régí Be.), 17 esetben az eljárás megszüntetésére (új Be.)

bűncselekményének elkövetését regisztrálták Magyarországon.⁷

Az új Btk. szerint *regisztrált bűncselekmények megyei megoszlásában* az látható, hogy

- a Btk. 422. §-a vonatkozásában Somogy megye (2020-ban 17) és Budapest (2021-ben 10) mutat egy-egy évben kiugró bűncselekményszámokat, a többi megyében 10 alatti az előfordulások száma;
- a Btk. 423. §-a vonatkozásában a közel 9 éves terminusban Budapest (1261), Pest megye (582) és Győr-Moson-Sopron megye (410) szignifikánsan kiemelkedik a megyék közül, Nógrád megye (63) kivételével a többi megyében 100 fölötti számadatokat látunk;
- a Btk. 424. §-a vonatkozásában Budapest és Csongrád-Csanád megye van az élvonalban; e két megye számadatai adják az ügyek közel felét.

A kutatás tárgyát képező ügyek legnagyobb hányadát a Btk. 423. §-ába foglalt tényállások tették ki, a 422. és 424. §-okba ütköző esetek szignifikánsan kisebb számban fordulnak elő.

Az adatokból megfigyelhető, hogy ha bár nem is egyenletes mértékben, de folyamatosan nő a vizsgálat részét képező bűncselekmények miatt tett feljelentések száma. Ez azzal függhet össze, hogy egyre többen használnak min-

⁷ A további ügyekben mindhárom bűncselekmény-kategóriára vonatkozóan az eljárási döntés főcsoportjai a régi Be. szerinti egyéb befejezés és elterelés, továbbá az új Be. szerinti eljárás felfüggesztése között oszlanak meg.

dennapi életvitelük során különböző információs rendszereket (levelezőprogramok, közösségi oldalak stb.), viszont a biztonságos használattal kapcsolatos intézkedéseket részben vagy egészben mellőzik.

Az országos vizsgálat konklúziója, hogy több, alapvetően jól körülhatárolható típusú elkövetési mód van jelen.

A Btk. 422. §-ában foglalt tiltott adatszerzés vonatkozásában a cselekmények jelentősebb részét hozzátartozók vagy volt hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekmények miatt tett feljelentések teszik ki. A leggyakoribb tényállás a más lakásában, egyéb helyiségében történtek technikai eszközzel történő megfigyelése, előfordult kémprogram telepítése is. Több megyében az ügyek nagyobb részében az elkövető ismeretlen marad, így a büntetőeljárásokat a nyomozó hatóságok felfüggesztik, majd az elévülési időt követően megszüntetik.

A legnagyobb számban elkövetett, a Btk. 423. §-ában foglalt információs rendszer vagy adat megsértése bűncselekményével kapcsolatban kiemelném, hogy a vizsgált tényállásokkal „együttálló” becsület csorbítására alkalmas cselekmények megítélésével kapcsolatban álláspontom szerint felvetődik minősítési, elhatárolási kérdés. Ezen kívül felmerül az ún. „etikus hacking” megítélésének kérdésköre. A személyes motivációból elkövetett – különösen a közösségi oldalakat érintő – cselekmények a sértettek számára különösen nagy pszichés terhet jelentenek. A sértő/ártó bejegyzések, tartalmak nemcsak a magánéletüket befolyásolhatják, hanem a társadalmi státuszukat – leginkább a munkahelyi viszonyaikat – is érinthetik, különösen a kisebb településeken történő elkövetéseknél. Egyes esetekben más bűncselekményekhez kötődik az elkövetés: viszonylag nagy számban kapcsolódik vagyon elleni bűncselekményekhez, illetve a zaklatáshoz.

A Btk. 424. §-ában foglalt információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása az ügyészségek gyakorlatában a legkisebb számban fordul elő (2021. évben 15 ügyet regisztráltak).

Összegzés

A hazai szabályozási környezet megfelelően lefedi a kibertámadások széles körét, a jogalkalmazók számára azonban kihívást jelenthet az új elkövetési módok nyomon követése, továbbá az egyes elkövetési magatartások minősítése okozhat problémát a gyakorlatban. Különösen fontos, hogy a jogalkalmazók is tisztában legyenek az informatikai bűnözéssel kapcsolatos legújabb trendekkel, aktuális, naprakész ismeretek révén. A szervezeten belüli és azon kívüli képzésekre a Legfőbb Ügyészség is kiemelt hangsúlyt helyez.⁸ Magyar-

⁸ A hazai és külföldi jogalkalmazók, jogászok számára indított egyetemi képzések közül kiemelem a PPKE JÁK „Kiberbűnözés, korrupció és pénzmosás elleni szakjogász” (*Combating Cybercrime, Corruption And Money Laundering*) angol nyelvű szakirányú

országon az ügyészség létrehozta a Számítógépes Bűnözéssel Foglalkozó Országos Ügyészségi Hálózatot, ennek mintájára az Országos Bírósági Hivatal a kiberbűnözéssel kapcsolatos bírósági hálózat felállításáról döntött.

Innováció szempontjából kiemelendő a Fővárosi Főügyészségen Európában másodikként felállított kiberkontaktpontok intézménye, amely lényegében internetes bűnözéssel foglalkozó részlegnek is tekinthető. A tapasztalatok nyomán a Legfőbb Ügyészség elrendelte az egész ügyészi szervezetre a kiberkontaktpontok létrehozását.

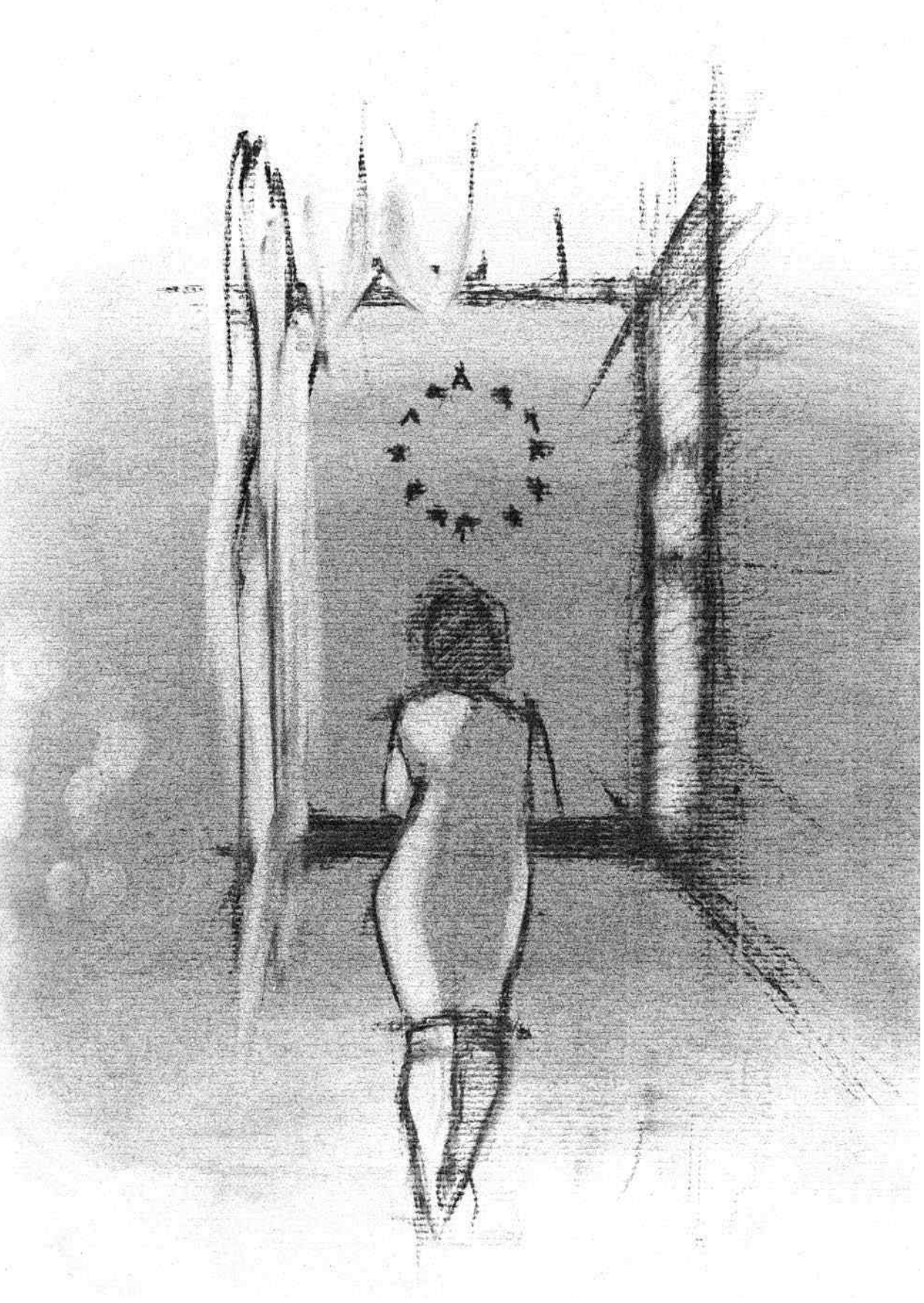
Az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökség (ENISA) 2020. április 2-án közzétett „Ütemterv a számítógépbiztonsági-incidens kezelő csoportok⁹ és a bűnüldöző, igazságszolgáltatási szervek közötti együttműködéshez” című dokumentum célja az együttműködés támogatása a kiberbűnözés elleni küzdelemben:

- a szervezeti, jogi, technikai és kulturális együttműködési perspektívákról való tájékoztatással;
- valamint az aktuális hiányosságok azonosításával és az együttműködés további fokozására vonatkozó ajánlások megfogalmazásával.

Álláspontom szerint ennek alapján hazánkban megfontolásra javasolható egy olyan (multidiszciplináris) platform létrehozása, amely lehetővé teszi, hogy a számítógépbiztonsági-incidens kezelő csoportok a büntetőeljárásokban részt vevő mindhárom állami szerv (nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság) közös részvételével valósítsanak meg képzést, szakmai tréninget a vonatkozó – kiberbűncselekmények, kiberbiztonság, új, aktuális fenyegetettségek, kihívások, várható tendenciák – területeken.

továbbképzési szakot 2021-től, továbbá fontos mérföldkő 2020-tól az NKE RTK alapképzésében elindult kibernetikus és informatika nyomozó szakirány is.

⁹ *Computer Security Incident Response Teams; CSIRT*

Az Európai Ügyészség harmadik országokkal folytatott együttműködése, különös tekintettel a Svájci Államszövetségre¹

A nemzetközi bűnügyi együttműködés felületei Európában

Az európai integráció alatt általában az Európai Uniót (a továbbiakban: Unió) értjük és megfelelkezünk azokról az államokról, amelyek bár nem uniós tag-államok, de földrajzi, gazdasági, politikai és kulturális értelemben Európához tartoznak. Ahhoz nem fér kétség, hogy az államok közötti, különböző szakpolitikai területeken kialakított együttműködés mélysége legtöbbször az Unió keretei között született eredményekben kimagasló, noha egyéb, az Unión kívüli integrációs szervezeteket sem érdemes elhanyagolni. Ez érvényes a nemzetközi bűnügyi együttműködés terére is, ahol az 1949. évben megalapított Európai Tanács keretei között meghatározó dokumentumok születtek. Az Európa Tanács döntéshozó szerve, a Miniszteri Bizottság 1953-ban hívta fel a szervezet főtitkárát, hogy hívjon össze egy kormányzati szakértőkből álló bizottságot, amely megvizsgálja a kiadatás bizonyos alapelveinek egy európai egyezmény keretei között történő lefektetésének a lehetőségét. A szakértői testület végül egy szélesebb körű, a nemzetközi bűnügyi jogsegély kérdéseit rendező többoldalú (multilaterális) megállapodás kidolgozására tett javaslatot, amelyre akkoriban még nemigen volt példa a világban.² Így született az Európa Tanács államai számára 1959. április 20-án aláírásra megnyitott kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló európai egyezmény³ és kiegészítő jegyzőkönyvei (a továbbiakban együttesen: 1959. évi Egyezmény). Az 1959. évi Egyezmény csak egy a sok közül, tekintve, hogy az Európa Tanács az '50-es évektől kezdve az államai közötti bűnügyi együttműködés különböző részterületeit szabályozó nemzetközi egyezmények egész rendszerét építette ki.⁴ Ezek közül számos ma is hatályban van és szabályozza az Unión kívüli térségben folytatott

* Márton Balázs doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészettudományi Doktori Iskola

¹ A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3-II-NKE-17 kód-számú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Council of Europe: Explanatory Report to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. European Treaty Series – No. 30. Strasbourg, 1959. 04. 20.

³ A Strasbourgban, 1959. április 20-án kelt, a kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló európai egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei

⁴ Villányi József: Az EU kölcsönös bűnügyi jogsegélyéről szóló egyezményhez kapcsolódó jogalkotási feladatok. *Acta juridica et politica*, 2003/1–13., (209–252) 210. o.

kooperációt. Emellett az Európa Tanács égisze alatt kidolgozott egyezményeknek az Unió tagállamai közötti bűnügyi együttműködés területén is lényeges, az uniós együttműködés jogi alapjait jelentő szerepe van.⁵

A nemzetközi bűnügyi együttműködésben az államok közötti kétoldalú (bilaterális) megállapodások játsszák a főszerepet. A különböző multilaterális egyezményekkel kialakított keretek jóval kevesebb számban fordulnak elő ugyan, azonban így is fontos, kiegészítő szerepük van. Élen járnak az Európa Tanács keretei között kötött multilaterális megállapodások, amelyek a nemzetközi bűnügyi együttműködés különböző részterületeit (kiadatás, büntetőítéletek nemzetközi elismerése stb.) szabályozzák. A multilaterális megállapodások közül az 1959. évi Egyezmény azáltal emelkedik ki, hogy az Európa Tanács államai közötti bűnügyi együttműködésnek egy átfogó, horizontális keretét alkotja, nem véletlen, hogy több mint 60 éve alkalmazzák, sőt egyes szakértők egyenesen az Unióban született, 2000. évi kölcsönös bűnügyi jogsegély egyezmény⁶ „anyaegyezményének” tartják.⁷ Az 1959. évi Egyezménynek az Európa Tanács államai a szerződő felei (*Contracting Parties*), amelyeket a kormányaik képviseltek az aláírás során.⁸

Az igazságügyi hatóság fogalma és jelentősége a nemzetközi bűnügyi együttműködésben

Az 1959. évi Egyezményben részes államok mint szerződő felek arra kötelezték magukat, hogy a legszélesebb körben jogsegélyt nyújtanak egymásnak az olyan bűncselekményeket illető bírósági eljárásokban, amelyek büntetése a jogsegélykérelem idején a megkereső fél igazságügyi hatóságainak a joghatósága alá tartozik.⁹ Azt, hogy mi minősül a megkereső félnél igazságügyi hatóságnak, azt maguk a szerződő felek határozhatják meg. Az 1959. évi Egyezmény erről akként rendelkezik, hogy

„bármely Szerződő Fél az Egyezmény aláírásakor vagy a megerősítési vagy csatlakozási okmányának letétbe helyezésekor az Európa Tanács Főtitkárához intézett nyilatkozatban meghatározhatja, hogy mely hatóságokat tekinti az Egyezmény alkalmazása szempontjából igazságügyi hatóságoknak.”¹⁰

Az igazságügyi hatóságok kijelölésének további gyakorlati jelentősége, hogy az 1959. évi Egyezmény alapján folytatott együttműködés csatornáit rajtuk

⁵ Villányi: i. m. 211. o.

⁶ A Tanács által az Európai Unióról szóló szerződés 34. cikkének megfelelően létrehozott, az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló egyezmény. 2000. július 12. Hivatalos Lap 197

⁷ Villányi: i. m. 217. o.

⁸ 1959. évi egyezmény preambuluma

⁹ 1959. évi egyezmény 1. cikk

¹⁰ 1959. évi egyezmény 24. cikk

keresztül vezetnek, azaz például a jogsegély keretében megkeresést a megkereső állam igazságügyi hatósága intézhet a megkeresett állam irányába.

Az igazságügyi hatóság (*judicial authority*) fogalma nem egyedülálló, az bevett terminológia a nemzetközi és így az európai bűnügyi együttműködésben is. Az 1959. évi Egyezményhez fűzött indokolás részletesebben is foglalkozik az igazságügyi hatóságokkal. Megállapítja, hogy – tekintve, hogy az 1959. évi Egyezmény nem vonatkozik közigazgatási jellegű eljárásokra – már több szakértő is felhívta a figyelmet arra, hogy az ügyészek jogállása egyes államokban a közigazgatási hatóságokéhoz közelít, ebből kifolyólag az 1959. évi Egyezmény szövegezői jobbnak látták egyszerűen a részes államokra bízni, hogy mely hatóságukat minősítik igazságügyi hatóságnak. Ennek eredményeképpen került a jelenleg hatályos tartalmával kidolgozásra az erre vonatkozó 24. cikk.

Noha nem közvetlenül az 1959. évi Egyezménnyel kapcsolatban született, mégsem mehetünk el említés nélkül az Európai Unió Bírósága által az európai elfogatóparancsot kibocsátó igazságügyi hatóság értelmezésével kapcsolatban kimunkált ítélkezési gyakorlat mellett. A Tanács európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló kerethatározata¹¹ (a továbbiakban: 2002/584/IB kerethatározat) nagy újítása az volt, hogy az uniós tagállamok között eltörölte a kiadatást és azt egy jóval egyszerűbb, az igazságügyi hatóságok közötti átadási rendszer váltotta fel.¹² A 2002/584/IB kerethatározat 6. cikke rendelkezik az illetékes igazságügyi hatóság meghatározásáról. A jogszabály szerint a kibocsátó igazságügyi hatóság a kibocsátó tagállamnak az az igazságügyi hatósága, amely ezen állam joga szerint az európai elfogatóparancs kibocsátására illetékes, míg a végrehajtó igazságügyi hatóság alatt a végrehajtó tagállamnak azt az igazságügyi hatóságát kell érteni, amely ezen állam joga szerint az európai elfogatóparancs végrehajtására illetékes.¹³ Az Európai Unió Bírósága több ügyben is foglalkozott a tagállami igazságügyi hatóság fogalmának értelmezésével. Először is megállapította, hogy a fogalom értelme és hatálya sem hagyható az egyes tagállamok értékelésére, mivel az Unió egységes értelmezést követel meg. Rögzítette azt is, hogy az igazságügyi hatóság alatt a hagyományosan nem végrehajtó hatalom alá tartozó, a közigazgatási hatóságoktól elkülönülő, büntető igazságszolgáltatásban részt vevő szerveket kell érteni.¹⁴ Az Európai Unió Bírósága az eddigi releváns ügyekben főleg azt vizsgálta, hogy részt vesz-e az igazságügyi hatóság az igazságszolgáltatásban, illetőleg az európai elfogatóparanccsal kapcsolatos határozatok hozatala során az alapvető jogok érvényesülését szolgáló

¹¹ Az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló 2002/584/IB számú tanácsi (EU) kerethatározat. 2002. június 13. HL L 190., 2002. július 18., 1–20. o.

¹² 2002/584/IB kerethatározat (5)

¹³ 2002/584/IB kerethatározat 6. cikk

¹⁴ Angyal Zoltán: Az igazságügyi hatóság fogalma az Európai Bíróság legújabb ítélkezési gyakorlatában. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/14., 11–20. o.

garanciák teljesülnek-e. Két tagállami ügyészség – a német és a litván – vonatkozásában a függetlenség biztosítékaira is kitért.¹⁵

Hangsúlyoznunk kell, hogy a 2002/584/IB kerethatározat egy önálló, a tagállami jogok felett álló, *sui generis* uniós jogrendszer része, amelynek egységes értelmezésére az Európai Unió Bírósága hivatott.¹⁶ Ezzel szemben az 1959. évi Egyezmény a nemzetközi közjog hatálya alá tartozik, ebből kifolyólag annak értelmezésére jóval összetettebb módszerek vonatkoznak és az értelmezés eredményében a részes fél államok „akarata” szükségszerűen ki kell hogy fejeződjön.¹⁷ Összességében tehát az uniós joghoz viszonyítva, az 1959. évi Egyezmény lényegesen nagyobb szabadságot enged – természetesen az abban lefektetett keretek között – az államoknak abban, hogy maguk határozhassák meg, hogy mely szervezet ismerik el igazságügyi hatóságként.

Az Európai Ügyészség az európai térség bűnügyi együttműködésre irányuló kapcsolataiban

Az Európai Ügyészség¹⁸ az Európai Unió önálló szerveként 2021. június 1. napjától folytat operatív működést. Az Európai Ügyészség egy olyan nemzetek feletti (szupranacionális) ügyészségi szerv, amely nem képezi egy föderális állam alkotmányos berendezkedésének, vagy egy nemzetközi bírósági mechanizmusnak a részét. Az Európai Ügyészség fő célja, hogy büntetőjogi eszközökkel nyújtson hatékony védelmet az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalások és az ezekhez kapcsolódó bizonyos bűncselekmények ellen, elsősorban azok határon átnyúló és az egész integrációra kiható tulajdonságára tekintettel. Az Európai Unió működéséről szóló szerződésben korábban rögzített eredeti elgondolás szerint, a tagállamok képviselőit tömörítő Európai Unió Tanácsa egyhangúlag – az Európai Parlament egyetértésével – dönthetett volna arról, hogy az Unió büntető igazságügyi együttműködési ügynökségét, az *Eurojust*-ot Európai Ügyészséggé alakítja.¹⁹ Több blokkoló tagállam miatt az egyhangú döntés megghiúsult, így a cél elérésére maradt a bel- és igazságügyi területen legalább kilenc tagállam megállapodása esetén elérhető megerősített együttműködés intézményének igénybevétele.²⁰ Az így létrehozott és európai ügyészségi térségként (*EPPO zone*) is gyakran hivatkozott terület jelenleg 22 uniós tagállamból áll, 5 uniós tagállam tartotta fent azon döntését, mely szerint nem csatlakozik a megerősített együttműködéshez.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ), 267. cikk

¹⁷ Nagy Károly: A nemzetközi szerződések hiteles értelmezése. *Acta juridica et politica*, 1963/10., 1–33. o.

¹⁸ European Public Prosecutor's Office; EPPO

¹⁹ EUMSZ 86. cikk (1)

²⁰ Uo.

Az Európai Ügyészség decentralizált felépítésű szerv.²¹ A struktúra centralizált, szupranacionális része a Luxemburgban működő európai ügyészekből (tagállamonként egy, összesen 22 európai ügyész) és az európai főügyészből áll. A decentralizált szinten – tagállamonként eltérő számú – delegált európai ügyész működik, akik a saját tagállamukban az ügyészekkel azonos jogkörrel rendelkeznek, és feladataikat a származási tagállamaikból látják el.²²

Az Európai Ügyészséget alapvetően szabályozó, az Európai Ügyészség létrehozására vonatkozó megerősített együttműködés bevezetéséről szóló uniós rendelet²³ (a továbbiakban: 2017/1939 EU rendelet) önálló cikkében rendelkezik az Európai Ügyészségnek az Unió azon tagállamaival való kapcsolatáról, amelyek nem vesznek részt a megerősített együttműködésben.²⁴ Ezekkel a tagállamokkal munkamegállapodások (*working arrangements*) köthetők, amelyek elsősorban stratégiai információk cseréjére, összekötő tisztviselők kirendelésére, valamint kapcsolattartó pontok kijelölésére irányulhatnak.²⁵ A megerősített együttműködésben részt nem vevő uniós tagállamokkal folytatott büntető igazságügyi együttműködést nem vizsgáljuk.

Az Európai Ügyészség hatáskörébe tartozó bűncselekményi kör határon átnyúló jellegéből fakadóan nem zárható ki, hogy olyan harmadik országok is érintettek legyenek az Európai Ügyészség nyomozásai során, amelyek nem az Unió tagállamai. Az Európai Ügyészség együttműködési kapcsolatot alakíthat ki és tarthat fent harmadik országok hatóságaival.²⁶ Ez a kapcsolat szintén munkamegállapodáson alapulhat.²⁷

A 2017/1939 EU rendelet alapvetően háromféle együttműködési kapcsolatra kínál szabályozást.

Először is az Európai Ügyészségre kötelező hatállyal kiterjednek azok a nemzetközi megállapodások, amelyeket az Unió mint jogi személy, az Európai Unió működéséről szóló szerződés 218. cikkének megfelelően, egy vagy több harmadik országgal kötött az Európai Ügyészség hatáskörébe tartozó területeken, vagy amelyekhez az Unió csatlakozott. Ezek a gyakorlatban olyan bilaterális vagy – többnyire – multilaterális nemzetközi megállapodások, amelyek a büntetőügyekben folytatott együttműködés egyes kérdéseit hivatottak szabályozni, és amelyekben az Unió vagy az Európai Ügyészség maga is részes fél.²⁸

²¹ 2017/1939 (EU) rendelet 8. cikk (1)

²² 2017/1939 (EU) rendelet 13. cikk (1)

²³ Az Európai Ügyészség létrehozására vonatkozó megerősített együttműködés bevezetéséről szóló, a Tanács (EU) 2017/1939 számú rendelete. 2017. október 12., Hivatalos Lap, L 283

²⁴ 2017/1939 (EU) rendelet 105. cikk

²⁵ 2017/1939 (EU) rendelet 105 (1)–(2)

²⁶ 2017/1939 (EU) rendelet (108)

²⁷ 2017/1939 (EU) rendelet 104. cikk

²⁸ 2017/1939 (EU) rendelet 104. cikk (3)

Másodszor, ha nincs olyan megállapodás, amelyben az Unió vagy az Európai Ügyészség maga is részes fél volna, de más multilaterális nemzetközi megállapodás ezt lehetővé teszi és az érintett harmadik ország hozzájárul, úgy a tagállamok a bűnügyi jogsegélyről szóló, általuk kötött multilaterális nemzetközi megállapodások végrehajtása tekintetében illetékes hatóságként²⁹ (*competent authority*) ismerhetik el és jelenthetik be az Európai Ügyészséget.³⁰ Emellett a tagállamok a bűnügyi jogsegélyről szóló egyéb általuk kötött nemzetközi megállapodások végrehajtása tekintetében is bejelenthetik az Európai Ügyészséget illetékes hatóságként.³¹ Utóbbi kettő esetben a szóban forgó megállapodásokat ennek megfelelően módosítani is szükséges.

Harmadszor, az először említett megállapodás és a másodszor említett elismerés hiányában, az eljáró delegált európai ügyész megkeresheti az tagállamában található nemzeti ügyészt abból a célból, hogy utóbbi kérjen bűnügyi jogsegélyt egy harmadik ország hatóságaitól, amelynek jogalapját így az adott tagállam által kötött nemzetközi megállapodás, vagy az alkalmazandó nemzeti jog jelenti. A harmadik megoldás tehát egyfajta kerülő út, amellyel lényegében az Európai Ügyészség a nemzeti hatóságokat próbálja igénybe venni a jogsegély teljesítéséhez. Igaz, hogy az átláthatóság biztosítása érdekében a harmadik utas megoldás esetén a delegált európai ügyésznek tájékoztatnia kell a harmadik ország hatóságait és adott esetben törekednie kell arra, hogy megszerezze a hozzájárulásukat ahhoz, hogy a jogsegély keretében gyűjtött bizonyítékokat az Európai Ügyészség felhasználhassa. A 2017/1939 EU rendelet előírja, hogy a harmadik országot minden esetben megfelelően tájékoztatni kell arról, hogy a megkeresésre adott válasz végső címzettje az Európai Ügyészség.³² Külön érdekesség a harmadik esetben a jogsegély iránti megkeresés kibocsátásához közbeiktatandó nemzeti ügyész szerepe, főleg annak fényében, hogy az Európai Ügyészség decentralizált szintjét alkotó delegált európai ügyész mindvégig megmarad a tagállami hatósága tagjának, ily módon kettős pozíciót elfoglalva (*wearing a 'double-hat'*) ő maga is nemzeti ügyész.³³ Ennek ellenére, mivel egyazon ügyről van szó, amelyben ő az Európai Ügyészség nyomozásával kapcsolatos cselekményt végez (delegált európai ügyészi jogállásában), ezért a jogsegély iránti kérelmet nemzeti ügyészi mivoltában saját maga mégsem nyújthatja be.

²⁹ Álláspontunk szerint a 2017/1939 (EU) rendelet terminológiája félrevezető, ugyanis a jogalkotó az illetékes hatóság fogalmát használja, viszont ez – a rendelet egészét nézve, rendszertani jogértelmezés mellett – átfedésben áll az igazságügyi hatóság fogalmával.

³⁰ 2017/1939 (EU) rendelet 104. cikk (4)

³¹ Uo.

³² 2017/1939 (EU) rendelet 104. cikk (5)

³³ Az Európai Parlament Belügyi Politikák Főigazgatósága PE 621.806 számú, 2019. májusi „*The European Public Prosecutor's Office: strategies for coping with complexity*” című tanulmánya

A 2017/1939 EU rendelet – mintegy *negyedik* megoldásként – végül azt is megengedi az Európai Ügyészségnek, hogy az előző három lehetőség hiányában a tárgyi hatáskörének és az adott ügynek a keretein belül maga kérjen bűnügyi jogsegélyt a harmadik ország hatóságaitól azzal, hogy eleget tesz azoknak a feltételeknek, amelyeket a harmadik ország hatóságai az általuk így módton átadott információk felhasználására vonatkozóan esetlegesen meghatároznak.³⁴ Ekkor viszont a megkeresett harmadik országot semmi nem kötelezi a jogsegély nyújtására, diszkrecionális joga a kérelem teljesítése.

A 2017/1939 EU rendelet hatálya értelemszerűen nem terjedhet ki a harmadik országokra, az uniós jogalkotó nem szabályozhatja azt, hogy a harmadik ország elismeri-e az Európai Ügyészséget igazságügyi hatóságként olyan nemzetközi szerződés végrehajtása tekintetében, amelyben részes fél. Az 1959. évi Egyezményhez összesen 43 állam csatlakozott, ebben az Európai Ügyészség létrehozására irányuló megerősített együttműködésben részes 22 uniós tagállam kivétel nélkül beletartozik.³⁵ Az uniós és harmadik országok egymás között a bűnügyi együttműködésre irányuló kapcsolataik során – az esetleg megkötött bilaterális megállapodásaik mellett – többnyire az 1959. évi Egyezményt alkalmazzák. Ahogyan arra már utaltunk, az államok szuverén döntése annak meghatározása, hogy az 1959. évi Egyezmény értelmében mit fogadnak el igazságügyi hatóságként, jóllehet az egyezményben, *de iure* az sincs kizárva, hogy az Európai Ügyészséget ilyenek ismerjék el. Ezzel szemben az uniós jog többet vár el. A 2017/1939 EU rendelet preambulumban a jogalkotó rögzíti a tagállamok lojális együttműködés elvéből³⁶ levezetett általános kötelezettséget arra nézve, hogy segítsék elő az Európai Ügyészség feladatainak ellátását. A tagállamok vonatkozásában kötelezettségként jelenik meg, hogy – amennyiben a vonatkozó többoldalú megállapodás lehetővé teszi és az érintett harmadik ország is hozzájárul ehhez –, ismerjék el és értesítéssel jelentsék be illetékes hatóságként az Európai Ügyészséget. A tagállamok a bűnügyi jogsegélyről szóló, általuk kötött egyéb nemzetközi megállapodások végrehajtása tekintetében is bejelenthetik értesítéssel illetékes hatóságként az Európai Ügyészséget, és ehhez módosíthatják az említett megállapodásokat. A jogalkotó az Európai Ügyészség részére biztosítandó további jogokat is előrevetít ehelyütt, nevezetesen célszerű, hogy az Európai Ügyészségnek módjában álljon kölcsönösségi alapon, vagy az íratlan nemzetközi szabályokra hivatkozással együttműködést kérni harmadik országok hatóságaitól.³⁷

Az Európai Ügyészség létrehozására irányuló megerősített együttműködésben részt vevő 22 tagállamból 16 már elismerte az Európai Ügyészséget igazságügyi hatóságként, olyan nyilatkozatot bocsátottak ki, amelyben rögzítették,

³⁴ 2017/1939 (EU) rendelet 104. cikk (5)

³⁵ Chart of signatures and ratifications of Treaty O30. <https://www.coe.int/en/-web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=030>

³⁶ Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz) 4. cikk (3)

³⁷ 2017/1939 (EU) rendelet (109)

hogyan az 1959. évi Egyezmény végrehajtása során az Európai Ügyészséget igazságügyi hatóságnak tartják. A 16 tagállam által tett nyilatkozatok formai és tartalmi szempontból megegyeznek. Az elismerő nyilatkozatok gyakorlati következménye az, hogy az elismerést tett tagállam elfogadja magát az Európai Ügyészséget *suo iure* megkeresés kibocsátására jogosult szervként az 1959. évi Egyezményben részes (megkeresett) állam felé.³⁸ Ez önmagában viszont kevés lenne, éppen ezért valójában a tagállamok ennél többet vállaltak, amelyhez vizsgáljunk meg egy konkrét nyilatkozatot. Románia 2021. április 1. napján tett elismerő nyilatkozatot,³⁹ amelyben – egyebek mellett – egy megdönthetetlen vélelmet állít fel (*shall be deemed...*), ami szerint az Európai Ügyészség mind az 1959. évi Egyezmény alapján kibocsátható bűnügyi jogsegélyre irányuló megkeresések, mind az 1959. évi Egyezményben részes másik szerződő fél megkeresésére válaszul nyújtandó információ vonatkozásában igazságügyi hatóság. Nyilvánvaló, hogy az állam csak önmagára nézve teheti meg a szóban forgó elismerést, noha azzal, hogy egy állam a saját igazságügyi hatóságai közé felveszi az Európai Ügyészséget, az még nincs biztosítva, hogy megkereső félként is elfogadja azt. Éppen ezért, ahogyan az Románia nyilatkozatából is kitűnik, az állam kétoldalú elismerést tesz, vagyis nemcsak azt deklarálja, hogy az Európai Ügyészséget jogsegélyt kibocsátó (megkereső) hatóságként ismeri el, hanem azt is, hogy az Európai Ügyészséget egy másik államtól érkező jogsegélyre irányuló megkeresés megválaszolására közvetlenül jogosulttá teszi. Románia további magyarázatot is fűz a nyilatkozatához, amelyben részletesen kifejti az imént taglalt elismerései joghatásait, nevezetesen, hogy ahol az 1959. évi Egyezmény megkereső vagy megkeresett felet említ és ezt a megkeresést az Európai Ügyészség nyújtja be, vagy a részére címezték, abban az esetben ezt úgy kell értelmezni, hogy annak az eljáró delegált európai ügyésznek a tagállamára vonatkozik, amelynek hatáskörét az 2017/1939 EU rendelet alapján megállapították.⁴⁰

Az Európai Ügyészség önálló jogi személy, és mint független uniós szerv, a működésében nincs ráutalva egyetlen állam elismerésére sem, így az 1959. évi Egyezményben részes, ugyanakkor a fentiekhez hasonló elismerő nyilatkozatot nem tett államot is megkereshet akár a saját jogán, amelyet a jogalkotó kifejezetten megenged részére a 2017/1939 EU rendeletben (vö. fentebb). Jóllehet, ezt csak az 1959. évi Egyezményre mint jogalapra hivatkozás nélkül tudja megtenni, amellyel azt a kockázatot kell vállalnia, hogy semmilyen jogi

³⁸ Darryl Lew – Courtney Hague Andrews – Jean-Pierre Picca – Jean-Lou Salha – Marika Fain: The Framework for Cooperation between the European Public Prosecutor's Office and Non-EU Third Countries. <https://www.whitecase.com/insight-alert/framework-cooperation-between-european-public-prosecutors-office-and-non-eu-third>

³⁹ Reservations and Declarations for Treaty No.030 - European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters (ETS No. 030). <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=declarations-by-treaty&numSte=030&codeNature=0>

⁴⁰ Uo.

norma nem garantálja, hogy a megkeresett államnak teljesítenie kell a jogsegélyben foglalt kérést.⁴¹

A következő pontban kifejezetten a Svájci Államszövetség (a továbbiakban: Svájc) vonatkozásában vizsgáljuk az Európai Ügyészséggel való bűnügyi együttműködést. A bilaterális megállapodások mellett Svájc és az Unió tagállamai között felmerülő bűnügyi jogsegélyt igénylő ügyekben nemzetközi jogi értelemben az 1959. évi Egyezmény jelenti a kiindulópontot.

Az Európai Ügyészség és Svájc kapcsolata a bűnügyi együttműködés szempontjából

Szakmai körökben nagy visszhangot kaptak a svájci szövetségi igazságügyért felelős tárca (*Office fédéral de la justice*) egyik vezetőjének 2021. május 5-én az Európa Tanács nemzetközi bűnügyi együttműködés erősítése témájában szervezett konferenciáján előadott következtetései. A vezető érvelésének a lényege, hogy Svájc a bűnügyi jogsegély nyújtását az államokkal történő együttműködésre korlátozza, és mivel az Unió nem egy állam, ebből következőleg az Európai Ügyészség részére sem teljesíthető jogsegély. Svájc az Európai Ügyészséggel való együttműködés érdekében nyitott lenne arra, hogy támogassa az Európa Tanácsot egy új jogi eszköz kidolgozásában, amely akár az 1959. évi Egyezmény mentén is megvalósulhatna.⁴² A jelen pontban Svájc álláspontját járjuk körül részletesebben.

Svájc 1963-tól tagja az Európa Tanácsnak⁴³, az 1959. évi Egyezményhez pedig 1965-ben csatlakozott, amely, a ratifikációt követően, az országban 1967-től hatályos.⁴⁴ 1985 decemberében, majd később ezt kiegészítve egy 2002-ben kiadott nyilatkozatban határozta meg, hogy az 1959. évi Egyezmény szempontjából mely szerveket minősíti igazságügyi hatóságnak.

Svájc (1) a törvényszékeket (*Tribunal*), azok bíróságait, kamaráit és részlegeit; (2) a svájci legfőbb ügyész szervezetét (*Ministère public de la Confédération*); (3) a szövetségi igazságügyért felelős tárcát és (4) a kantoni vagy szövetségi jog alapján a büntetőügyekben nyomozási hatáskörökkel felruházott, elfogatóparancsok vagy idézések kibocsátására feljogosított, valamint büntetőügyekkel

⁴¹ Lew et al.: i. m.

⁴² Christian Sager: The Swiss Perspective. Online konferencia „*Strengthening international cooperation in criminal matters: Extradition and Mutual Legal Assistance*” címmel. 2021. május 5. <https://rm.coe.int/presentation-c-sager-switzerland-epco-conference-on-mla/1680a29a94>

⁴³ Action of the Council of Europe in Switzerland. <https://www.coe.int/en/web/-portal/switzerland>

⁴⁴ Chart of signatures... i. m.

összefüggő eljárásokban döntéseket hozni jogosult hatóságokat jelentette be igazságügyi hatóságként.⁴⁵

Egyetértünk Svájc – fentebb említett konferencián elhangzott – azon jogi értékelésével, amely szerint nemzetközi közjogi értelemben az Unió – az Európai Unióról szóló szerződés 47. cikkében foglalt kifejezett elismerés alapján, amely az Uniót saját jogán független jogi személyé teszi⁴⁶ – a tagállamaitól elkülönülő jogi entitás, csak úgy, mint az Európai Ügyészség, ami az Unió egyik szerveként szintén elkülönül a tagállamoktól.⁴⁷ Svájc az Unióval a nemzetközi közjogon alapuló kétoldalú kapcsolatot tart fent, ami igaz a nemzetközi bűnügyi együttműködés területére is, amellyel kapcsolatban az Uniót bármely más szuverén állammal egyenértékűnek tekinti.⁴⁸

A szakértő ezt követően akkurátusan végigveszi az Európai Ügyészség harmadik országokkal való együttműködése érdekében a 2017/1939 EU rendelet által felkínált megoldási lehetőségeket (vö. fentebb).

Az első eshetőség vonatkozásában – vagyis amikor az együttműködés olyan nemzetközi megállapodáson alapul, amelyben az Unió részes fél – rögzíti, hogy jelenleg nincs ilyen megállapodás Svájc és az Unió között. Svájc elsősorban az Európa Tanács keretei között, másodsorban némely tagállammal bilaterális alapon kötött megállapodások alapján vesz részt a bűnügyi együttműködésben. Ezen kívül, például a Schengeni társulási megállapodás⁴⁹ is tartalmaz még releváns rendelkezéseket, de ez sem keletkeztet jogi kötelezettséget Svájc és az Unió között, lévén hogy a schengeni megállapodás a megkötése idejében az Unió Maastrichti szerződés által létrehozott pilléres szerkezetében a harmadik, kormányközi pillérhez tartozott, így nem az Unióval mint önálló entitással került megkötésre.⁵⁰

A második eshetőségnél – nevezetesen, amikor a meglévő multilaterális nemzetközi megállapodás lehetővé teszi és az érintett harmadik ország hozzájárul, hogy a tagállamok a nemzetközi megállapodás végrehajtása tekintetében illetékes hatóságként ismerjék el az Európai Ügyészséget – két lehetőséget vizsgált a szakértő. Az első az Európai Ügyészség közvetlen elismerése igazságügyi hatóságként. Ezzel összefüggésben arra a megoldásra jut, hogy az Európai Ügyészség csak akkor volna elismerhető az 1959. évi Egyezmény 24. cikke értelmében igazságügyi hatóságként, ha az Unió maga is részes fél lenne

⁴⁵ Reservations and Declarations... i. m.

⁴⁶ EUSz 47. cikk

⁴⁷ Sager: i. m. 2. o.

⁴⁸ Uo. 4. o.

⁴⁹ Az Európai Unió, az Európai Közösség és a Svájci Államszövetség közötti, a Svájci Államszövetségnek a schengeni vívmányok végrehajtására, alkalmazására és fejlesztésére irányuló társulásáról szóló megállapodásra Hivatalos Lap L53., 2008. február 27. 52.

⁵⁰ Sager: i. m. 4. o.

az egyezményben. Érvelése szerint a 2017/1939 EU rendelet vonatkozó rendelkezéséből nem vezethető le az, hogy az adott nemzetközi szerződés (jelen esetben az 1959. évi Egyezmény) bármely részes fele egyoldalú jogi aktussal elismerhetné egy másik jogi entitás ügyészi szervét igazságügyi hatóságként. Az Európa Tanács jogi és nemzetközi közjogi ügyekért felelős szervezeti egysége (*Directorate of Legal Advice and Public International Law*) egy korábbi jogértelmezésében arra jutott, hogy az Unió a tagállamok jogutódjának tekintendő, így az 1959. évi Egyezményből a tagállamokat illető jogok és őket terhelő kötelezettségek az Unió szerveire is alkalmazandók. Svájc ezt az értelmezést elutasítja és úgy vélekedik, hogy ha az Európa Tanács valamely állama az Európai Ügyészséget igazságügyi hatóságként ismeri el az 1959. évi Egyezmény 24. cikke alapján, akkor ez – figyelembe véve, hogy az Európai Ügyészség az Unió és nem az uniós tagállamoknak a szerve – valójában az 1959. évi Egyezményben nem részes fél ügyészségének az elismerésére irányuló aktus, ami jogilag az egyezmény értelmében nem lehetséges, így azt Svájc nem fogadja el.⁵¹ A második eshetőség kapcsán vizsgált másik lehetőség az 1959. évi Egyezmény kiegészítése akként, hogy az kifejezetten lehetővé tegye az Európai Ügyészség igazságügyi hatóságként történő elismerését, vagy egy teljesen új jogi eszköz megalkotása az Európa Tanács keretei között, amely célzottan az 1959. évi Egyezményben részes felek és az Európai Ügyészség közötti együttműködés előtt nyitna utat. Meglátásuk szerint kockázatos az 1959. évi Egyezményt oly módon kiegészíteni, hogy az az Európai Ügyészség részére anélkül biztosítson jogokat, hogy maga az Unió ahhoz nem csatlakozik, viszont az új jogi eszközi létrehozását potenciális megoldásnak vélik és ez utóbbi megoldást erősen támogatnák. Természetesen egy ilyen új jogi eszközhöz való csatlakozás minden várhatóan részes állam szuverén döntésén múlik, ahogyan az új eszköz pontos tartalmának megtárgyalása is.⁵²

A harmadik lehetőséget illetően – ahol a delegált európai ügyész a jogsegélykérelem során a tagállama másik nemzeti ügyészét veszi igénybe – Svájc a nemzetközi bűnügyi jogsegély alkalmazásának körében ellenzi a delegált európai ügyész kettős jogállásának koncepcióját. Meglátása szerint a jogsegély kedvezményezettje nem lehet egy olyan szereplő, amely nem részese a jogsegély kibocsátásának jogalapjaként szolgáló jogi eszköznek. Habár a delegált európai ügyészeket a tagállami eljárásjogok szerint megilletetik különböző jogok, ennek nem lehet az Európai Ügyészség és harmadik ország viszonyára gyakorolt külső hatása, főleg, hogy a harmadik ország szemszögéből a delegált európai ügyész továbbra is az EU ügyésze marad. Ez az érvelés visszavezet az előzőekben felvetettekhez, vagyis hogy az EU nem azonos a tagállamaival. Ezen kívül további, inkább technikaibbnak tűnő kritikákat fogalmaznak meg a 2017/1939 EU rendelet vonatkozó rendelkezéseinek elsősorban normavilágosságát illetően.

⁵¹ Uo.

⁵² Uo. 5. o.

Aggályosnak tartanak azt a helyzetet, hogy – miután a delegált európai ügyésznek tájékoztatnia kell a harmadik országot, hogy a tagállama szerinti nemzeti ügyészen keresztül valójában ő áll a benyújtott jogsegélykérelem mögött, így – a harmadik országnak tudomása van arról, hogy a megkereső tagállam valójában egy másik jogi entitásnak továbbítja a kért információt, vagy bizonyítékot és ennek ellenére teljesíti a jogsegélyben foglaltakat, amely egyszerűen összeegyeztethetetlen a nemzetközi bűnügyi együttműködésre vonatkozó legtöbb nemzeti szabályozással.⁵³

Következtetések

Tanulmányunkban az Európa Tanács nemzetközi bűnügyi együttműködésben betöltött szerepének hangsúlyozásán és a bűnügyi jogsegély vizsgálatunk szempontjából lényeges elemeinek bemutatásán túl, részletesen foglalkoztunk az Európai Ügyészség és az 1959. évi Egyezmény kapcsolatáról, utóbbit Svájc értékelése alapján. Svájc jogi érvelése egyoldalú, sőt a helyességét tekintve akár egy mélyebb szakmai vita tárgyát is képezhetné. Mindazonáltal ez sem változtat azon a tényen, hogy végső soron a nemzetközi közjog talaján álló 1959. évi Egyezményben részes államok szuverén döntésére van utalva az igazságszolgáltatás meghatározása és ily módon annak eldöntése, hogy kivel működnek együtt a jogsegélyek teljesítése során. Köztudomású tény, hogy Svájc a világ egyik pénzügyi központja, számos pénzügyi szolgáltató és cég székhelye. Az Európai Ügyészség hatáskörébe tartozó bűncselekmények a jellegüket tekintve a gazdasági bűncselekmények körébe sorolhatók. A mostani felállás szerint az Európai Ügyészség és Svájc között nem tud létrejönni közvetlen bűnügyi együttműködés, amely koncepcionális okokra vezethető vissza. Nevezetesen, hogy a 2017/1939 EU rendelet az Európai Ügyészség harmadik országokkal kialakítható kapcsolatának szabályozása során elmulasztotta kellően figyelembe venni a nemzetközi bűnügyi együttműködés realitásait. Ugyan a látszólag konzisztens, ám részletes elemzést követően több sebből vérző uniós jogszabály a jelenleg hatályos tartalmával alkalmatlan a harmadik országokkal való bűnügyi együttműködési kapcsolatának világos rendezésére, a rendelet mielőbbi módosítása indokolt, de önmagában kevés.

A fentiekben vizsgált jogi helyzet azt bizonyítja, hogy a nemzetközi közjog alapján kötött nemzetközi egyezmények újbóli megnyitására lehet szükség abban az esetben, ha az Unió mint önálló jogi személy el kívánja érni, hogy harmadik országok az Európai Ügyészséggel közvetlen bűnügyi együttműködésre irányuló kapcsolatot alakítsanak ki. Ez a probléma nemcsak a bűnügyi jogsegély, hanem az emberi jogok érvényesülése szempontjából sokkal kockázatosabb területen is fennáll. Egyes szerzők ugyanis azt elemzik, hogy az

⁵³ Uo. 6. o.

Emberi Jogok Európai Egyezményében⁵⁴ részes tagállamok, amelyek valójában nincsenek ráhatással az Európai Ügyészség működésére, mégis felelősségre vonhatók az alapvető jogok olyan megsértése miatt, amelyek magára az Európai Ügyészségre formálisan nem is vonatkoznak, hiszen az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez sem csatlakozott maga az Unió.⁵⁵ Utóbbi téma elemzése viszont már egy önálló tanulmány tárgyát kell hogy képezze.

A jelen tanulmány kéziratának lezárását követően, 2022. december 21. napján tette közzé Svájc Szövetségi Tanácsa (Bundesrat), hogy egy 2023. február 15. napjától hatályba lépő rendelete értelmében a jelenlegi kormányközi bűnügyi együttműködést kiterjesztik az Európai Ügyészségre. Erre a bűnügyi együttműködésről szóló törvény biztosít lehetőséget, mely szerint a Szövetségi Tanács bizonyos feltételek teljesülése esetén kiterjesztheti az együttműködést nemzetközi bírói fórumokra, illetve rendőri szervezetekre.⁵⁶

⁵⁴ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv.

⁵⁵ Callewaert Johan: No Case to Answer for the European Public Prosecutor Under the European Convention on Human Rights? Considerations on Convention Liability for Actions of the European Public Prosecutor's Office. *Europe des Droits & Libertés*, 2021/1., pp. 20–35. <https://www.europedeslibertes.eu/article/no-case-to-answer-for-the-european-public-prosecutor-under-the-european-convention-on-human-rights/>

⁵⁶ Federal Council enables cooperation with the European Public Prosecutor's Office. <https://www.admin.ch/gov/de/start/dokumentation/medienmitteilungen.msg-id-92319.html>

Lajtár István – Szűcs András: Büntetés-végrehajtási jog *Jogi szakvizsga felkészítő kötet*

Az Igazságügyi Minisztérium által közzétett szakvizsga tételsor 2022 júliusában történt hatályosítását követően, annak változásait figyelembe véve 2022 őszént jelent meg Lajtár István és Szűcs András szerzőpáros gondozásában a *Büntetés-végrehajtási jog* című szakvizsga felkészítő kötet 4., átdolgozott kiadása.¹ A Patrocinium Kiadónak köszönhetően immáron negyedik alkalommal megjelenő szakvizsga felkészítő kötet több éve segíti a jogi szakvizsgák 'B' részvizsgájának büntetés-végrehajtási jog tárgyából történő eredményes felkészülést. A szakvizsga felkészítő kötet különlegessége, hogy annak lektorálását – a kötet korábbi három kiadásához hasonlóan – Prof. Dr. Vókó György, a magyar és a nemzetközi büntetés-végrehajtási jog elismert kutatója végezte, 2021. évben bekövetkezett tragikus haláláig.

Mivel a kötet alapvető célja a szakvizsgára való felkészítés, ezért az egyes fejezetek követik a szakvizsga tételsor egyes tételeit, ily módon megkönnyítve a szükséges joganyag tétel szerinti elsajátítását. Az Igazságügyi Minisztérium által közzétett tételsor 29 tételt tartalmaz a büntetés-végrehajtási jog tárggyal kapcsolatban, ennek megfelelően a szakvizsga felkészítő kötet is 29 fejezetből épül fel, amely a kötet átláthatóságára és jól tagoltságára is utal. Az egyes fejezetek tartalmazzák az elsajátítandó joganyagot és a megértéshez szükséges professzionális, de könnyen értelmezhető magyarázatot, továbbá azon bírói joggyakorlatot – az Emberi Jogok Európai Bíróságára vonatkozó ítéleteire is kiterjedően – és alkotmánybírói határozatokat, amelyeknek az ismerete a szakvizsgán alapvető elvárás. Ezen felül a felkészítő kötet alkalmas arra is, hogy büntetés-végrehajtási jogból az írásbeli vizsga és sikeresen teljesíthető legyen.

Bátran kijelenthető, hogy a kötet nélkülözhetetlen kelléke az eredményes felkészülésnek, hiszen mindkét szerző a jogi szakvizsgabizottság tagja és a büntetés-végrehajtási jog területén több tízéves elméleti és gyakorlati tapasztalattal rendelkezik, amely a felkészítő kötet megalkotásakor is szempontot jelentett abban a tekintetben, hogy olyan ismeretanyagot foglaljanak benne össze, amely a vizsga sikeres letételében valamennyi jelöltnek segítségére lehet. Nem mellesleg az új Büntetés-végrehajtási Kódex szabályozási technikája, szerkezeti felépítése nehezen követhető és értelmezhető lehet azon jelöltek számára, akik a joggyakorlati idejüket nem a büntetés-végrehajtás területén

* Havasi Sára, alügyész, Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség; doktorandusz, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

¹ Lajtár István – Szűcs András: *Büntetés-végrehajtási jog – jogi szakvizsga felkészítő kötet*. 4., hatályosított kiadás. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2022.

töltötték, azonban a felkészítő kötetet használva a Bv. Kódex rendelkezéseinek átlátható rendszerben való megértése elérhető célkitűzés lehet számukra is.

A kötet címe alapján azt gondolhatnánk, hogy az ismertetett kötet kizárólag a szakvizsgára való felkészüléshez nyújthat segítséget, azonban az egyetemi kollókvium teljesítéséhez, vagy akár a tudományos kutatások során is ajánlatos lehet forgatni.

A szakvizsga minden jogász életében vízváltó és nagy megmérettetés is egyben. A sikeres vizsga több körülmény együttes összhatásán múlik, amelynek az egyik elengedhetetlen eleme a tudásanyag precíz elsajátítása, amelyhez a bemutatott szakvizsga felkészítő kötet is hozzá kíván járulni.

Ügyészek Lapja

Alapítva 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Dr. Matécsa Artemon, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.

Szerkesztőség

Főszerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD
Főszerkesztő-helyettes: Dr. habil. Ambrus István
Felelős szerkesztő: Dr. Jagusztin Tamás
A szerkesztőség elnöke: Dr. Sárík Eszter PhD
A szerkesztőség titkára: Dr. Joó Imre
Korrektor: Dr. Bolyky Orsolya PhD

Szerkesztőbizottság

Prof. Dr. Bárd Károly DSc
Dr. Bérces Viktor PhD
Prof. Dr. Fantoly Zsanett
Prof. em. Dr. Finszter Géza DSc
Prof. em. Dr. Görgényi Ilona
Prof. Dr. Herke Csongor DSc
Prof. Dr. Kovács Gábor
Dr. habil. Könczöl Miklós
Dr. Láng László
Prof. Dr. Róth Erika
Dr. Schmidt Gábor

Munkatársak: Balogh Ernő – lapterv
Sándor Viktória – grafika
Giricz Anna – kiadványgondozás

Gyártás: Publicitas Art Média Kft.
Felelős vezető: Nagy Ibolya
1021 Budapest, Tárogató út 26.
www.publicitasart.hu

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közlését vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot e-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni az alábbi címre: kiss@okri.hu

A cikkek terjedelme 30 000–40 000 leütés lehet. Szövege MS Word doc formátumban készülhet, betűtípus: Times New Roman (TNR), betűméret a törzsszövegben 12 pt, a lábjegyzetben 10 pt. A törzsszöveg 1,5-es sortávolsággal, a lábjegyzet 0-s sortávolsággal készül, sorkizártan. A kiemeléshez a fejezetek, alfejezetek címeiben **félkövér**, a törzsszövegben, illetve a lábjegyzetben *kurzívált* betűt alkalmazzunk. Idézőjelen belül csak akkor kurziváljunk, ha az az eredeti szövegben is ilyen formában szerepelt; ellenkező esetben az idézett végén jelöljük, hogy „(kiemelés tőlem: a szerző)“.

A hivatkozásokat lábjegyzetben, a szerző(k), illetve szerkesztő(k) teljes nevével és az idézett mű pontos periodikájával (mű címe, kiadó neve, kiadás helye, évszám, oldalszám; folyóiratnál évszám, lapszám, oldalszám) kell feltüntetni.

A kéziratok nyelve magyar, angol, német, francia, spanyol lehet.

Kép közlésére technikai okokból nincs lehetőség, táblázat és grafikon – a kézirat terjedelmével arányosan és a kiadvány méretét figyelembe véve – kizárólag fekete-fehér színben, szerkeszthető (MS Word–Excel „chart” objektum) formában ábrázolható.

A kéziratokat a Szerkesztőség az adott jogterület legalább két elismert szakértőjével, anonim formában lektoráltatja. A pozitív lektori vélemények megléte, illetve az azokban foglalt módosítási javaslatok figyelembevétele a publikálás feltétele.

A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja, másodközlést nem vállal.

A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internethálózaton is nyilvánosságra kerüljön.

